

**UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ”
DIN CHIȘINĂU**
Facultatea Psihologie și Psihopedagogie specială

Catedra ASISTENȚĂ SOCIALĂ

**ASISTENȚA SOCIALĂ A FAMILIILOR
MONOPARENTALE**

CURS UNIVERSITAR
PROGRAMUL DE STUDII SUPERIOARE DE MASTER
POLITICI SOCIALE DE SUSȚINRE A FAMILIEI ȘI COPILULUI

CHIȘINĂU, 2023

Cursul universitar a fost aprobat la ședința Senatului Universității Pedagogice de Stat
”Ion Creangă”, proces-verbal nr. 4 30.11.2023

Autori: Valentina Stratan, dr., conf. univ., UPS „I. Creangă”
Viorica Cerneavschi, dr., lector univ., UPS „I. Creangă”

Recenzenți: Victoria Plămădeală, dr., lector univ., UPS „I. Creangă”
Maria Ianioglo, dr., conf. univ., US din Comrat

Unitatea se curs *Asistența socială a familiilor monoparentale* este continuarea logică a cursurilor ce vizează pregătirea masteranzilor pentru abordarea teoretico-praxiologică a protecției sociale a familiilor monoparentale și diminuarea fenomenelor negative specifice acestui grup vulnerabil. Cursul tinde să reflecte achizițiile științifice și experiența avansată în aspectele generale legate de ceea ce înseamnă familie monoparentală, serviciile destinate familiilor monoparentale în vederea diminuării caracteristicilor de marginalitate socială a acestor familii. Unitatea de curs se încadrează în categoria unităților de curs de specialitate cu regim opțional, dezvoltate și adaptate domeniului de formare profesională. Cursul universitar contribuie în realizarea competențelor, ce definesc programul de studiu, precum și corelarea acestuia cu alte cursuri din program. În acest context, cursul constituie o conexiune cu cursurile de specialitate care concură la formarea profesională a viitorilor specialiști în domeniul asistenței sociale.

Cursul universitar este destinat studenților masteranzi de la programul de studii superioare de master *Politici sociale de susținere a familiei și copilului* și tuturor celor interesați de problematica *familiilor monoparentale*.

**DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA
Stratan, Valentina.**

Asistența socială a familiilor monoparentale : curs universitar : programul de studii superioare de master *Politici sociale de susținere a familiei și copilului* / Valentina Stratan, Viorica Cerneavschi ; Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă" din Chișinău, Facultatea Psihologie și Psihopedagogie specială, Catedra Asistență Socială. – Chișinău : [S. n.], 2023 (CEP UPSC). – 112 p.

Aut. indicați pe verso f. de tit. – Referințe bibliogr.: p. 108-112 (57 tit.). – [100] ex.

ISBN 978-9975-46-866-4.
364.2/.4(075.8)
S 90

**Centrul Editorial-Poligrafic al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din
Chișinău, str. Ion Creangă, nr. 1, MD-2069**

CUPRINS

INTRODUCERE	4
1. CONTRIBUȚIA UNITĂȚII DE CURS LA FORMAREA COMPETENȚELOR PROFESIONALE	7
2. FAMILIA MONOPARENTALĂ – ISTORIC, ...	15
PRECIZĂRI CONCEPTUALE	15
3. TIPOLOGIA FAMILIILOR MONOPARENTALE.....	27
4. PARTICULARITĂȚI ALE FAMILIEI MONOPARENTALE.....	44
CA OBIECT AL ASISTEȚEI SOCIALE	44
5. FAMILIA MONOPARENTALĂ ÎN SISTEMUL PROTECȚIEI SOCIALE: PRACTICI NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE	56
6. DIFICULTĂȚI SPECIFICE FAMILIILOR MONOPARENTALE ȘI SERVICII DE SPRIJIN ȘI PROTECȚIE	82
GENERALITĂȚI	104
SURSE BIBLIOGRAFICE	108

INTRODUCERE

Amplourea schimbărilor social-economice a influențat considerabil toate componentele vieții sociale, instituind un complex de probleme care vizează crearea noilor structuri statale, trecerea la o societate democratică, statornicia principiilor economiei de piață. Modelul crizei, prin care se caracterizează economia de piață a societății moldave, a demonstrat, că organizarea familială deține un rol esențial pentru supraviețuire și adaptare.

Capacitatea familiei de a înfrunta probleme noi este, însă, influențată de factorii de risc, ca: sporirea proporției sărăciei, insuficiența locurilor de muncă, accesul limitat la educație, erodarea nucleului valoric, deteriorarea sistemului de protecție socială. De asemenea, există o viziune individuală și structuri noi apărute în cadrul funcționării familiei, care, în prezent, se formează datorită relațiilor de piață, valorilor noi sau sub influența altor fenomene apărute în această perioadă dificilă și contradictorie. Schimbările intervenite au generat un șir de procese și tendințe complexe, influențând considerabil structura familiei, starea materială, relațiile dintre soți și copii. Familia s-a dovedit a fi cea mai afectată de transformările produse, incapacitatea de mobilizare a resurselor în vederea asigurării unui climat protector și stabil a condus la dezintegrarea ei.

În contextul acestor metamorfoze sociale, N.Șaragov constată o diversificare a modelelor familiale: frecvența crescândă a coabitărilor, a căsătoriilor neoficiale, a familiilor homosexuale, a familiilor cu un singur părinte, noile forme coexistând cu modelul clasic al familiei. O mare parte din populația adultă trăiește o altă formă, comparativ cu familia nucleară, cele mai des întâlnite sunt: familia monoparentală, coabitarea, concubinajul și familia comasată.

Deși, familia cu un singur părinte nu este un fenomen nou pentru societatea moldovenească și nici pentru întreaga omenire, reprezentând o formă marginalizată a familiei nucleare sau extinse, în prezent, însă, ea dobândește un nou statut și o altă accepțiune în cadrul societății. Familiile monoparentale, proveneau în urma decesului unuia dintre soți, a divorțului și, în cazuri excepționale, a nașterilor în afara căsătoriei,

iar în ultimele decenii apar noi circumstanțe ce favorizează apariția acestora. Societatea contemporană a devenit tolerantă unui început de familie fără un părinte, a abandonului familial al unuia din soți, nașterile extraconjugale nu mai reprezintă excepții, dar manifestarea și realizarea propriei dorințe a viitoarelor mame etc.

Schimbările care au antrenat familia, ca instituție socială, în ultimele decenii au impus, în mod tot mai accentuat monoparentalitatea. Majoritatea psihologilor conchid, în esență, că este mai indicată pentru copil o familie monoparentală decât una bîntuită de certuri și probleme. De aceea, dacă în trecut se considera că soții, chiar dacă nu se înțeleg, trebuie să rămână împreună de dragul copiilor, în prezent mulți consideră că este mai bine pentru copii dacă părinții se despart, în loc să-i supună unui permanent conflict în familie.

De-a lungul timpului au existat mai multe concepții privind funcționalitatea acestui tip de familie, mentalitățile fiind acelea ce au susținut diversele păreri contradictorii. Astfel, societatea tradițională, bazată pe familia extinsă, dezaprobă monoparentalitatea și încurajază tendințele de stigmatizare și etichetare față de cei ce alegeau, voit sau nu, acest "stil de viață". Pe de altă parte, în societatea modernă, datorită generalizării familiei nucleare s-a putut realiza mai ușor rupțura față de comunitate, schimbându-se și viziunea asupra acestui tip de menaj. Cu alte cuvinte, a fost înlocuită concepția potrivit căreia este dezavantajos pentru copii să fie crescuți doar de mama sau doar de tata.

Problemele familiei au fost reflectate în diferite studii consacrate modului și calității vieții, rolului familiei în socializarea tinerelor generații, problemelor caracteristice familiei monoparentale (Gherghel A., Timuș A., Blajco V., Călcîi Gh., Bulgaru M., Danii T., N. Șaragov, V. Stratan, V. Cerneavschi, Ștefan C. , Voinea M., etc.). Studiile interdisciplinare la acest capitol au demonstrat, că nivelul mediu de viață al familiilor monoparentale este mai scăzut decât al familiilor complete, iar gradul de satisfacție al părinților singuri privind viața familială este mai redus decât al cuplurilor, copii proveniți din asemenea familii sunt din start dezavantajați psihologic și material.

În cazul familiilor monoparentale apar diverse stiluri și moduri de viață comparativ cu cele nucleare. Problemele sociale cu care se confruntă aceste familii devin actuale în contextul transformării societății contemporane. Devine important a releva contradicțiile

realității sociale, a proceselor economice, educative și condițiile în care funcționează familia monoparentală.

În această ordine de idei, familia monoparentală apare și se impune ca un fenomen foarte dificil pentru Republica Moldova, împovărat cu un șir de probleme sociale ce se reflectă negativ asupra membrilor și a funcționării familiei ca institut social fundamental.

Opiniile și viziunile părinților singuri, ale asistenților sociali, ale factorilor de decizie, ale experților din domeniu constituie un suport esențial în evidențierea direcțiilor principale de modernizare și desăvârșire a politicilor sociale de protecție a familiilor monoparentale, fapt ce demonstrează repetat actualitatea acestui curs.

În concluzie, soluționarea problemelor sociale ale familiei monoparentale, în mare măsură, depinde de corelația dintre starea economică a societății, de posibilitățile reale de încadrare în spațiul social al membrilor familiei monoparentale, de buna funcționare a familiei, pe de o parte, și politica de protecție socială a statului, responsabilitatea și rolul socializator al familiei, al instituțiilor educaționale și al sistemului de protecție social-juridică a familiilor monoparentale, pe de altă parte. Familia monoparentală nu este inclusă în “pachetul de bază” al serviciilor sociale oferite de către stat. Din cauza incapacității statului de a diversifica serviciile sociale prestate, această responsabilitate a fost plasată pe umerii societății civile.

1. CONTRIBUȚIA UNITĂȚII DE CURS LA FORMAREA COMPETENȚELOR PROFESIONALE

Familia monoparentală este un tip de familie format dintr-un părinte și copilul sau copiii săi. În ultimii ani în Republica Moldova se constată o creștere a numărului de familii monoparentale. Dacă în 2014 gospodăriile monoparentale reprezentau 5,4% din totalul gospodăriilor cu copii, apoi în 2021, conform datelor BNS, acestea reprezentau 8% din totalul gospodăriilor cu copii.

Pe plan național și internațional, problematica monoparentalității a fost abordată dintr-o perspectivă multidisciplinară: istorică, sociologică, psihologică, a sociologiei educației, asistenței sociale etc. În literatura de specialitate există mai multe definiții ale familiei monoparentale, în majoritatea dintre ele fiind menționat că familiile monoparentale sunt „*menaje formate dintr-un singur părinte și copiii acestuia*”. Cauzele apariției acestor menaje sunt diferite: divorțul, decesul unui părinte, adopția realizată de o persoană singură, nașterile precoce care nu finalizează printr-o căsătorie, instabilitatea financiară, migrația, orientarea valorică a familiei etc.

Monoparentalitatea reprezintă o familie asimetrică, și nicidecum nu poate fi vorba despre disfuncționalitatea totală a acesteia. Familia monoparentală este asemenea unui întreg, care, deși din el lipsește un element, nu încetează să funcționeze ca un sistem, în care întregul este mai mult decât suma părților.

În funcție de criteriile de clasificare, pot fi deosebite diferite *tipuri de familii monoparentale*, în esență fiind vorba de *familia monoparentală maternă* și *familia monoparentală paternă*. Tipizarea oferă o posibilitate de a întreprinde o abordare individualizată sub toate aspectele: cel al cunoașterii aprofundate a acestui grup de familii, precum și al elaborării unui sistem de măsuri diferențiate și adecvate pentru suport și depășirea problemelor apărute în familia monoparentală.

Rolul dublu de părinte în familia monoparentală se răsfrânge asupra relaționării cu copilul, cel mai mare devenind un sprijin în îndeplinirea sarcinilor gospodărești, iar adesea și „părinte” pentru ceilalți copii. Copiii din aceste familii sunt forțați de împrejurări la o maturizare prematură, necesitățile afective și emoționale specifice vârstei

lor fiind satisfăcute doar parțial în lipsa celuilalt părinte. Ei prezintă rate mai mari de sărăcie și niveluri mai scăzute de școlarizare și profesionalizare, decât cei care cresc alături de ambii părinți biologici.

Famiiliile monoparentale se confruntă cu multiple dezavantaje economice, sociale și psihologice, cu imposibilitatea de a asigura un mediu favorabil pentru dezvoltarea copilului etc. Toate acestea determină necesitatea studierii problemelor specifice familiilor monoparentale și a modalităților de protecție. Problemele familiilor monoparentale sunt multiple și pot fi clasificate în: *probleme economice și sociale, de sănătate, de educație*.

În Republica Moldova, dar și în alte state, măsurile de suport al familiei monoparentale sunt integrate în cadrul sistemului național de protecție a familiei și copilului. Acesta conține două componente de bază: prestații bănești și servicii sociale, de care se bucură și familiile monoparentale. În multe familii însă, resursele financiare alocate nu sunt suficiente pentru creșterea și educarea copilului la nivelul cerințelor actuale.

Studiile recente relevă faptul că pentru diminuarea fenomenului monoparentalității și depășirea problemelor cu care se confruntă acest tip de familii, sunt *necesare*: a) perfecționarea legislației cu privire la divorț, în urma căruia apar cele mai multe familii monoparentale; b) crearea locurilor de muncă bine plătite în țară, aceasta contribuind la diminuarea emigrării și la consolidarea relațiilor familiale; c) crearea unor servicii de consiliere psihologică premaritală, inclusiv a familiilor monoparentale; d) programe de planificare familială în școli, instituțiile de învățământ superior, care ar contribui la prevenirea nașterilor precoce; e) îmbunătățirea formelor de protecție a copilului prin promovarea serviciilor individualizate de sprijin al familiei cu copii.

Codul cursului	Număr de credite ECTS	Anul	Semestru I	Total ore	Total ore	
					contact direct	studiu individual
S.03.A.013 <i>AS a familiilor monoparentale</i>	5	II	III	150	35	115

Disciplina *AS a familiilor monoparentale* sintetizează opiniile științifice în domeniul fenomenului monoparentalității, conceptul surprinzând una din direcțiile esențiale ale transformărilor înregistrate în ultimele trei decenii în domeniul familiei: “posibilitatea ca cele două tipuri de raporturi familiale – conjugal și parental – să apară și să funcționeze separat unul de celălalt”. Unitatea de curs asigură formarea și aprofundarea cunoștințelor, dezvoltarea abilităților și competențelor, focalizate pe domeniul de abordare a *familiilor monoparentale* din punct de vedere sociologic, juridic și din perspectiva protecției sociale, astfel că în ciuda limitelor sale, noțiunea de „familie monoparentală” este preferată celor de „familie dezorganizată”, „familie dezmembrată”, „familie incompletă”, sau „disimetrică”. Actualitatea cursului este incontestabilă prin obiectivul ei general și special și contribuția în realizarea competențelor, ce definesc programul de studiu, precum și corelarea acestuia cu alte cursuri din program. În acest context, cursul constituie o conexiune cu cursurile de specialitate care concură la formarea profesională a viitorilor specialiști în domeniul asistenței sociale.

Competențe dezvoltate în cadrul cursului

- Valorificarea politicilor și paradigmelor de bază ale metodologiei specifice de asistare și intervenție în cazul familiei, copilului în diverse contexte profesionale;
- Transpunerea în practică a liniilor directe specifice politicilor sociale în domeniul protecției familiei și copilului în general și a familiei monoparentale, în particular;
- Implementarea în activitatea profesională a cunoștințelor/concepțiilor cu privire la structura familiei, tipologia familiilor dezintegrate și utilizarea lor corectă și cu sens;
- Proiectarea activităților, programelor de aplicare a strategiilor legislative cu privire la protecția familiei monoparentale din perspectiva practicilor asistenței sociale;
- Desfășurarea procesului de asistență socială prin aplicarea atitudinii proactive și pozitive în implementarea teoriilor și concepțiilor cu privire la familie;
- Analiza obiectivă și argumentată a situațiilor problemă, corelată cu realizarea cercetărilor independente ale problemelor familiei monoparentale, detectate în

domeniul de activitate profesională, și resursele disponibile cu scopul realizării intervenției de succes;

- Demonstrarea capacității de informare privind problematica copiilor din familiile monoparentale și relaționarea profesionistă cu diverse categorii de beneficiari, utilizând limbaj specific asistenței sociale;
- Autoreglarea și asumarea responsabilității pentru propria învățare și pentru un parcurs de formare profesională continuă într-o manieră ce ar putea fi în mare măsură autodirijată sau autonomă.

Repartizarea orelor pentru realizarea unităților de învățare

Nr. d/o	Unități de învățare	Total ore	Ore contact direct			Ore studiu individ
			C	S	L	
1.	Familia monoparentală – istoric, precizări conceptuale	26	2	2	2	20
2.	Tipologia familiilor monoparentale	26	2	2	2	20
3.	Particularități ale familiei monoparentale ca obiect al asistenței sociale	26	2	2	2	20
4.	Familia monoparentală în sistemul protecției sociale: practici naționale și internaționale	27	2	3	2	20
5.	Dificultăți specifice familiilor monoparentale și servicii de sprijin și protecție	45	2	6	2	35
	TOTAL	150	10	15	10	115

Metode și tehnici de predare și învățare în cadrul unității de curs:

1. *Curs*: prelegere (clasică, interactivă, problematizată); metode didactice: conversația, explicația, descrierea, dezbateră; tehnici didactice: Brainstorming, Harta conceptuală ș.a.
2. *Seminar*: prezentări ale documentelor naționale/internaționale, documentare, analiză comparativă, lucrul în perechi/echipă, problematizarea, studiul de caz, exercițiul, analiza SWOT, etc.

3. *Laborator*: observare dirijată; simulare didactică; modelare; joc de rol, proiect, învățare bazată pe sarcini de lucru etc.
4. *Studiu individual* în baza elaborării ghidate a unor produse diferențiate/individualizate/de grup precum sistem de sarcini aplicative/practice, rezumat, proiect, studiu de caz, situație-problemă etc.

Strategiile de evaluare includ: evaluarea inițială; evaluarea curentă; evaluarea periodică; și evaluarea semestrială (finală).

Evaluarea inițială este o evaluare predictivă/diagnostică și se va realiza la începutul unității de curs, va avea caracter interactiv, noninstrumental. Nota obținută de către student la evaluarea inițială nu se va lua în considerație la calculul notei semestriale. Notele la evaluarea inițială nu se vor înscrie în Catalogul grupei.

Evaluarea curentă (continuă) reprezintă o evaluare *formativă* și se va realiza continuu pe parcursul activităților în cadrul orelor practice și seminare în baza metodelor și tehnicilor complementare, cu accent pe autoevaluare și evaluare reciprocă. Notele pentru evaluările curente se vor introduce în Catalogul grupei academice.

Evaluarea periodică la unitatea de curs se realizează în baza unor probe scrise/orale/practice în perioadele reglementate. Conform Regulamentului de evaluare a competențelor și finalităților de studiu ale studenților Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” ciclul I, licență, ciclul II, master (2023) în semestrele cu practică pedagogică/profesională/de cercetare se va organiza o singură sesiune de evaluare periodică. Notele pentru evaluările periodice se vor introduce în Catalogul grupei academice.

Evaluarea studiului individual presupune evaluarea unor produse diferențiate/individualizate, specificate în curriculum unității de curs. Nota/media notelor pentru activitatea individuală se vor introduce în Catalogul grupei academice.

Evaluarea semestrială (finală) la unitatea de curs se realizează în formă de examen scris/oral/mixt cu focalizare pe evaluarea de competențe. Nota semestrială se calculează ca media aritmetică dintre: nota/media notelor obținute la evaluările curente; media notelor obținute în cadrul evaluărilor periodice; nota/media pentru lucrul individual. Nota generală constituie suma notelor: semestrială înmulțită la 0,6 și a

examenului de finalizare, înmulțită la 0,4. Rezultatele evaluării semestriale se introduc în Sistemul Informațional Managerial Universitar (SIMU).

Studiul individual la unitatea de curs *AS a familiei monoparentale* include următoarele sarcini:

Nr	Unități de învățare	Unități de conținut	Produsul preconizat	Modalități de evaluare
1.	Familia monoparentală – istoric, precizări conceptuale	Familia și familia monoparentală – parcurs istoric, delimitări conceptuale. Familia tradițională; familia modernă; familia post modernă.	Glosar terminologic. Tabel generalizator al teoriilor asupra familiei.	Evaluare inițială Evaluare reciprocă
2.	Tipologia familiilor monoparentale	Familii monoparentale: generalități, clasificare, tipuri. Surse ale monoparentalității.	Tabel generalizat al tipurilor de familii monoparentale ”Evoluția familiei monoparentale în RM”.	Evaluare curentă formativă (notare selectivă)
3.	Particularități ale familiei monoparentale ca obiect al asistenței sociale	Familia monoparentală - cel mai indicat grup care necesită protecție și sprijin socio-psiho-pedagogic. Tipuri de vulnerabilitate specifice familiei monoparentale – beneficiar al serviciilor sociale.	Mini-investigație: Ponderea familiilor monoparentale în RM (cel puțin ultimii 5 ani).	Evaluare curentă, (notare selectivă) Evaluare reciprocă
4.	Familia monoparentală în sistemul protecției sociale: practici naționale și internaționale	Abordarea multidisciplinară a familiei monoparentale. Măsuri de suport al familiei monoparentale integrate în sistemului național de protecție a familiei și copilului. Reprezentări și practici ale familiilor	Analiza SWOT a măsurilor de sprijin a familiei monoparentale în sistemul național de protecție a familiei și copilului.	Evaluare curentă formativă (notare selectivă) Evaluare reciprocă

		monoparentale potențial vulnerabile.		
5.	Dificultăți specifice familiilor monoparentale și servicii de sprijin și protecție	Dificultăți de ordin social și material, funcții și disfuncții în cadrul familiei monoparentale. Politici de protecție și asistență a familiei monoparentale. Familia- cadru de realizare a socializării copilului.	Argumente ale vulnerabilităților/di sfuncțiilor familiei monoparentale (tabel unificat). Povestiri ale vieții familiilor monoparentale	Evaluare curentă formativă (notare selectivă) Evaluare reciprocă Evaluare periodică nr.1

La finalizarea programului de studii, studentul va demonstra că este capabil:

- să utilizeze conceptele, teoriile și tendințele actuale privind problematica familiilor monoparentale pentru promovarea schimbării sociale și rezolvarea problemelor beneficiarilor;
- să valorifice tezele de bază ale documentelor de politici și actelor legislative în domeniul protecției familiei și copilului pentru dezvoltarea practicilor de parteneriat la nivel de individ, grup și comunitate;
- să evalueze situația socială a familiilor monoparentale, aplicând criterii dedeterminare a vulnerabilității sociale în sistemul de asistență socială;
- să elaboreze programe de asistență a diferitor categorii de familii monoparentale prin valorificarea datelor sociale în corespundere cu deontologia profesiei și standardele de activitate;
- să-și gestioneze cariera în concordanță cu cerințele și dinamica contextului actual privind performanțele profesionale personale din perspectiva protecției familiei și copilului.

Motivația includerii cursului *Asistența socială a familiilor monoparentale* în programul de studii de master *Politici sociale de susținre a familiei și copilului* ține de

faptul că monoparentalitatea este determinată de caracteristicile specifice familiilor monoparentale, de vulnerabilitatea acestui grup social, cu risc ridicat de marginalizare, iar scopul asistenței sociale constă în identificarea principalelor tipuri de probleme cu care se confruntă această categorie socială. Ca urmare, se va putea oferi argumente solide în sprijinul elaborării unor măsuri pentru protecția socială a familiilor monoparentale și diminuarea fenomenelor negative specifice acestui grup vulnerabil.

Disciplina *Asistența socială a familiilor monoparentale* își propune o microanaliză a acestei problematici în speranța întregirii demersului de identificare a unor soluții, care odată aplicate, să capaciteze familia monoparentală pentru autosusținere și autocontrol. Locul monoparentalității în tipologia familială actuală ar putea tinde astfel spre o poziție egalitară sub aspectul șanselor acordate familiei, în general.

Așadar, informația selectată și analizată din cercetările naționale și internaționale cu privire la familia monoparentală poate veni în sprijinul părinților, cadrelor didactice, asistenților sociali, psihologilor și altor autorități publice, având la bază informații de specialitate ce ne pot schimba modul de raportare asupra vieții de zi cu zi.

2. FAMILIA MONOPARENTALĂ – ISTORIC, PRECIZĂRI CONCEPTUALE

Familia este caracterizată din toate timpurile de o puternică legătură internă, menținută de forțele interne și presiunile externe. Ea este un ansamblu de relații sociale reglementat prin norme juridice sau prin norme sociale difuze. Relațiile din cadrul familiei pot fi reduse la câteva categorii principale:

- relații dintre soți reglementate prin căsătorie sau prin consens,
- relații dintre părinți și copii,
- relațiile dintre descendenți,
- relații de rudenie între membrii cuplului familial și alte persoane.

Ca instituție socială, familia a fost considerată un factor de stabilitate, păstrătoare și transmițătoare a tradițiilor și valorilor naționale și având o mare capacitate de inerție. Această perspectivă asupra rolului și importanței familiei nu mai corespunde total realității familiei din actualul context social.

Familia are propriul său dinamism, determinat de:

- acțiunea unor factori specifici ei ca grup social,
- emanciparea, democratizarea și modernizarea promovate în societatea globală.

Definirea noțiunii de familie prezintă dificultăți, familia putând fi abordată atât din perspectivă sociologică, cât și juridică. Tratatul de Dreptul familiei pleacă de la înțelegerea familiei ca un fenomen social, ca o formă de relații sociale dintre oameni legați între ei prin căsătorie sau rudenie, între care există drepturi și obligații reglementate prin lege.

În acest înțeles, familia este o realitate juridică, este un grup formal, reglementat prin legi și alte acte normative care se referă la raporturile de căsătorie, la cele care rezultă din rudenie, precum și raporturile rezultate din adopție. Normele Dreptului familiei reglementează o serie de probleme referitoare la căsătorie, încheierea, desființarea ei, desfacerea acesteia, stabilirea paternității, drepturile și obligațiile soților, relațiile dintre părinți și copii, modul de transmitere a moștenirii.

Din perspectiva sociologiei, familia ca formă specifică de comunitate umană este definită prin evidențierea unor aspecte ce privesc structura, funcțiile și caracteristicile familiei. Acest mod de a înțelege familia reiese din definițiile următoare:

- „Familia este un grup social realizat prin căsătorie, din persoane care trăiesc împreună, cu gospodărie casnică comună, sunt legați prin anumite relații natural-biologice, psihologice, și juridice și care răspund unul pentru altul în fața societății” (Stănoiu A., Voinea M.).
- „Familia este forma primară de comunitate umană care cuprinde un grup de oameni legați prin consangvinitate și înrudire” (Dicționarul de filosofie).
- „Familia este un grup de persoane unite prin legături de căsătorie, sânge sau adopție, gospodărindu-se împreună, interacționând și comunicând între ele de pe poziția rolurilor sociale de soț și soție, mamă și tată, fiu și fiică, frate și soră, creând și menținând o cultură comună” (Mitrofan I., Mitrofan N.).
- „Familia este un grup social constituit pe baza relațiilor de căsătorie, consangvinitate și rudenie, membrii grupului împărtășind sentimente aspirații și valori comune, un grup primar în care predomină relațiile directe, informale, nemediate” (Mihăilescu I.).

Există mai multe accepțiuni ale structurii familiei, pornind de la următoarele aspecte:

a) După criteriul dimensiunii, al componenței numerice: *familii simple și familii lărgite* (extinse).

Familia simplă sau nucleară este compusă din două generații: cea a adulților căsătoriți și cea a descendenților lor. Familia extinsă (lărgită, compusă) cuprinde pe lângă nucleul familiei și alte rude sau generații.

Avantajele familiei lărgite sunt:

- furnizarea de servicii sociale membrilor ei,
- asigurarea unui rol educativ mai consistent,
- mai multă afecțiune,
- acumularea de mai multe resurse materiale,

- susținere psiho-emoțională, dar și materială, a membrilor familiei în cazul dispariției unora dintre ei.

Dezavantajele familiei extinse:

- dificultățile de a conduce un sistem complex de familie,
- satisfacerea limitată a cerințelor tinerilor,
- posibilitatea mărită a conflictelor între membrii familiei.

b) După criteriul numărului de părinți - *familii biparentale și familii monoparentale.*

Famiiliile biparentale sunt alcătuite fie din părinții naturali ai copiilor, fie din familii mixte sau reconstituite, în cazul în care părinții au divorțat ori și-au pierdut soțul sau soția. Membrii acestor familii pot fi copiii din noua căsătorie, dar și copiii fiecăruia dintre parteneri.

Famiiliile monoparentale sunt formate dintr-un singur părinte și copilul sau copiii crescuți de acesta. Ele sunt rezultatul fie al dispariției unui părinte prin deces, fie prin divorț, dar pot fi și asumate prin adopția unui copil sau prin decizia unei mame de a aduce pe lume un copil și de a-l crește singură.

c) După numărul de copii:

- familii fără copii, care nu au încă sau nu vor avea niciodată copii;
- familii cu un singur copil;
- familii cu doi sau mai mulți copii.

d) După criteriul orientării sexuale a celor doi parteneri:

- familii heterosexuale, care au cea mai mare pondere în societate, în care cei doi parteneri sunt heterosexuali;

- familii homosexuale, în care cei doi parteneri sunt homosexuali sau lesbiene și pot avea copii proveniți din căsătoriile anterioare cu părinți heterosexuali, prin adopție ori prin fertilizarea în vitro.

Restructurarea familiei și dezvoltarea unor modele alternative ale vieții de familie au fost determinate și de:

- implicarea femeilor în activități extrafamiliale;

- creșterea gradului lor de ocupare pe piață muncii;
- dorința de a se realiza pe plan profesional.

Toate acestea au condus la diminuarea autorității masculine, la creșterea ratei divorțurilor, la scăderea fertilității.

Schimbările politice, economice, culturale și sociale din ultimele decenii din societatea occidentală au produs modificări semnificative în stilurile de viață ale indivizilor și au dus la trecerea de la modelul familiei nucleare la o diversitate de modele familiale, ceea ce nu echivalează cu dispariția tipului nuclear.

Amploarea schimbărilor social-economice a influențat considerabil toate componentele vieții sociale. Transformările profunde prin care au trecut familiile din societățile contemporane în ultimele decenii sunt un subiect dezbătut atât în cercurile specialiștilor în domeniul familiei, cât și la nivelul opiniei publice. Integrată în dinamica societății, familia se află într-un proces de restructurare, adaptându-se schimbărilor sociale și economice, influențând la rândul său evoluția societății.

Prezentă în literatura sociologică de mai mult de un secol, tema crizei familiei s-a concentrat pe idei precum:

- scăderea autorității patriarhale,
  - condiția morală precară a familiei,
  - proliferarea divorțurilor și a cuplurilor consensuale,
  - celibatul definitiv,
- cuplurile homosexuale.

Modelul crizei, prin care se caracterizează economia de piață a societății, a demonstrat, că organizarea familială deține un rol esențial pentru supraviețuire și adaptare. Capacitatea familiei de a înfrunta probleme noi este, însă, influențată de factorii de risc, ca: sporirea proporției sărăciei, insuficiența locurilor de muncă, accesul limitat la educație, erodarea nucleului valoric, deteriorarea sistemului de protecție socială.

Schimbările intervenite au generat un șir de procese și tendințe complexe, influențând considerabil structura familiei, starea materială, relațiile dintre soți și copii. Familia s-a dovedit a fi cea mai afectată de transformările produse, incapacitatea de

mobilizare a resurselor în vederea asigurării unui climat protector și stabil a condus la dezintegrarea ei. Schimbările care au antrenat familia, ca instituție socială, în ultimele decenii au impus, în mod tot mai accentuat monoparentalitatea.

Deși, familia cu un singur părinte nu este un fenomen nou pentru societatea moldovenească și nici pentru întreaga omenire, reprezentând o formă marginalizată a familiei nucleare sau extinse, în prezent, însă, ea dobândește un nou statut și o altă accepțiune în cadrul societății.

De-a lungul timpului au existat mai multe concepții privind funcționalitatea acestui tip de familie. Astfel, societatea tradițională, bazată pe familia extinsă, dezaproba monoparentalitatea și încuraja tendințele de stigmatizare și etichetare față de cei care alegeau, voit sau nu, acest „stil de viață”. Ca orice deviație, familia monoparentală este considerată, de unii sociologi, un tip special de familie, în timp ce alți specialiști consideră, că ea nu poate fi numită familie. Argumentele sunt diverse, de la simțul comun și tradiție, care spun, că pentru a exista o familie este nevoie de cuplul soț-soție și până la statisticile care demonstrează, că, fiind foarte răspândite în anumite țări sau regiuni, familiile monoparentale au devenit – și au fost acceptate social – ca un nou tip de familie.

Familia monoparentală desemnează o familie formată dintr-un singur părinte, care are unul sau mai mulți copii minori aflați în întreținere. Prin copii aflați în întreținere se înțeleg copiii naturali ai persoanei singure, copiii adoptați, copiii încredințați ori dați în plasament familial sau pentru care s-a instituit tutela în condițiile legii.

Definită în Dicționarul de Sociologie ca “menaj parafamilial format dintr-un singur părinte și copiii săi”, familia monoparentală are meritul de a defini familia prin relația parentală care este secundară în definițiile “clasice” ale familiei, unde decurge din relația conjugală.

Conceptul surprinde una din direcțiile esențiale ale transformărilor înregistrate în ultimele trei decenii în domeniul familiei: “posibilitatea ca cele două tipuri de raporturi familiale – conjugal și parental – să apară și să funcționeze separat unul de celălalt”.

Termenul de familie monoparentală, cu un conținut simplu și clar, aparent, ascunde totuși o serie de capcane:

- Definiția însăși, obiect al contraverselor, ridică întrebări referitoare la unitatea de referință – menajul, care poate cuprinde și alte persoane sau, în mod strict, unitatea părinte – copil, la tipul de copil avut în vedere, definit în funcție de vîrstă sau în funcție de statutul marital.
- Utilizarea conceptului, deși ar trebui să fie neutră, tinde să se înregistreze modulul de a privi lucrurile specific pedagogilor și psihiatrilor (care atribuie aproape toate tulburările apărute în dezvoltarea copilului pe seama structurilor familiale) și câmpului intervenției sociale (aflat în permanentă căutare de populație „în dificultate,, , care trebuie asistate;
- Monoparentalitatea nu este staționară: ea poate aluneca într-o coabitare sau într-o căsătorie, așa cum, după consumarea unor experiențe de acest gen, poate fi regăsit caracterul predominant transversal al cercetărilor nu permite, însă, o concluzie certă în ceea ce privește caracterul său tranzitoriu sau durabil;
- Atributul monoparentală instaurează o discriminare între cei doi parteneri din punct de vedere al raportului între relația conjugală și cea parentală: ultima este independentă de prima în cazul partenerului căruia îi este încredințat copilul și care poate fi părinte fără a fi soț, dar tot ultima este dependentă de relația conjugală pentru celălalt partener, pentru care încercarea calității de soț(ie) echivalează cu încetarea calității de părinte. Monoparentalitatea efectivă nu coincide cu cea statistică.

Preda M., citat de C.Zamfir, efectuând analiza comparativă a familiilor mono și biparentale a dovedit, că dacă o familie nu cuprinde unul dintre părinți, ea nu este exclusă de a fi numită familie. Faptul, că grupul părinte-copil (copii) se consideră familie, are o identitate comună, include modele clare de schimb și reciprocitate, își dezvoltă reguli de rezolvare a conflictelor, satisface necesitățile membrilor de afiliere și suport emoțional. Toate aceste devin criterii de bază pentru a decide dacă o familie există sau nu din punct de vedere sociologic.

Introdusă sub influența feminismului, în vederea schimbării modalității de abordare a maternității din afara familiei și a disociației familiei, noțiunea de „familie

monoparentală”, în ciuda limitelor sale, este preferată celor de „familie dezorganizată”, „familie dezmembrată”, „familie incompletă” sau „disimetrică”. E. Stănciulescu consideră că „termenul de familie parentală ar fi, poate, mai adecvat: el afirmă normalitatea sociologică a unității constituite dintr-un adult și copiii săi, respectiv a existenței relației parentale independent de cea conjugală”.

Căutând o definiție a familiei monoparentale, se poate observa că numeroși autori utilizează noțiuni din aceeași sferă semantică, combinându-le în diverse formulări, pentru a exprima într-un mod cât mai fidel, concis și clar, realitatea acestui tip de familie:

- “familia monoparentală este un *tip de familie* format dintr-un părinte și copilul sau copiii săi, grup de persoane aflate în relație de rudenie, rezultată prin filiație directă sau adopție” (Cristin Ștefan).
- “familia monoparentală se referă la *menajele* formate dintr-un singur părinte și copiii acestuia” (Ciupercă, Cristian).
- “termenul familie monoparentală (single-parent family) a devenit unul general acceptat pentru un anumit *tip particular de structură familială*, cea în care doar un părinte trăiește cu, și care are responsabilitatea principală pentru îngrijirea copiilor dependenți de el” (Preda, Marian).
- “familia monoparentală este *structura familială asimetrică*, formată dintr-un părinte și copilul (copiii) său (săi)” (Mitrofan Iolanda, Ciupercă Cristian).
- “familia monoparentală reprezintă un *model alternativ de viață familială* ce apare ca parte integrată a unui proces general /global de schimbare a societății” (Gherghel Ana).

Familia monoparentală este considerată de unii specialiști ca fiind un tip special de familie, pe când alții nu consideră acest grup social o familie. O definiție complexă a familiei monoparentale este dată de Iolanda Mitrofan și Cristian Ciupercă care consideră că acest tip de familie este: structura familială asimetrică, formată dintr-un părinte și copilul (copiii) său (săi) fie din decesul celuilalt părinte, fie prin divorț, fie prin abandonarea familiei de către un părinte, fie prin decizia de a nu se căsători a părintelui,

fie prin adopțiunea realizată de o persoană singură, fie prin nașterea întâmplătoare a unui copil dintr-o relație liberă, în afara căsătoriei.

Din punct de vedere sociologic, familie monoparentală poate fi definită ca un grup social constituit pe baza relațiilor de rudenie, între unul dintre părinți (cel singur) și copilul sau copiii săi, grup caracterizat prin stări afective, aspirații și valori comune. Într-o astfel de abordare, familia monoparentală este un grup primar, iar membrii săi întrețin relații directe, informale.

Cercetările sociologice privind familia monoparentală (Gherghel, A., citat de M.Voinea) sunt centrate pe trei teme principale:

- Condiții de viață și vulnerabilitate socio-economică, studii asupra nivelului de trai;
- Eficacitatea politicilor familiale, a acțiunilor sociale și a transferului social;
- Efectele „disociației familiale”.

Din punct de vedere sociologic, analiza acestui tip de familie vizează mai multe puncte de discuție:

- Familia monoparentală antrenează riscul fragilității sociale, în sensul că, puține sunt rupturile între soți care se petrec în liniște, fără să existe conflicte majore între cei doi;
- Creșterea numărului familiilor monoparentale este însoțită, la nivel social, de pierderea reperelor atât pentru părinții separați, dar mai ales pentru copiii care cresc într-astfel de familie;
- Despărțirea de soț/soție duce la scăderea nivelului de trai, dar și la creșterea riscului de excluziune sau de dependență socială față de sistemele de asigurări sociale, mai ales în cazul mamelor fără studii sau care nu au avut un loc de muncă înainte de separare.

Chiar dacă fiecare dintre cei doi soți vor încerca să reintre într-o nouă relație, va exista o perioadă, mai lungă sau mai scurtă de timp de „monoparentalitate,.. De cele mai multe ori copilul va rămâne în grija mamei, dar și tatăl trebuie să își asume, în continuare, responsabilitățile legate de educația propriului copil.

De asemenea, apar mai multe tipuri de probleme, determinate de separarea partenerilor care, până nu demult, constituiau un cuplu sau o familie:

- singurătatea;
- probleme de sănătate, depresia;
- dificultăți financiare;
- probleme legate de viața cotidiană;
- suferința provocată de despărțirea de proprii copii;
- suferința copiilor de a fi despărțiți de părinți;
- suferința provocată de faptul că părintele va trebui singur să-și crească copilul, apărând problemele de educație, de responsabilitate, de sănătate;
- găsirea unei linii de mijloc între viața profesională și cea familială.

Un aspect important în definirea particularităților familiilor monoparentale este capacitatea ei funcțională. În comparație cu familia nucleară, care îndeplinește mai multe funcții cu impact pozitiv asupra societății (funcția de reproducere, de socializare a copiilor, de îngrijire, protecție, mediu securizat și climat afectiv suportiv, conferirii de status, reglementarea comportamentelor sexuale), familia monoparentală este un efect al funcției reproductive, se regăsește prin socializarea copiilor, oferă îngrijire și protecție membrilor ei, climat de strânsă afectivitate, dar este deficitară sub aspectul realizării mediului securizat și modului de conferire a statusului.

Din perspectivă juridică, familia monoparentală apare ca „un grup de persoane între care s-au stabilit drepturi și obligații, reglementate prin norme legale” [Codul familiei]. Față de accepțiunea juridică a familiei nucleare, clasice, familia monoparentală tinde să constituie o abatere, în sensul producerii efectelor juridice nu în urma încheierii unor contracte, cum ar fi cazul în căsătoria legală, ci preponderent ca urmare a unor relații de descendență sau adopție.

Studiile pe problema vizată menționează că familia monoparentală poate rezulta ca urmare a unor experiențe diferite:

- divorț;
- decesul unuia dintre parteneri;

- cupluri cu copii, necăsătoriți;
- nașterea precoce a unui copil fără a se căsători cu tatăl copilului (fertilitate precoce, mame adolescente);
- decizia unor femei (trecute de 30 de ani, de regulă) de a avea un copil în afara unei căsătorii legale, etc.

În modul de manifestare a autorității, față de maniera tradițională, în care autoritatea putea fi deținută de bărbatul cel mai în vârstă sau de soț (în patriarhat), de femeia cea mai în vârstă sau de soție (în matriarhat), în cazul familiei monoparentale autoritatea este exercitată de părintele unic, susținător al familiei. Din acest punct de vedere, familia monoparentală se apropie de modelul de autoritate, specific pentru secolul XX, când autoritatea era deținută de persoana care aducea venit.

Desemnând unități sociale formate din unul sau mai mulți copii și un singur părinte, conceptul de familie monoparentală, după cum menționează G. Irimescu, s-a impus repede în fața altor concepte precum: părinți izolați, menaje conduse de femei, mame singure în dificultate, mame necăsătorite, menaje ambientale, menaje monoparentale. Autorul vine cu o explicație, întrucât conceptele au o dublă semnificație: pe de o parte, cei doi termeni răspund ”nevoii de a da un nume” unui fenomen pe care ruptura înregistrată în anii 1960 și 1970 ai sec. XX în comportamentele demografice (și care, în esență constă în diminuare semnificativă a ratelor nupțialității și multiplicarea coabitărilor, creșterea numărului de copii născuți în afara căsătoriei, explozia ratelor divorțialității) și progresele în plan administrativ-statistic l-au făcut tot mai vizibil; pe de altă parte, el exprimă un mod de a privi un comportament care până atunci a fost considerat marginal ori chiar deviant, generator de tulburări sociale sau psihologice.

Într-o concluzie, G.Irimescu susține că în prezent grupul copil/copii-părinte este privit ca o alternativă și devine normal pe măsura ce se înregistrează o creștere a frecvenței și pe măsură ce devine o conduită familială pentru membrii societății actuale. Pentru astfel de familii cu deficit de structură (familie cu un singur părinte) sau cu probleme funcționale (carențe materiale și de socializare) se întrebuintează expresii ca: familii vulnerabile, dezorganizate, disfuncționale sau cu un climat nefavorabil.

Experiența de a fi părinte singur nu este neapărat devastatoare pentru adult sau pentru copii, dar nu este confortabilă în permanență. Ea rămâne o experiență particulară de tip familial, ce duce la schimbări în raporturile dintre părinți și copii. Deși nu sunt cu mult semnificative, schimbările pot depinde de timpul pe care îl consacră mama sau tatăl familiei „de modul în care efectele separării au marcat adulții, ca și copiii, de modul în care ambii adulți și copiii dezvoltă strategii de a face față problemelor, noi stiluri de viață. Pentru mulți indivizi, aceste “adaptări” și “ajustări” pot fi relativ temporare, câtă vreme majoritatea părinților singuri reușesc să se recăsătorească”.

Rolul dublu de părinte în familia monoparentală se răsfrânge asupra relaționării cu copilul, cel mai mare devenind un sprijin în îndeplinirea sarcinilor gospodărești, iar adesea și „părinte” pentru ceilalți copii. Copiii din aceste familii sunt forțați de împrejurări la o maturizare prematură, necesitățile afective și emoționale specifice vârstei lor

fiind satisfăcute doar parțial în lipsa celuilalt părinte. Ei prezintă rate mai mari de sărăcie și niveluri mai scăzute de școlarizare și profesionalizare decât cei care cresc alături de ambii părinți biologici.

Delimitări conceptuale ale monoparentalității, ale cauzelor și condițiilor diminuării/extinderii fenomenului, a consecințelor și modalităților de sprijin din partea autorităților publice pentru aceste familii au fost conturate în literatura de specialitate din ultimele decenii. Într-o cercetare efectuată de sociologul N.Șaragova cu privire la problemele sociale ale familiei monoparentale din Moldova în condițiile transformării societății (2008), autorul menționează o diversificare a modelelor familiale: frecvența crescândă a coabitărilor, a căsătoriilor neoficiale, a familiilor homosexuale, a familiilor cu un singur părinte, noile forme coexistând cu modelul clasic al familiei. O mare parte din populația adultă trăiește o altă formă, comparativ cu familia nucleară, cele mai des întâlnite sunt: familia monoparentală, coabitarea, concubinajul și familia comasată.

De asemenea, pe plan internațional, problematica monoparentalității a fost abordată dintr-o perspectivă multidisciplinară: istorică, sociologică, psihologică, a sociologiei educației, asistenței sociale, a sociologiei religiei. Semnificative, din punct de vedere sociologic, pentru familia monoparentală sunt „lipsa de modele de rol adulte

pentru ambele genuri, potențialul de solicitare la care este expus părintele rezident și tendința spre sărăcie, îndeosebi când capul familiei este femeia”.

În concluzie, familia, ca principalul factor socializator, grupul social cu cea mai mare influență în ceea ce privește reproducerea valorilor și normelor sociale, mediul firesc de creștere și educare a copilului, indiferent de tipul acesteia, a reprezentat dintotdeauna principala preocupare a oricărui sistem și regim politic. Perioada contemporană aduce cu sine mutații și în ceea ce privește familia, tipurile de familie, se exprimă tot mai frecvent modelele de familii alternative, precum cel de familie monoparentală. În acest iureș al schimbărilor și mutațiilor, familia, cel mai stabil reper social, cele mai trainice relații interumane, a fost cuprinsă de valul modernizării.

3. TIPOLOGIA FAMILIILOR MONOPARENTALE

Familia a constituit de-a lungul timpului un reper de stabilitate în viețile indivizilor, iar ritmul accelerat al schimbărilor din societatea contemporană observăm că-și pune din ce în ce mai mult amprenta, făcând tot mai dificilă o opțiune definitivă sau o relație de durată (Popescu, 2009). După cum afirmă Cambir, A., Duma, V., Pietriceanu, M., Ionita, A. & Pacurar, C. (2009) o situație din ce în ce mai des întâlnită în societatea actuală este cea a familiei monoparentale, reprezentând un număr considerabil din totalul familiilor.

De asemenea, putem observa producerea unor modificări esențiale în ceea ce privesc tipurile de familie, astfel încât, treptat, familia constituită prin căsătorie nu mai reprezintă singura formă de familie generalacceptată. Astfel, uniunea consensuală, concubinajul sau monoparentalitatea, sunt câteva forme de familii alternative, care au toate drepturile și toate funcțiile oricărei familii de tip clasic. Însă, dincolo de acceptabilitatea formală a multitudinii de tipuri familiale, trebuie subliniate consecințele și efectele negative, care se pot manifesta, mai mult sau mai puțin, la nivelul unor tipuri familiale (Ciupercă, 1999).

Ca orice deviație, familia monoparentală este considerată de unii sociologi, un tip special de familie, în timp ce alți specialiști consideră că ea nu poate fi numită familie. Marin Preda (*apud* Zamfir, 1999) a efectuat analiza comparativă a familiilor mono și biparentale dovedind că, dacă o familie nu cuprinde unul dintre părinți, ea nu este exclusă de a fi numită familie. În ceea ce privește familia biparentală, Cristina Ștefan (2001) ne arată că sunt acele familii tradiționale în care există ambii părinți, acestea fiind formate din părinții naturail ai copilului/copiilor sau din familii mixte ori reconstituite în cazul în care părinții au mai fost căsătoriți și au divorțat, sau și-au pierdut partenerul. Când se vorbește despre „familie” în limba populară, oamenii se referă la acest tip.

În tabelul ce urmează vom prezenta câteva dintre diferențele situaționale ce pot fi întâlnite în cadrul familiilor mono și biparentale, consultând autori de specialitate printre care: (Șaragova, 2009; Voinea, 1996; Cuzțenov, 2008 & Irimescu, 2002).

Diferențe între familiile mono și biparentale

<i>Familie monoparentală</i>	<i>Familie biparentală</i>
- este un efect al funcției reproductive, se regăsește prin socializarea copiilor, oferă îngrijire și protecție membrilor ei, climat de strânsă afectivitate, dar este deficitară sub aspectul realizării mediului securizat și modului de conferire a statusului	- îndeplinește mai multe funcții cu impact pozitiv asupra societății (funcția de reproducere, desocializare a copiilor, de îngrijire, protecție, mediu securizat și climat afectiv suportiv, conferirii de status, reglementarea comportamentelor sexuale)
- există o tensiune în adoptarea rolului parental, deoarece responsabilitățile tatălui trebuie acum îndeplinite de mama sau invers	- există o distribuție a responsabilităților
- situație financiară deficitară	- situație financiară echilibrată
- un singur model familial (masculin/feminin)	- model familial masculin și feminin

Factorii favorizanți în schimbarea modelelor familiale sunt, în esență: diminuarea funcțiilor familiei prin preluarea unora de către societate; creșterea gradului de ocupare a femeilor și dorința femeilor de promovare socială; creșterea independenței economice a tinerilor etc. Familia monoparentală poate rezulta ca urmare a unor experiențe diferite: nașterea unui copil în urma unei experiențe sexuale juvenile, decizia unor femei de a avea copii în afara unei căsătorii legale sau uni- libere, divorțul unor cupluri cu copii necăsătoriți, decesul unuia dintre parteneri.

Realizarea unei tipologii a familiilor monoparentale este dificilă din cauza multiplelor aspecte ce trebuie luate în considerare. În literatura de specialitate se evidențiază diverse tipuri de familii monoparentale. Iată câteva exemple din care putem extrage o serie de cuvinte cheie și expresii ce sunt, în general, utilizate pentru delimitarea conceptuală a monoparentalității: *tip particular de familie; menaj familial cu un singur părinte; tip particular de structură familială; structură familială asimetrică; model alternativ de viață familială*, etc. În accepțiunea deja consacrată, aceea de unitate socială

formată *din unul sau mai mulți copii și un părinte singur*, familia monoparentală este ”un concept introdus în limbajul administrativ și în cel științific” (Șerban Elena Petronela).

Cercetările asupra familiei monoparentale în țările occidentale au o istorie de câteva decenii, în timpul cărora s-au impus mai multe puncte de referință pentru acest domeniu, prin lucrările cercetărilor care au studiat această problemă. R. Hill evidențiază *familii monoparentale cu statut temporar/permanent*. El reconstruiește tipologia familiilor monoparentale, având ca punct de plecare faptul că părintele singur poate sau nu să se (re) căsătorească. Astfel, el distinge opt tipuri de familii monoparentale, patru cu statut permanent și patru cu statut temporar, fiecare tip având caracteristici specifice, precum și implicații și efecte diferite, mai ales în ceea ce privește creșterea și influențarea psiho-comportamentală a copiilor.

În cadrul *familiilor monoparentale cu statut temporar* sunt incluse următoarele tipuri:

- Soțul divorțat și recăsătorit;
- Soțul văduv și recăsătorit;
- Soții separați de război și apoi reuniți;
- Căsătoria post-sarcină.

De cealaltă parte, în cadrul *familiilor monoparentale cu statut permanent*, putem deosebi:

- Soțul divorțat și necăsătorit;
- Soțul văduv dar necăsătorit;
- Separarea permanentă;
- Un părinte necăsătorit cu un copil nelegitim.

C. Ștefan vine cu tipul de *familie monoparentală versus familie biparentală*. Autorul stabilește drept criteriu numărul persoanelor care constituie familia, aceasta putând fi o familie monoparentală binară (doi membri), terțiară (trei membri) etc.

P.A. Gongla și E.H. Thompson, citați de Preda M. în *Politici sociale în România* (Zamfir C.) și M.Voinea în *Tipologia familiilor monoparentale din România*, propun o tipologie a familiilor (mono și bi-parentale) pe baza dimensiunilor specifice unei familii:

- dimensiunea structurală se referă la numărul și calitatea familiei în cadrul structurii relațiilor de familie (de rudenie);
- dimensiunea interactivă a organizării familiei se referă la procesele de comunicare și contact dintre membri și variază deopotrivă în interiorul familiei și în afara ei;
- dimensiunea psihologică, ce include atât particularitățile fiecărui membru, cât și sentimentul atașamentului și identității comune a membrilor familiei.

În abordarea proprie a acestei tipologii, autorii fac următoarele precizări:

- cu toate că se face referire doar la prezența sau absența implicării unui părinte în fiecare dimensiune în parte, gradul de implicare al acestuia se află, în realitate pe un continuum. Acest grad de implicare, extrem de important în realitate, nu este luat în considerare de această tipologie care, ca orice demers de acest fel, simplifică foarte mult realitatea;

- se consideră că părintele despre care se vorbește poate să fie sau să nu fie prezent (fizic) în familie.

În ambele tipuri de structuri familiale este posibil să luăm în considerație că părintele în discuție este sau nu implicat psihologic și interacțional în familie. În continuare autorii susțin următoarea tipologie a familiilor mono și bi-parentale:

Tipul A reprezintă familia nucleară, tradițională: doi părinți căsătoriți, locuind împreună, interacționând în mod continuu cu familia, implicați psihologic în familie. Acest tip de familie este conservat de societate, fiind considerat o formă ideală (dezirabilă) și fiind folosit ca o normă socială în raport cu care sunt judecate și etichetate drept deviante (de către oamenii obișnuiți) toate celelalte familii care nu-i seamănă.

Tipul B pune în discuție acel părinte care interacționează foarte puțin cu ceilalți membri ai familiei, deși din punct de vedere psihologic este membru al familiei. Acest

tip de familie poate apare dacă unul din părinți este spitalizat, la închisoare sau are serviciul în altă localitate, ceea ce-l obligă să fie despărțit de familie pe o perioadă lungă de timp.

Tipul C reflectă interacțiunea unuia dintre părinți cu familia care este aparentă, el, de fapt, canalizându-și energia și atenția spre altceva (profesie, relație extraconjugală, etc.). Această situație desemnează, în realitate, absența din cadrul familiei din punct de vedere psihologic.

Tipul D, considerat de autori, ca fiind foarte rar, poate fi exemplificat prin situația în care un părinte a suferit acțiuni psihice serioase, ceea ce a impus absența, psihologică și interacțională, din viața de familie. Căsătoria dintre soți este menținută doar formal (unul din motive ar putea fi cel economic), unul din părinți renunțând cu totul la îndatoririle și drepturile de soț și părinte. O primă observație poate fi făcută în legătură cu familiile “normale”, social etichetate astfel, cu ambii părinți prezenți, care pot îmbrăca forme diferite în funcție de tipul de implicare a părinților în viața de familie. Putem discuta astfel de o camuflare a familiilor monoparentale în cadrul legal al familiei nucleare.

Tipul E reprezintă tipul de familie în care ambii părinți, deși separați sau divorțați, păstrează legături intense cu copiii și sunt implicați în viața acestora, atât psihologic, cât și interacțional. Poate fi cazul părinților care, după divorț, au obținut, fiecare dreptul de custodie asupra copiilor.

Tipul F pune în discuție cazul părintelui care încetează să interacționeze cu familia, dar rămâne atașat de ea, din punct de vedere psihologic. Acesta încă îi privește pe membrii familiei ca fiind importanți pentru el (ea) și își modifică comportamentul în funcție de modul în care percepe așteptările lor. Acest tip de familie poate cuprinde și familiile în care unul dintre părinți a murit, dar ceilalți membri ai familiei îi păstrează amintirea vie și o evocă pentru a se orienta și în funcție de ea comportamentul, gândurile, emoțiile. Prezența acestui părinte în familie este psihologică, chiar dacă fizic el nu mai există.

Tipul G de familie monoparentală este foarte rar și greu de imaginat, referindu-se la un părinte separat de familie în mod formal, absent psihologic (nu se mai consideră

responsabil și nu se mai implică în problemele familiale), dar care interacționează cu membrii familiei și, deși nu-i mai pasă de ea, îi întâlnește în mod repetat pe ceilalți membri ai ei.

Tipul H este tipul clasic de familie monoparentală, recunoscut ca atare și de societate și de literatura de specialitate. El nu se referă la acea familie în care numai unul dintre părinți se ocupă de copii, este implicat atât psihologic, cât și interacțional în viața acestora. Celălalt părinte a părăsit familia prin divorț, moarte, abandon sau nu a fost niciodată parte a acelei familii.

Desigur, există în realitate tipuri de familie care să corespundă fiecărui ideal tip prezentat, numai că unele – precum tipul A – sunt mai mult răspândite decât altele, după cum putem spune că există și situații care nu pot fi încadrate în nici unul dintre acestea, fiind tipuri intermediare.

Un tip aparte de familie monoparentală, menționat de Cristian Ștefan, este cel în care familia rezultă din *adoptia* de către un adult a unuia sau mai multor copii. Putem afirma că acest termen acoperă o mare varietate de situații, care se diferențiază în funcție de sexul părintelui, situația matrimonială (văduv, divorțat, separat, celibatar), dar și de factorii care au generat situația monoparentală – separarea cuplului, decesul unuia dintre soți, maternitatea în afara căsătoriei, precum și de factori subiectivi – situația dorită, căutată, deliberat sau voluntar asumată sau impusă, ca urmare a unei opțiuni libere sau survenite în condiții impuse, mai mult sau mai puțin conștient asumată sau impusă, percepută negativ sau afirmată voluntar.

Cercetarea efectuată de N. Șaragov se bazează pe o abordare biografică, ce surprinde semnificația monoparentalității și a practicilor familiale observate. Studiul, efectuat în baza istoriilor de viață, se fundamentează pe momentul traiectoriei familiale, când monoparentalitatea debutează și tipul de criză. De aceea, pentru fiecare tip monoparental analizat, identificat de cercetător, criza poate fi de mare sau mică amploare și durată, actuală sau depășită, de natură economică, afectivă etc.

Monoparentalitatea atipică. Episodul monoparental este situat la începutul traiectoriei familiale, debutând în urma unei maternități atipice, la mai puțin de 20 ani. Maternitatea este un accident, în urma unei relații de scurtă durată, în care cuplul nu a

coabitat și nu avea planuri de viitor împreună. Adeseori, cuplul se desființează încă înainte de nașterea copilului, iar maternitatea a fost asumată mai târziu de mame, de cele mai multe ori după naștere, întrucât în perioada sarcinii multe mame se gândeau să abandoneze copilul.

Monoparentalitatea temporară. Episodul monoparental este situat la începutul traiectoriei familiale, la o vîrstă între 25-34 ani, și survine în urma rupturii a unui concubinaj de durată aproximativ de 4 ani. Începutul monoparentalității coincide, de cele mai multe ori, cu nașterea. Spre deosebire de primul tip, maternitatea, planificată sau nu, este o decizie deliberată a mamei în cadrul unei uniuni considerate durabile; această decizie nu este, însă, aprobată de partener, care declină orice responsabilitate parentală, nedorind copilul. Dezuniunea este de cele mai multe ori decisă tot de partener, tatăl biologic al copilului, și se consumă în timpul sarcinii sau imediat după naștere.

Monoparentalitatea stabilă și durabilă. Episodul monoparental este situat la mijlocul traiectoriei familiale, după 25 de ani, debutând cu nașterea copilului, care nu va trăi niciodată cu ambii părinți. În cazul acestor mame și tați, sarcina poate fi planificată sau nu, dar copilul e dorit în cadrul unei uniuni considerate stabile și de durată (uniune liberă sau căsătorie). După nașterea copilului uniunea ia sfîrșit sau continuă, dar unul dintre părinți nu-și asumă niciodată rolul parental, deși recunoaște copilul și, eventual, plătește pensie alimentară, el nu este prezent în universul familial al copilului. Părinții și-au asumat monoparentalitatea de la bun început și au perpetuat episodul monoparental, nu s-au recăsătorit, nici coabitat cu un alt partener. O altă caracteristică a acestui tip este dată de faptul, că rolul matern nu a fost niciodată asumat de celălalt parinte biologic sau de o altă persoană. Copilul își cunoaște părintele, dar nu întreține cu acesta relații sistematice. În schimb, rolul parental este împărțit între părinte și bunicii copilului.

Monoparentalitatea obiectivă. Acest tip include părinții singuri care se regăsesc în situație monoparentală de manieră forțată în urma unui eveniment constrângător, și contrar planurilor și intențiilor sale. Episodul survine la mijlocul traiectoriei familiale, peste 35 de ani. Copilul este conceput în cadrul unei căsătorii stabile, de durată medie de 8 ani. Maternitatea este adesea o decizie de cuplu, chiar dacă sarcina nu e planificată, părinții doresc copilul în cadrul cuplului. Dezuniunea este impusă de anumite

circumstanțe nefavorabile (violență, lipsa mijloacelor financiare), chiar dacă la momentul concepției copilului acestea nu erau prevăzute.

Monoparentalitatea de risc. Episodul monoparental se situează târziu în cadrul traiectoriei familiale, la o vîrstă de peste 35 ani. De-a lungul traiectoriei familiale, au avut cel puțin două episoade monoparentale. Mamele din această categorie au mai mult de patru copii ,care provin din mai multe relații conjugale de durată. Este tipul la care se înregistrează natalitatea cea mai sporită (peste 3 copii); toți copiii fiind doriți în cadrul familiei. Episodul monoparental poate fi generat de divorț sau abandonul soțului și se situează într-o situație precară, prelungită. Pentru aceste mame, problemele țin de natalitatea ridicată, nevoile familiei fiind multiple și imposibil de satisfăcut în condițiile în care familia are un singur aducător de venituri.

Monoparentalitatea neprevăzută. Episodul monoparental poate fi situat în orice moment al traiectoriei familiale. Monoparentalitatea este generată de divorț sau decesul unuia dintre soți. Acest tip se caracterizează printr-un patrimoniu matrimonial stabil: părintele a avut o singură relație conjugală de durată, căsătoria ia sfîrșit prin divorț sau decesul soțului (soției). Monoparentalitatea este impusă - trecerea de la viața de familie foarte valorizată la monoparentalitate, fiind trăită dificil. Cu toate acestea, stabilizarea situației monoparentale este relativ rapidă, datorită faptului, că părinții au resurse economice și culturale variate și peste medie. Părinții din această categorie au o situație economică stabilă, avînd studii superioare și ocupații bine remunerate (afaceri proprii, salarii impunătoare).

Monoparentalitate dorită. În acest tip, epizodul monoparental este planificat, acceptat și dorit de la bun început. Debutul familial este monoparental, reprezentat prin exclusivitate de mamele singure, în vîrstă de peste 30 de ani. De regulă, copilul este născut „pentru sine”, fără speranțe de a se mai căsători, femeile, conștient, nasc copiii, știind că nu vor conviețui cu tatăl biologic al copilului. În asemenea situații, partenerul deține rolul de amant și are deja o familie. Tot din această categorie fac parte și femeile care au trăit situații dificile și dramatice ale primei dragoste și refuză să se mai căsătorească.

Menționăm, că familiile monoparentale nu reprezintă o categorie omogenă, ci acoperă o mare varietate de situații familiale, care se încadrează, într-o mare varietate, de realitatea multiformă și diversă.

Dacă să evidențiem tipurile de familii monoparentale, putem evidenția că familia monoparentală *maternă* este cel mai frecvent tip de familie monoparentală. Acest tip de familie monoparentală se bucură de mai multă atenție din partea cercetătorilor deoarece majoritatea părinților singuri sunt, mai curînd, femei decât bărbați. Astfel, cele mai des întîlnite situații sunt cele de divorț, custodia fiind încredințată în mod frecvent mamelor și mai puțin taților. De aceea cele mai multe familii monoparentale sunt alcătuite din femei cu unul sau mai mulți copii aflați în întreținere.

Unii autori afirmă că ne îndreptăm către o societate ”matricentrică” tocmai datorită creșterii numărului de familii monoparentale, în special a familiilor în care părintele singur, care are grijă de copil este mama. Acest tip de familie manifestă o stabilitate mult mai mare decât cuplul, cum este și firesc.

Totodată, ca rezultat al matricentrismului, apar mai multe tipuri de probleme, determinate de separarea partenerilor: singurătatea; probleme de sănătate, depresia; dificultăți financiare; probleme legate de viața cotidiană; suferința copiilor de a fi despărțiți de părinți; suferința provocată de faptul că părintele va trebui să își crească singur copilul, apărând probleme de autoritate, de educație, de responsabilitate, de sănătate; suferința provocată de conflictele pe care le poate avea cu propriii copii; găsirea unei linii de mijloc între viața profesională și cea familială.

Studiind Anuarul Statistic al Moldovei (2020) vizavi de numărul copiilor născuți în afara căsătoriei putem ușor deduce evoluția fenomenului „mame părinte”. Analizînd datele incluse în Anuar putem afirma că din anul 2002 numărul mamelor singure a fost într-o continuă creștere, dar se evidențiază un decalaj între rata mamelor singure în mediu urban și cel rural. Astfel că numărul mamelor singure a fost mai mare în mediul rural comparativ cu cel urban, dar după 2010 și pînă în prezent procentajul copiilor în afara căsătoriei în mediul rural și cel urban a crescut simțitor.

Așadar, categoria socială a familiilor monoparentale materne există atît în societățile dezvoltate, cât și, mai mult sau mai puțin conturată, în societățile aflate în

tranziție. În această categorie încadrăm acele femei care își doresc copil, dar nu doresc să locuiască cu tatăl copilului, femei divorțate sau văduve, mame adolescente. De fapt, ele reprezintă o formă a familiei monoparentale, care necesită o atenție deosebită din partea instituțiilor guvernamentale, statul trebuind să se implice în găsirea soluțiilor pentru îmbunătățirea situației acestor familii, formate din mamă și copiii săi.

Profilul mamelor “părinți-singuri” include următoarele caracteristici:

- majoritatea familiilor monoparentale conduse de femei sunt formate din mamă și copilul ei;
- în aceste familii, mama asigură mai curînd custodia fetelor decât a băieților- în situația în care monoparentalitatea a rezultat în urma unui divorț;
- vîrsta mamei- se observă o scădere a vîrstei atribuită creșterii numărului de femei tinere care dau naștere unor copii ilegitalimi ca și creșterii ratei divorțului la tinerele femei care s-au căsătorit timpuriu.

Principalele probleme care apar în cazul mamelor părinți sunt:

- dificultăți financiare - constituie unul dintre cele mai grele obstacole pe care le întâlnește o mamă singură și pe care trebuie să îl depășească. Copilul devine uneori un suport economic sau sursa de venit de la serviciile sociale. Caracteristic pentru o mamă singură este faptul ca muncește mai multe ore pe săptămână decât o mamă căsătorită și prezintă o proporție mai mare în schimbarea locului de muncă și un grad scăzut de satisfacție în munca prestată;

- extinderea rolului cu sarcini auxiliare nespecifice rop-sexului (suprasolicitare de rol), această extindere de roluri parentale necesită timp și energie. Mama trebuie să substituie și rolul tatălui pentru copil, iar acest fapt duce la solicitări conflictogene din punct de vedere psihologic. Ca rezultat, mamele singure nu mai sunt capabile să îndeplinească efectiv și eficient anumite atribuții parentale, nu mai sunt capabile să-și îndeplinească eficient și efectiv anumite sarcini ale rolului. Se ajunge fie la diminuarea atitudinilor comportamentale specifice fiecărui rol, fie la exagerarea unor aspecte ale condiției materne. Dilatarea rolului parental are drept efect accentuarea mai multor paternuri autoritare în îngrijirea copiilor. O altă schimbare în familie constă în atribuirea

unor responsabilități sporite primului născut, față de frații mai mari (“parentalizarea copilului”);

- schimbări în relația cu copilul - unele mame divorțate își schimbă maniera de relaționare cu copilul, ceea ce poate conduce la inversarea rolurilor de adult și copil. În multe cazuri mama împarte rolul parental cu primul născut și așteaptă de la acesta să gândească și să acționeze mai matur decât vârsta sa. Treptat și subtil, mama îi atribuie rolul de partener, de suport emoțional, substitutive al părintelui absent. Copilul este forțat în cadrul patern-urilor interacționale să se maturizeze prematur. Dacă mama atribuie copilului rolul părintelui absent, conflictele părinte-copil ajung pînă la limita conflictelor maritale ale mamei cu fostul soț sau partener. Alte mame singure își concentrează excesiv atenția și afecțiunea asupra copilului, supraprotejându-l;

Alte mame singure își concentrează excesiv atenția și afecțiunea asupra copilului, supraprotejându-l.

- problemele emoționale - copilul devine de cele mai multe ori pentru mama un suport emoțional, ceea ce reclamă un anumit gard de maturitate în raport cu care copilul nu este pregătit îndeajuns. Una dintre consecințele suprasaturației din punct de vedere emoțional a mamei este că ajunge pînă la ironizarea verbală a copilului nu ca urmare a faptului că acesta ar fi greșit cu ceva, ci doar prin simplul fapt că este acolo lângă ea și în momentele de furie el reprezintă pentru ea o sursa de descărcare;

- lipsa timpului și handicapul social în formarea relațiilor - multe dintre mamele singure se plîng de existența unui timp insuficient în exercitarea rolului de părinte, a vieții personale, a menajului. Deoarece mama singură are atâtea responsabilități, ea este adesea încercată de sentimentul de singurătate, de copleșire și de povară. Este dificil într-adevăr să fii singurul părinte, deoarece sarcinile trasate pentru doi cad pe umerii unuia singur. Multe dintre mamele singure, dacă nu beneficiază de un ajutor din partea cuiva, vor avea puțin timp pentru prieteni sau pentru a avea o viață socială, stare care conduce la izolare socială;

- stresul, frustrarea, depresia - mama singură este implicată într-o serie de roluri domestice, îngrijirea copiilor, timp personal de autoîngrijire și activități care revendică o anumită disponibilitate emoțională și psihică pentru care ea nu mai are resurse. În loc

să aibă sentimentul libertății în luarea deciziilor fără interferențe, poate experimenta tensiune, presiune, confuzie și frustrare, toate acestea având un impact asupra copiilor.

Chiar dacă mama se confruntă cu o serie de probleme, putem spune ca are și câteva beneficii din aceasta situație. Astfel, mamele singure învață cum să-și administreze singure bugetul, să facă față greutăților din viețile lor și cum să aibă grijă de copiii lor. Sentimentul pozitiv din toată aceasta situație este cel al competenței și al realizării, care vine în urma învingerii greutăților.

În cazul mamelor singure, se apreciază că prima problemă care va apare va fi experiența dificultăților financiare. Ele pot afecta monoparentalitatea pe termen lung. Copilul devine un suport economic pentru multe dintre ele. Adolescencele care nu reușesc să-și termine studiile și, deci, nu se pot angaja, de obicei, rămân dependente de ajutoarele sociale acordate, chiar atunci când copiii cresc și ele ar putea să lucreze măcar cu program redus. Cert este că situația economică a mamelor singure este din ce în ce mai gravă și că ceea ce se numește “feminizarea sărăciei” nu mai este demult doar o temă din cărți, ci o realitate.

Dincolo de problemele economice, mamele singure se pot confrunta cu dificultăți pe linia exercitării rolului parental și a relaționării interpersonale. Mama singură va fi pusă în situația unei creșteri a tensiunii și încordării în ceea ce privește adoptarea rolului parental, a unei extinderi a rolului cu sarcini auxiliare, nespecifice rol – sexului. Această “acoperire” de roluri simultane parentale necesită timp, energie și angajează cereri conflictogene din punct de vedere psihologic.

Familia monoparentală *paternă* este un alt tip de familie monoparentală, condusă de tată și reprezintă o minoritate în cadrul acestui tip familial. Motivațiile care stau la baza acceptării statutului de părinte singur sunt diferite: pe de o parte se situează bărbații care-și susțin dreptul lor de a-și exercita parentalitatea (se simt capabili și motivați afectiv), iar pe de altă parte există tați obligați să consimtă la exercitarea custodiei ca urmare a faptului că mama se dovedește a fi incapabilă să-și îngrijească copii din punct de vedere fizic și emoțional sau mama este decedată.

Părinții singuri, tați, dispun de o mai mare libertate financiară decât mamele singure, ca urmare a nivelului, în general, mai crescut de educație, care le permite

asigurarea unei securități economice sporite și o mai mare flexibilitate în folosirea resurselor financiare.

Dilatarea rolului parental la tații singuri este o experiență diferită de cea a mamelor singure. Tatăl în calitate de unic părinte prezintă caracteristici diferite pe linia adopției și exercitării rolului parental. El este conștient că trebuie să fie pentru copil și tată și mamă ceea ce conduce la apariția unor noi responsabilități, cum ar fi cele legate de menaj și de treburile casnice și gospodărești. Unii sunt lipsiți de asemenea experiențe și se manifestă prin tendința de a împărți acest gen de sarcină cu copiii (Greif G.L.). Fetele sunt de mai mare ajutor în aceste situații, socializarea lor fiind mult prea grăbită, precum și maturizarea socială.

Tații singuri abandonează tradiționalismul, sunt mai directivi în disciplinare și mai preocupați de calitatea îngrijirii și a experiențelor educaționale, chiar mai protectivi. Totodată, apare un declin al experiențelor în activități sociale, evită cuplurile căsătorite, sunt discreți în ceea ce privește viața lor sexuală. Tații singuri simt că orice coabitare cu o femeie necăsătorită nu este un model de vizionat pentru copiii lor.

Comparând cele două tipuri, tatăl primește un sprijin mai redus din partea copiilor decât mama (ca părinți singuri). Această situație este determinată de mai mulți factori:

- neimplicarea voluntară a copiilor de către tatăl lor pentru ca el să poată oferi dovezi privind “competența” lui în legătură cu treburile casnico-menajere;
- încercarea de a ușura tranziția copiilor spre noul stil de viață;
- dificultatea în planificarea muncilor casnice datorită implicării în două categorii de solicitări.

În adoptarea și exercitarea noului său rol, tatăl întâmpină dificultăți, ei se plâng mai ales de faptul că nu mai pot sincroniza multiplele îndatoriri legate de creșterea și educația copiilor, de treburile casnice – menajere și de activități socio-profesionale sursa mijloacelor de subzistență. Cele mai multe dificultăți apar în cazul în care copiii sunt foarte mici, necesitând măsuri speciale de îngrijire.

Potrivit investigațiilor, tații (în calitate de singur părinte) își adoptă și-și exercită rolul parental într-o manieră competentă, cu efecte pozitive asupra profilului psiho-comportamental al copilului. De exemplu, ei satisfac în mai mare măsură, nevoile emoționale ale copiilor lor, oferindu-le, în manieră compensatorie, răspunsuri comportamentale specifice rolului matern. Conform unor cercetări, copiii ce aparțin familiilor numai cu tată apreciază și evaluează gradul de investiție afectivă a acestuia într-un mod superior față de cei ce aparțin familiilor cu ambii părinți. Există însă și multe deosebiri:

- tatăl solicită mai multă independență copilului;
- în asumarea noului rol parental tatăl își schimbă unele atitudini și practici folosite în creșterea și educația copiilor. El devine mai protectiv și mai grijuliu (slăbind în ceea ce privește autoritatea), acordând o mai mare importanță aspectelor legate de educație și nu celor disciplinare;
- apelul la diferite forme de sprijin extrafamilial (bunici, rude) este frecvent;
- se produc mai ample și mai dese modificări ale stilului comportamental relațional existent înaintea preluării noului rol parental;
- tendința mai accentuată de “măsurare” și evaluare a noului stil de viață.

Un tip aparte de familie monoparentală este cea *adultă*. Acesta apare mai frecvent la femeile în vârstă singure, care locuiesc împreună cu copiii lor din diferite motive. Caracteristicile acestor familii rezultă din nevoia de îngrijire a părintelui rămas singur. Se pot întâlni și la bărbați, dar aceste cazuri sunt mai rare. În astfel de situații motivul de întemeiere al familiei monoparentale poate fi cauzat de deces sau divorț, în marea majoritate singurătatea afectează mai ales femeile. Bărbații nu sunt la fel de interesați în păstrarea căsătoriei pe cât sunt femeile

Tot mai des întâlnită în ultimele decenii este familia monoparentală formată din *părinți adolescenți*. Societatea și-a schimbat atitudinea față de sarcina adolescentină și aceasta poate fi una din cauzele pentru care adolescenții devin părinți. Astfel, în ziua de azi, mamele adolescente gravide sau cele care deja au un copil nu mai sunt privite negativ și primesc sprijin din partea societății prin intermediul unor programe de asistență socială.

Un alt motiv ar fi acela că adolescenții activi sexual neglijează metodele contraceptive. Băieții încă au o mentalitate care nu este benefică relațiilor intime cu fetele. Ei susțin că fetelor le revine responsabilitatea contracepției, iar ei nu au nici un rol în această privință.

Mentalitatea adolescentului este mult influențată de grupul de prieteni din care face parte. Devenirea adolescenților părinți aduce unele consecințe pentru viața acestora. În primul rând se reduce posibilitatea ca adolescentul să nu-și termine studiile având ca rezultat abandonul școlar cu impact negativ pe termen lung.

Problema sarcinii și maternității la adolescente suscită atât interesul teoreticienilor preocupați să explice cauzalitatea și implicațiile acestui fenomen, cât și preocuparea concretă a profesioniștilor din domeniul asistenței sociale de a oferi, prin serviciile de protecție socială, suportul necesar mamelor minore pentru a-și putea îndeplini rolul parental, încercându-se astfel prevenirea abandonului copilului.

Studiile au constatat consecințele maternității în timpul adolescenței. Printre acestea sunt evidențiate:

- majoritatea adolescenților nu sunt pregătiți pentru a deveni părinți. În ciuda faptului că au capacitatea biologică de a procrea, dezvoltarea lor emoțională, cognitivă, socială și fizică nu sunt complete;
- nu conștientizează asumarea de noi responsabilități economice și sociale;
- sunt în pragul abandonului școlar;
- prezintă o rată mai mare a divorțialității, a suicidului și o rată tot mai mare a dependenței față de serviciile de asigurări sociale;
- sănătatea mamei adolescente este desigur și ea afectată. Pot apărea stările de anemie, septicemie și alte complicații la naștere, datorită unei nutriții slabe și o îngrijire prenatală precoce;
- mortalitatea la naștere este mai mare printre copiii mamelor adolescente și mulți copii prezintă o prematuritate la naștere. Copiii adolescentelor prezintă și alte particularități cum ar fi scorurile semnificativ scăzute la testele de inteligență; tendința mai mare la repetenție școlară și dificultăți în procesul de învățare; la băieți, în special, probleme de comportament, cu o probabilitate mai mare de a deveni părinte în

adolescență;

- părinții adolescenți prezintă un risc mai mare de a-și abuza copiii în comparație cu părinții adulți (Dumitrescu A.);

- se constată creșterea potențialității abandonării copilului datorită stresului socioeconomic;

- lipsa partenerului de sex opus - din moment ce partenerul conjugal lipsește, sarcinile familiale și extrafamiliale sporesc foarte mult, consecința fiind restrângerea timpului disponibil pe care să îl aloce relaționării cu copilul. În cadrul unei familii, mama are o influență mai mult din punct de vedere afectiv în comparație cu tatăl, care acționează mai mult asupra identității și a autorității copilului, relațiile acționând asupra conștiinței de sine a copilului;

- legalizarea filiației copilului - această sarcină de stabilire a paternității copilului pe plan legal revine tot mamei singure. Acest act este important a fi realizat, deoarece el dă o siguranță psihică și emoțională copilului. Dacă tatăl nu dorește să recunoască copilul de bunăvoie, mama poate să-și exercite dreptul de a-l da pe tatăl copilului în instanță ca să recunoască validitatea actului de paternitate, precum și obligația legală din partea tatălui să plătească lunar o pensie alimentară copilului;

- stigmatul social - chiar dacă pentru venirea pe lume a copilului sunt responsabili ambii parteneri, femeile în general sunt mai stigmatizate social și sunt percepute ca fiind mai responsabile pentru situația respectivă în comparație cu bărbații. Fetele sunt etichetate mult mai negativ în comparație cu băieții dacă legătura dintre ei nu se finalizează prin căsătorie (Bourhis R., M., Leyens J. P.).

În funcție de prezența sau absența părinților din interiorul familiilor, din punct de vedere psihologic și interacțional, se poate vorbi despre tipurile de familii monoparentale:

- tipul prezență (psihologic) - prezență (interacțional): ambii părinți, deși separați sau divorțați, păstrează legături intense cu copiii și sunt implicați în viața acestora atât psihologic, cât și interacțional;

- tipul prezență-absență: unul dintre părinți încetează să interacționeze cu familia, dar rămâne atașat de ea din punct de vedere psihologic, modificându-și comportamentul în funcție de modul în care percepe așteptările lor. Tot aici intră și

familia în care unul dintre părinți a murit, dar ceilalți membri ai familiei îi păstrează amintirea vie și o evocă uneori pentru a-și orienta și în funcție de ea comportamentul, gândurile și emoțiile. Acest părinte absent fizic, este prezent psihologic;

- tipul absență-prezență: se referă la un părinte separat de familie în mod formal, absent psihologic, dar care are totuși contacte, interacționează cu membrii. Ca exemplu, un părinte locuiește în aceeași casă cu fosta familie, dar nu-i pasă de membrii ei;

- tipul absență-absență: tipul clasic de familie monoparentală, acea familie în care numai unul dintre părinți se ocupă de copii și este implicat atât psihologic, cât și interacțional în viața acestora. Părintele absent a părăsit familia sau nu a fost niciodată parte a acesteia (Preda M).

Mutațiile survenite în societatea actuală, fie că este vorba despre familie, componența și funcțiile sale, fie că se are în vedere creșterea divortialității, a numărului de familii cu un singur părinte, constituie o realitate de interes pentru instituțiile cu rol de decizie în stat. În funcție de mediul familial, de condițiile economice, sociale și culturale ale familiilor depinde însăși esența tipului de societate, depinde calitatea vieții.

Pornind de la aceste considerente, se impune ca familia să beneficieze de toate pârghiile economice, sociale, culturale și educaționale pentru a-și putea îndeplini funcțiile. Familiile monoparentale, considerate asimetrice, presupun o serie de implicații cu caracter social, emoțional-afective, comportamentale.

4. PARTICULARITĂȚI ALE FAMILIEI MONOPARENTALE CA OBIECT AL ASISTEȚEI SOCIALE

Conform definiției, *familia monoparentală* este o structură familială asimetrică, formată dintr-un părinte și copilul (copiii) său (săi), în urma decesului celuilalt părinte, fie prin divorț, prin abandonarea familiei de către un părinte, prin decizia de a nu se căsători, prin adopțiunea realizată de o persoană singură sau prin nașterea „întâmplătoare” a unui copil dintr-o relație liberă.

Pentru Republica Moldova, cauzele reale ce contribuie la stabilirea familiei monoparentale sunt divorțul, nașterea extraconjugală și decesul unuia din părinți, cauzele formale fiind prezentate de plecarea unui părinte pe termen îndelungat sau abandon. În R. Moldova fenomenul „familie monoparentală” este alimentat în mare parte de plecarea în masă a părinților în căutarea unui loc de muncă, lăsându-și urmașii acasă. Astfel, este perpetuă situația rămânerii copiilor de diferite vârste nu numai fără unul dintre părinții săi biologici, dar și în calitate de victime care suportă consecințe grave.

Conform datelor Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice, în anul 2021, gospodăriile monoparentale au constituit 6,6% din totalul gospodăriilor cu copii. În mediul urban, ponderea gospodăriilor monoparentale a fost cu 4,9 puncte procentuale mai mare, comparativ cu mediul rural (9,3% față de 4,4%). Ponderea gospodăriilor cu copii și cu persoane plecate peste hotare la lucru sau în căutare de lucru, în mediul rural, este mai mare decât ponderea acestora în mediul urban.

Din total gospodării cu copii, 15,8% au fost gospodării cu cel puțin un membru plecat peste hotare la lucru sau în căutare de lucru. În mediul rural ponderea acestor gospodării a constituit 19,6%, față de 10,9% în mediul urban. În funcție de numărul copiilor, gospodăriile cu persoane plecate peste hotare se repartizează după cum urmează: 45,2% – gospodării cu un copil, 37,9% – cu doi copii și 16,8% – cu trei și mai mulți copii.

În ultimii trei ani, fiecare al cincilea nou născut are ca mamă o femeie care nu este căsătorită. La grupa de vârstă 15-19 ani, procentul născuților în afara căsătoriei îl depășește pe cel al născuților legitimi. Nivelul natalității extraconjugale, în anul 2021, a constituit 18,4%, sau aproape fiecare al cincilea copil s-a născut în afara căsătoriei. În

mediul rural, în afara căsătoriei s-au născut 21,7% din născuți-vii comparativ cu 13,6% în mediul urban. Nașterile în afara căsătoriei înregistrează un procent ridicat pentru categoria mamelor adolescente.

Pe lângă constatările de ordin cantitativ, pot fi invocate drept bune argumente pentru analiza problematicii familiei monoparentale, consecințele privind calitatea vieții membrilor acesteia. Familiile cu copii sunt predispuse, în momentul de față, unui risc crescut de sărăcie. Explicațiile sunt legate fie de creșterea cheltuielilor de întreținere cu fiecare copil în parte (copiii nu sunt aducători de venit pentru familiile lor; alocația pe care o primesc este nesemnificativă față de costurile presupuse de creșterea lor), fie prin absența unuia dintre părinți, în sensul implicării lui efective în realizarea bunăstării familiei (este șomer, s-a separat sau divorțat de familie; a decedat; este grav bolnav sau ispășește o perioadă de detenție).

În analizele referitoare la familia monoparentală, un accent deosebit este pus pe consecințele asupra evoluției copiilor: stare de sănătate, succes sau eșec școlar, abandon școlar, devianță, stabilitate în familiile pe care le formează. Mult mai puțin au fost studiate efectele asupra adulților, puși în situația de a îndeplini un cumul de roluri atât în plan public, cât și privat (părintele unic adesea muncește mai mult pentru a susține economic familia, rezolvă mai greu și în timp mai îndelungat treburile administrativ-gospodărești, este solicitat mai mult în sprijinirea copiilor, etc).

Transmiterea moștenirii în cadrul familiei (proprietate, nume, statut) se realizează fie matrilinear (pe linia mamei), fie patrilinear (pe linia tatălui), fie bilinear (pe linie maternal și paternă).

Termenul de „familie monoparentală”, cu un conținut simplu și clar, aparent, ascunde totuși o serie de capcane. Utilizarea corectă a acestui concept definește modul specific de a lucra al pedagogilor, psihiatrilor, psihologilor și al asistenților sociali. Noțiunea de familie monoparentală, în ciuda limitelor sale este preferată celor de „familie dezorganizată”, „familie dezmembrată”, „familie incompletă” sau „familie disimetrică”. Monoparentalitatea nu este „staționară”: ea poate aluneca într-o coabitare sau într-o căsătorie. Acest lucru ne arată caracterul său tranzitoriu sau durabil (Voinea, 2009).

Experiența de a fi părinte singur nu este neapărat devastatoare pentru adult sau pentru copii, dar nu este confortabilă în permanență. Ea rămâne o experiență particulară de tip familial, ce duce la schimbări în raporturile dintre părinți și copii. Deși nu sunt cu mult semnificative, schimbările pot depinde de timpul pe care îl consacră mama sau tatăl familiei „de modul în care efectele separării au marcat adulții, ca și copiii, de modul în care ambii adulți și copiii dezvoltă strategii de a face față problemelor, noi stiluri de viață. Pentru mulți indivizi, aceste “adaptări” și “ajustări” pot fi relativ temporare, câtă vreme majoritatea părinților singuri reușesc să se recăsătorească”.

Chiar dacă există diferite și complexe tipologii, cea mai importantă distincție în ceea ce privește familia cu un singur părinte, având în vedere aspectele ei pur funcționale sau efectele posibile, este cea dintre familia condusă numai de mama și cea condusă numai de către tată. Vârsta și maturitatea părinților reprezintă un semn al riscului ceea ce nu înseamnă, însă, că toți copiii ai căror părinți sunt foarte tineri (între 16 și 20 ani) suferă sau sunt neglijați. Studiile demonstrează că datorită lipsei de maturitate și responsabilitate a mamelor tinere îndeosebi, unitatea familială este supusă riscului unor dificultăți precum: separare, divorț, violență, abandon, familie monoparentală.

Studiile interdisciplinare la acest capitol au demonstrat, că nivelul mediu de viață al familiilor monoparentale este mai scăzut decât al familiilor nucleare complete, iar gradul de satisfacție al părinților singuri privind viața familială este mai redus decât al cuplurilor, copii proveniți din asemenea familii sunt din start dezavantajați psihologic și material.

Problemele sociale cu care se confruntă familia monoparentală devin foarte actuale în contextul transformării societății contemporane. În această ordine de idei, familia monoparentală apare și se impune ca un fenomen foarte dificil pentru Republica Moldova, împovărat cu un șir de probleme sociale ce se reflectă negativ asupra membrilor și a funcționării familiei ca institut social fundamental.

Familia monoparentală maternă este cel mai frecvent tip de familie monoparentală. De aceea cele mai multe familii monoparentale sunt alcătuite din femei cu unul sau mai mulți copii aflați în întreținere. Experiența stresantă a mamei-singure este generată de faptul că ea trebuie să participe la cea mai mare parte a activităților familiale (sarcini

domestice, îngrijirea copiilor, timp personal de autoîngrijire și activități sociale și recreative).

Fenomenul mamelor singure este într-o continuă expansiune, existând atât în țările dezvoltate cât și în statele mai puțin dezvoltate. În prezent se constată o insuficiență a serviciilor de protecție și susținere a mamelor singure, fiind evidențiată și de faptul că nu există o conceptualizare, o definire clară a fenomenului dat. Se simte necesară perfectarea normelor și actelor legislative pentru a favoriza (re)integrarea mai eficientă și rapidă a mamelor singure în societate. Este important de menționat faptul că în cadrul societății contemporane se evidențiază o multitudine de factori determinanți în apariția și perpetuarea fenomenului dat. La fel există multe cauze ce determină ca o mamă singură să-și abandoneze sau să-și păstreze copilul.

Famiiliile monoparentale se adaptează mai greu modelului cultural consumatorist actual, fiind victime ale “noii sărăcii”, ele au tendința de a se auto-reproduce (copiii proveniți din astfel de familii au “șanse” mai mari de a repeta experiența în calitate de adulți), reproducând și extinzând, astfel, un lanț întreg de probleme sociale.

Studiile sociologice evidențiază faptul că majoritatea familiilor monoparentale se confruntă cu probleme materiale, fiind astfel victime ale “noii sărăcii”. Pe lângă aceste probleme materiale, sociologii menționează supraîncărcarea și conflictul de rol trăite de femeia obligată să adauge la sarcinile cotidiene de îngrijire și educație pe acelea de aducător principal de venituri și de exercitare a autorității. Astfel, N.Lefaucheur observă că acei copii care trăiesc în situația familiei monoparentale au în medie, condiții și un nivel mediu de viață inferioare de cei care trăiesc în cămine bi-parentale.

Copiii care trăiesc în familii de acest tip sunt considerați ”populație de risc”, condamnată la a îngroșa rândurile celor care trăiesc la limita subzistenței, celor care eșuează școlar ori ale devianților și delincvenților. Singurul mediu care poate asigura nivelurile cele mai înalte de dezvoltare psiho-afective și integrare socială a copilului și care permite dezvoltarea normală este mediul format bi-parental.

I. Mitrofan, N. Mitrofan menționează că „familia monoparentală prezintă particularități organizatorice și funcționale diferite față de modelul de familie cu ambii părinți. Pentru fiecare dintre cei doi părinți apar noi tipuri de solicitări care determină

schimbări în plan comportamental. Relaționarea cu copiii capătă insatisfacții diferite, iar efectele asupra procesului de creștere și maturizare psihologică și psihosocială a acestora sunt diferite. Fiind însă tot mai prezentă această formă de familie în cadrul arhitecturii sociale, ea trebuie să între tot mai mult în atenția cercetătorilor în vederea conturării unui ansamblu de recomandări destinate a ajuta la creșterea eficienței prelucrării, adoptării și exercitării acestui tip specific de rol parental în cadrul familiei monoparentale, conduse de un singur părinte”.

A trăi într-o familie în care unul dintre părinți lipsește presupune confruntarea cu probleme majore care țin atât de interacțiunea familiei cu mediul exterior, cât și de relațiile dintre membrii familiei, de interacțiunile din interiorul familiei ca subsistem social. Problemele și aspectele caracteristice fenomenului „părinte singur” din cadrul familiei monoparentale pot fi reprezentate astfel.

Probleme de relații	Probleme emoționale	Probleme financiare
<ul style="list-style-type: none"> - izolare - marginalizare - cooperare - respingere - excludere - ignoranță - comunicare închisă - sentimentul de neputință - sentimentul de vinovăție 	<ul style="list-style-type: none"> - șocul - depresie - stres - deprivare - tensiune emoțională - dezamăgire - lipsa încrederii în forțele proprii 	<ul style="list-style-type: none"> - lipsa unui venit stabil - lipsa unui loc de trai - lipsa unui loc de muncă - lipsa mijloacelor necesare unui trai decent

Ținem să menționăm că eșalonarea problemelor expuse în tabel este aleatoare, nici una din probleme nu poate avea ordin de superioritate sau inferioritate.

Responsabilitățile părintelui singur cresc atât în exteriorul familiei, cât și în interiorul acesteia, iar statul preia adesea prea puțin din acest surplus de solicitări. Văduv, divorțat sau niciodată căsătorit, femeie sau bărbat, părintele singur are nevoie de sprijin exterior pentru a-și rezolva problemele care în mod normal sunt rezolvate de două persoane (soțul și soția).

Potrivit unei sinteze realizate de Bawin-Legros studiile asupra familiilor monoparentale arată că probabilitatea de a identifica nașteri ilegitime, abandonuri ale copiilor, tulburări de comportament, abandon/eșec școlar sau chiar delincvență este mai mare în această categorie de populație. Familiile monoparentale sunt adesea victime ale sărăciei, iar copiii au tendința de a repeta experiența părinților. Aceleași studii arată că monoparentalitatea rezultată din divorț este corelată cu o diminuare a activității educative: mama este suprasolicitată atât din punct de vedere emoțional cât și material și relațional și este mai puțin disponibilă pentru copil exact când acesta are mai mare nevoie de atenție și eforturi sporite. În acest timp rolul patern este analizat în termenii "absenței paterne", "deprivării paterne", "deresponsabilizării paterne". În urma rupturii, capacitatea de a exercita adecvat sarcina de părinte este puternic diminuată, părinții comunică mai puțin bine cu copiii, sunt mai puțin afectuoși și le controlează mai puțin bine comportamentul.

Elementul cel mai vizibil care influențează viața familiilor monoparentale este costul ridicat al vieții, implicând eforturi deosebite din partea părintelui rămas cu copiii. O situație deosebită în familia monoparentală o prezintă funcția de socializare. Lipsa unui părinte poate determina lipsa afectivității de care are nevoie copilul, acesta nerealizând actul unei socializări firești și integrarea în societate. Totuși, în zilele actuale înlocuiește, în mare măsură procesul instructiv-educativ al familiei. Chiar în familiile complete părinții nu mai dispun de timpul necesar realizării procesului instructiv-educativ, iar o parte dintre ei nu au conștiința necesității acțiunilor educative. Astfel, nu se poate afirma cu certitudine că familia monoparentală nu este indicată pentru evoluția ulterioară a copilului, din moment ce și familia clasică se confruntă cu probleme similare. Ceea ce se desprinde tot mai clar, dincolo de varietatea și complexitatea cazurilor de monoparentalitate este experiența traumatizantă (Voinea, 2009).

Copiii din familiile monoparentale care au experimentat trauma divorțului părinților sunt marcați de numeroase probleme psihologice și relaționale. Totuși, acești copii reacționează diferit în funcție de vârstă, sex, timpul trecut de la ruptura intervenită între părinți, calitatea relației trecute și prezente cu fiecare dintre aceștia.

Cei mai puternic afectați în urma unui divorț sunt copiii de vârstă mică, ei devenind mai neascultători, agresivi și mai puțin afectuoși. Studiile arată că sunt marcați

de tristețe, de sentimente de frustrare, confuzie și anxietate, mulți dintre ei căutând contactul cu părintele absent.

Copiii de vârste mai mari sunt adesea furioși pe părintele pe care îl consideră vinovat. Nici în adolescență experiența divorțului nu este suportată fără probleme, existând sentimente de tristețe, furie, neliniște în legătură cu viitorul.

Pe de altă parte trebuie remarcată creșterea substanțială pe care au înregistrat-o tinerele mame necăsătorite. Situația lor nu este deloc de neglijat, cu atât mai mult cu cât adesea nasc copii la vârste mici (adolescență). Datorită copilului, în cele mai multe cazuri nu reușesc să-și termine studiile și să dobândească o calificare pentru a se angaja. De obicei, rămân dependente de ajutoarele sociale chiar și atunci când copiii cresc și ar putea lucra măcar cu program redus.

Studiile sociologice indică faptul că familiile monoparentale sunt mai expuse riscului de sărăcie decât familiile cu doi părinți. Implicațiile asupra copiilor sunt dramatice. Sărăcia afectează șansele de dezvoltare normală pe termen lung ale copilului conducând adesea chiar la abandon școlar, devalorizare a școlii și a menirii ei sociale.

Pentru familiile moderne monoparentale, cea mai acută, de regulă, este problema materială și financiară. În acest sens, familiile monoparentale prezintă un risc ridicat de a se încadra în familii cu venituri mici (temporar sau permanent); disponibilitatea câștigurilor nu oferă întotdeauna o cale de ieșire din dificultățile economice, deși este un factor foarte important; problemele psihologice în relația dintre mame și copii devin cazuri frecvente.

Evidențiind problema materială și financiară a familiilor monoparentale moderne ca una dintre cele mai acute, mulți cercetători notează că, pe de o parte, în conformitate cu principiile umanității, familiile monoparentale ar trebui să primească un anumit sprijin material din partea statului și societate. Pe de altă parte, crearea unor privilegii prea separate pentru părinții singuri pentru a le ușura povara economică poate încuraja dezvoltarea unor atitudini paternaliste în rândul lor, precum și să contribuie la creșterea în continuare a numărului de divorțuri și familiilor monoparentale.

Mulți experți subliniază că familiile monoparentale, atât în Occident, cât și în Moldova, au o problemă socio-culturală serioasă: în lipsa asistenței în creșterea și

dezvoltarea copiilor de la un alt adult, mulți părinți singuri se simt înstrăinați, ruși de societate și datorită care le este încredințată li se pare de nesuportat. Fiind în zona de risc social crescut, multe dintre aceste familii au nevoie urgentă de asistență și sprijin social și psihologic.

De aici rezultă că familia monoparentală este cel mai indicat grup care necesită protecție și sprijin socio-psiho-pedagogic din partea societății. Statul nu trebuie să se retragă pe considerentul că sunt alte mecanisme prin care se poate interveni pentru ajutorul acestor familii. Una dintre premisele care se înscrie în problematica familiei monoparentale, ca subiect al atenției asistenței sociale, include toate acele reglementări guvernamentale care prin ajustări succesive acordă beneficii de asigurări sociale și cele bazate pe prestarea de servicii sociale.

Famiiliile monoparentale sunt un obiect tradițional al asistenței sociale în Moldova. Încă de la începutul apariției și formării unei rețele de servicii sociale, famiiliile monoparentale au început să fie considerate una dintre principalele categorii de familii aflate într-o situație dificilă de viață și, prin urmare, au nevoie în special de măsuri de protecție socială și de sprijin. Esența multiplelor activități ale serviciilor sociale este de a asista un părinte singur și copilul (copiii) acestuia în rezolvarea problemelor, variind de la obținerea indemnizației impuse de lege, asistență în găsirea unui loc de muncă, până la furnizarea de servicii psihologice, juridice, sociale și de altă natură. De regulă, necesitatea acestor servicii apare în perioadele de criză, când există dificultăți (în familie, școală, la locul de muncă, cu mediul imediat), când apar diverse probleme psihologice etc.

În practica asistenței sociale cu famiiliile monoparentale se evidențiază următoarele direcții:

- asigurarea măsurilor de urgență, care vizează supraviețuirea familiei;
- măsuri care vizează menținerea stabilității unei familii monoparentale;
- măsuri pe termen lung care vizează dezvoltarea socială a unei familii monoparentale și a membrilor acesteia;
- diverse măsuri preventive menite să prevină apariția unor familii monoparentale „accidentale”.

Măsurile de urgență includ asistență de urgență, acordarea de sprijin material unic sau regulat unei familii monoparentale, acordarea de ajutor în haine pentru copii, încălțăminte, rechizite școlare, foi pentru tratamente sanatoriale, pentru tabere de vară etc.

Sunt necesare măsuri urgente și în situațiile în care se constată că într-o familie monoparentale, copiii sunt abuzați de părintele singur, fiind rămași fără îngrijire părintească etc. Măsurile de răspuns de urgență în aceste cazuri ar trebui să fie îndepărtarea imediată a copiilor dintr-o familie disfuncțională, acordarea lor de azil prin plasarea în reședință temporară, ridicarea în fața autorităților tutelare a problemei privării unui astfel de părinte singur de drepturile părintești, colectarea documentelor necesare pentru aceasta.

După cum sa menționat mai sus, familiile monoparentale sunt incluse într-un grup cu risc social ridicat. Femeile din aceste familii adesea nu pot face față poverii lor mari parentale. Multe dintre ele devin treptat pur și simplu alcoolice și, în cele din urmă, comit abateri de la moralitate, de la datorie, plasându-se în rândul celor depravați social. De aici, o parte semnificativă a familiilor monoparentale se află la evidențe speciale în organele de protecție socială ca familii aflate într-o situație dificilă de viață, iar membrii acestora minori - copii și adolescenți - ca fiind într-o situație periculoasă din punct de vedere social.

În situația în care o familie monoparentală a intrat în atenția serviciului social din cauza unor probleme asociate comportamentului deviant al copilului (performanță școlară slabă, înregistrat în camera de poliție, suspiciuni de consum de droguri etc.), eforturile depuse ale serviciului social sunt îndreptate, în primul rând, să efectueze asistență socială în contextul acordării de asistență acestui copil. Pentru a face acest lucru, specialiștii în servicii sociale efectuează evaluarea unei asemenea familii monoparentale și, pe baza rezultatelor acesteia, dezvoltă un program individual pentru reabilitarea socială a minorului.

Specialistul ar trebui să afle dacă comportamentul deviant al copilului este demonstrativ, cu scopul subconștient de a atrage atenția adulților și de a compensa astfel atenția care îi lipsește. Atunci când lucrează cu o familie, un asistent social trebuie să aibă

imaginea unei întregi familii, chiar dacă familia este incompletă. Un specialist în lucrul cu o familie nu poate rezolva toate problemele pentru ea, el ar trebui doar să o activeze pentru a rezolva problemele familiei, să conștientizeze problema care a apărut și să creeze condiții pentru soluționarea cu succes a acesteia.

Problemele unei familii monoparentale sunt deosebit de relevante, deoarece creșterea și dezvoltarea copiilor într-o familie monoparentală are o serie de caracteristici. Atât dezvoltarea, cât și socializarea cu succes a copilului depind de structura familiei. Oportunitățile educaționale într-o familie monoparentală sunt limitate: devine dificil să controlezi și să supraveghezi copiii, absența unui tată îi privează pe copii de posibilitatea de a se familiariza cu diferite opțiuni pentru relațiile de familie și implică o natură unilaterală a dezvoltării mentale.

Reducerea oportunităților educaționale ale unei familii monoparentale apare ca urmare a unei combinații a unui număr de circumstanțe nefavorabile, cum ar fi impactul prelungit al situațiilor de conflict asupra copiilor, un mediu psihologic tensionat, incapacitatea de a alege un stil de educație adecvat din punct de vedere pedagogic, precum și adesea comportamentul imoral al părintelui, nivelurile sale culturale, educaționale și profesionale scăzute, dificultăți financiare, conexiune slabă cu școala. În procesul de asistență socio-pedagogică a unei familii monoparentale în dezvoltarea copilului, scopul acestui tip de sprijin este de a asista copilul în procesul de socializare și de a crea condiții pentru autorealizarea lui în societate.

Trebuie remarcat faptul că asistența socială cu familii monoparentale nu trebuie să se limiteze doar la atenția asupra reprezentanților lor neadaptăți. Chiar dacă o familie monoparentală este relativ armonioasă și se descurcă suficient de bine cu funcțiile sale de bază, totuși are nevoie de sprijin social și psihologic din când în când. Obiectul de influență într-o familie monoparentală poate fi un copil, membrii adulți ai familiei și familia monoparentală însăși, în ansamblu, ca un grup, o echipă.

Activitatea unui specialist care desfășoară muncă socio-pedagogică cu o familie incompletă, precum și cu una completă, cuprinde trei componente principale ale asistenței socio-pedagogice: educațională, psihologică, mediere.

Componenta educațională include asistență în învățare pentru prevenirea problemelor familiale emergente și formarea unei culturi pedagogice pentru părinți. Componenta psihologică cuprinde două componente: suportul socio-psihologic și corecția. Suportul are ca scop crearea unui climat favorabil în familie. Corectarea relațiilor interpersonale are loc atunci, când există violență psihică împotriva unui copil în familie, ceea ce duce la tulburarea stării sale neuropsihice și fizice. Acest tip de violență include intimidarea, insultarea unui copil, umilirea onoarei și demnității sale, încălcarea încrederii.

Componenta de mediere a asistenței include asistența în organizare, coordonare și informare. Asistența în coordonare are ca scop activarea diferitelor departamente și servicii pentru a rezolva în comun problemele unei anumite familii și situația unui anumit copil din aceasta. Asistența în informare are ca scop furnizarea familiei de informații cu privire la problemele de protecție socială.

În condiții de motivare scăzută a familiilor monoparentale de a solicita ajutor socio-pedagogic, psihologic, este necesar să se folosească o astfel de formă de activitate ca mecenat (patronat). Patronajul este una dintre formele de activitate a specialistului care lucrează cu familia și reprezintă vizită la o familie monoparentală la domiciliu în scopuri de diagnostic, control, monitorizare, adaptare și reabilitare, care permite să se stabilească și să se mențină legături pe termen lung cu familia, identifică în timp util situațiile problematice, oferind asistență imediată. Patronajul face posibilă observarea unei familii incomplete în mediul său natural, ceea ce permite să se obțină mai multe informații.

Alături de patronaj, conversațiile de consiliere ar trebui evidențiate ca una dintre formele de lucru cu o familie monoparentală. Dacă o familie monoparentală nu este inițiatorul interacțiunii cu un specialist, consilierea poate fi efectuată într-o formă voalată. Scopul final al muncii de consultanță este de a actualiza cu ajutorul unui proces de comunicare special organizat resursele interne ale unei familii monoparentale, a spori cultura de reabilitare și activitatea acesteia.

Una dintre metodele eficiente de asistență socială cu o familie monoparentală care se confruntă cu dificultăți temporare sociale, psihologice și de altă natură este metoda

terapiei familiale. O indicație pentru terapia familială este o situație în care o familia monoparentală nu poate face față îndeplinirii funcțiilor de bază.

În organizarea activității cu familiile monoparentale, un rol important se acordă asistenței sociale în școală, care, în esență, prin activitatea sa profesională, poate aduce o contribuție fezabilă la consolidarea familiei, crearea unui mediu educațional favorabil și asigurarea dezvoltării personale optime a copilului.

O familie monoparentală are propriile caracteristici și asistența socială a acesteia necesită luarea în considerare a tuturor caracteristicilor sale: problemele unui membru al familiei este o problemă comună pentru întreaga familie monoparentală; o familie monoparentală este un sistem închis, nu poate intra oricine, chiar și un asistent social; o familie monoparentală este autonomă în activitatea sa de viață.

Astăzi, sarcina principală a tuturor specialiștilor în familie și copilărie este de a găsi cele mai bune modalități de armonizare a relațiilor dintre o familie monoparentală și mediul social prin căutarea resurselor pozitive în cadrul familiei.

5. FAMILIA MONOPARENTALĂ ÎN SISTEMUL PROTECȚIEI SOCIALE: PRACTICI NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

Sistemul economic, fundat pe piața liberă, nu e capabil prin el însuși să asigure un venit satisfăcător pentru toată populația, având în vedere toate riscurile care apar sau pot să apară în ciclul vieții. Esecul pieței libere de a asigura resurse economice corespunzătoare pentru întreaga colectivitate a făcut necesar ca în toate țările dezvoltate să apară un sistem de protecție socială care să asigure sprijinul și ocrotirea indivizilor în toate situațiile în care ei nu mai dispun de resurse materiale și nu mai sunt capabili să-și obțină prin eforturi proprii mijloacele necesare unui trai decent, normal.

Protecția socială, concepută în scopul asigurării unui standard de viață de bază pentru toți oamenii, indiferent de mijloacele de care aceștia dispun, cel mai adesea, este definită ca un ansamblu de politici, măsuri, institutii, organisme care asigura sprijinul persoanelor și grupurilor aflate în dificultate și care nu pot să realizeze prin efort propriu condiții normale, minime de viață. Prin sistemul de protecție socială se caută posibilități de redistribuire a resurselor materiale, financiare și umane ale colectivității către acele persoane și grupuri aflate în dificultate în vederea eliminării sau diminuării decalajelor și diferențelor mari dintre aceștia și populația majoritară pe principiul solidarității intergeneraționale și intrageneraționale, adică solidaritatea de la cei tineri (activi) față de cei în vârstă, solidaritatea celor angajați față de cei aflați în somaj, solidaritatea celor sănătoși față de cei bolnavi, a celor care nu au copii cu cei care au copii, de la cei cu venituri mari spre cei cu venituri mici etc.

Totodată, protecția socială are ca obiectiv nu crearea unei stări cronice de dependență a celor în nevoie, ci reintegrarea lor în viața normală prin stimularea forțelor active, a creșterii capacităților lor de a face față acestor probleme, a scăderii perioadelor de criza prin mobilizarea eforturilor proprii.

O reflecție în evoluție, prin prisma edificării cadrului normativ de protecție socială a categoriilor defavorizate, dar și a celor mai importante cercetări științifice pe acest subiect, stabilește că din punct de vedere conceptual, formată și dezvoltată în condițiile

unei piețe libere a serviciilor sociale ținând cont atât de nevoile, cât și de resursele beneficiarilor, în sens general, protecția socială reprezintă un set de măsuri orientat spre asigurarea unui anumit nivel de bunăstare și securitate socială pentru întreaga populație și în mod special pentru anumite grupuri sociale.

În acest sens, politica protecției sociale poate să fie plasată și acționa pe următoarele **niveluri distincte**:

- la nivelul întregii colectivități (ex. protejarea veniturilor populației de inflație, asigurarea unui nivel minim de consum, unor venituri minime pe familie, protejarea populației în cazuri de calamități naturale sau sociale, protecția față de criminalitate, violențe, conflicte etnice, îmbolnaviri în masă, protecția la locul de muncă, protecția drepturilor asupra proprietății, protecția împotriva corupției, alienării politice, împotriva drogurilor și abuzurilor, etc.);

- la nivelul diferitelor categorii (copii, vârstnici, handicapați, șomeri etc.);

- la nivel personal (rezolvarea unor probleme personale legate de starea individului la un moment dat).

Într-un stat democratic, protecția socială reprezintă un element fundamental al politicilor statale, deoarece prin punerea în aplicare, se realizează prevenirea, diminuarea sau înlăturarea consecințelor unor evenimente considerate ca riscuri sociale, asupra nivelului de trai al populației.

Protecția socială este un concept care cuprinde o paletă largă de definiții. Definirea conceptului a preocupat savanții din diferite state. Pentru prima dată acest termen a fost utilizat de instituțiile create în SUA, odată cu adoptarea Legii securității sociale din 1935, care cuprindea reglementări cu privire la prevenirea riscului pentru bătrânețe, moarte, handicap și șomaj.

Primul care a introdus conceptul de protecție socială a fost John K. Galbraith prin care definește politica de protejare a categoriilor defavorizate ale populației prin măsuri ce urmăresc alinierea acestor categorii la un nivel de trai decent. Autorul consideră protecția socială ca fiind cea mai urgentă "prevederen a dreptului celor care nu-și pot găsi un loc de muncă de a avea un venit garantat sau alternativ".

Savantul indian Partha Charterjee consideră protecția socială ca un sistem de transfer, prin care se realizează alocarea de bunuri și servicii către indivizi și grupuri, prin intermediul unei unități de organizare socială (familia, biserica, firma, statul, etc.) și respectarea unui set de reguli și de roluri reciproce.

În arealul definițiilor rusești conceptul definește protecția socială drept „o activitate a administrației publice îndreptate spre înlăturarea pericolelor sociale prin oferirea unor sume de bani și ajutor social” (В. Дурневский).

Cercetătorii М. Филиппова, Е. Тучкова, М. Захаров ș.a. afirmă că protecția socială este un fenomen ce trebuie interpretat multiaspectual. Ca o *categorie economică* protecția socială include relațiile sociale de distribuire a mijloacelor financiare necesare pentru asigurarea și asistarea persoanelor incapabile de a se autoasigura. Din punct de vedere *organizatoric* ea reprezintă un sistem de măsuri realizate de stat în numele societății cu scopul acordării mijloacelor de existență anumitor pături sociale. În calitate de *obiect de reglementare juridică* protecția socială este o totalitate de relații sociale născute în vederea acordării mijloacelor obștești persoanelor nevoiașe.

Potrivit Dicționarului Explicativ al Limbii Române, termenul *protecție* are semnificația de a proteja, de a ocroti, de a apăra. De aici, protecția reprezintă ansamblu de măsuri menite pentru a proteja cetățenii, dacă aceștia au pierdut capacitatea de a dobândi resurse prin munca proprie și au devenit defavorizați din punct de vedere al siguranței sau securității sociale.

În opinia doctinarilor români existența unui sistem de protecție socială eficient rezultă din acțiunile sociale ale tuturor factorilor implicați (întreprinzatori, statul, salariați, fundații, biserica, sindicatele, comunitatea, familia etc.), în vederea asigurării unui venit minim celor aflați în dificultate și/sau prestarea unor servicii de natura personală, întreținerea, asistența medicală, educație, transport etc.

Doctrinarii Bocancea C. și Neamțu Gh. reprezintă protecția socială ca „o totalitate de activități întreprinse de către stat, organizațiile societății civile, biserică în scopul asigurării veniturilor pentru categoriile de personae care nu pot dobândi resurse prin munca proprie (...); protejării populației față de efectele crizelor economice; protecție în

caz de calamitate naturală sau conflict armat; asigurării ordinii publice și protecției față de criminalitate; apărării drepturilor civile; protejării față de orice factor de risc”.

M. Diaconescu definește protecția socială drept ansamblu de acțiuni, decizii și măsuri întreprinse de societate pentru prevenirea, diminuarea sau înlăturarea consecințelor parvenite și instalate în urma evenimentelor considerate riscuri sociale asupra condițiilor de viață ale populației.

În calitatea de *categorie juridică*, protecția socială reprezintă o totalitate de relații sociale apărute în urma redistribuirii produsului intern brut pentru asigurarea persoanelor incapabile de a se asigura pe sine sau pe familia lor din motive obiective recunoscute astfel de societate în baza caracterului lor biologic sau social, în limitele căreia acestor personae li se acordă o parte din mijloacele obștești în quantumul necesar pentru acoperirea necesităților sociale.

În literatura de specialitate națională prin protecția socială se înțelege „o totalitate de relații sociale bazate, pe de o parte, pe fondurile nebugetare cu menire socială, iar pe de altă parte, pe unele alocații bugetare în scopul satisfacerii cerințelor cetățenilor (ale membrilor familiilor lor), dacă aceștia își pierd sursa de întreținere”.

Savanții autohtoni consideră că realizarea protecției sociale presupune existența unor forme de organizare socială. Acestea, denumite instituții, îndeplinesc funcții sociale esențiale, cu rol determinant în realizarea protecției sociale, prin funcțiile sociale esențiale și prin funcțiile suplimentare specifice. Doctrinarii remarcă direcțiile de acțiune și rolul statului, familiei, comunității și a altor factori implicați în protecția socială.

Familia este principalul furnizor de protecție socială, pentru indivizii aflați într-o zonă socială grea. Această formă socială, în mediul rural, este principalul furnizor de protecție socială sau chiar unicul. Chiar și în societățile dezvoltate, familia este o sursă importantă de sprijin și protecție socială.

Biserica, indiferent de cult, și-a creat un sistem propriu de ajutorare și de acordare a protecției sociale. În acest cadru, protecția socială poate fi acordată direct de membrii bisericii, semenilor defavorizați. Beneficiarii pot fi membrii bisericii sau pot să nu aparțină acelei biserici, poziția lor fiind de persoane defavorizate.

Economia determină ca piața muncii să fie sursa de bunăstare sau de distribuire a acesteia. Se poate realiza aceasta prin două căi majore: venitul salarial și prestațiile ocupaționale și se concretizează în asigurarea de boală, accidente, pensii pentru limită de vârstă. Toate sunt asociate locului de muncă. Diversitatea și cuantumul prestațiilor și serviciilor sociale sunt condiționate, însă, de starea economiei, de resursele financiare existente la un moment dat.

Comunitatea are ca elemente definitorii: spațiul comun, interacțiunea, relațiile directe și de identitate comună. În cadrul comunității, practica socială este realizată de un număr de organizații voluntare sau neguvernamentale. Acestea, prin acțiunea lor, reușesc să mobilizeze resursele comunitare, pentru sprijinirea sistemelor de într-ajutorare și de sprijin informal.

Statul prin funcția sa de mobilizare și distribuire a resurselor, pentru asigurarea bunăstării, rolul statului a devenit major. Prin alocarea unor resurse financiare și furnizarea unui volum considerabil de prestații și servicii sociale, statul urmărește asigurarea prosperității economice, a stabilității sociale, a standardelor minime, în domeniul ocrotirii sănătății, educației și garantarea protecției împotriva riscurilor ce afectează bunăstarea oamenilor. Programele de protecție socială, administrate de stat, sunt finanțate pe principiul repartiției, compensației între generații, de resurse obținute din contribuții, impozite și taxe, pe baza principiului responsabilității colective.

De asemenea, devine important, menționează savanții, că protecția socială are în vedere nu numai condițiile materiale de trai (ocuparea forței de muncă, condițiile de muncă, veniturile, consumurile, locuința, mediul ambiant, etc), ci și condițiile sociale precum: sănătatea, instruirea și educația, cultura, condițiile de odihnă și recreere, mediul socio-politic, restructurarea ordinii sociale și de drept.

Totodată, în aplicarea și fundamentarea măsurilor de protecție socială, statul Republica Moldova urmărește respectarea prevederilor Constituției țării referitoare la drepturile omului, precum și o serie de alte **principii**, printre care: protecția demnității umane; universalitatea măsurilor de protecție socială; promovarea principiilor solidarității și justiției sociale; promovarea parteneriatului social ca mijloc central și de eficientizare a tuturor măsurilor de politică și protecție socială; trecerea treptată de la

descentralizarea realizării protecției sociale și, odată cu aceasta, angajarea în activitatea de protecție socială a agenților economici, a unităților administrației publice locale, a instituțiilor guvernamentale și neguvernamentale, a societăților de caritate și a persoanelor fizice prin contribuții materiale, bănești și sociale ale acestora într-un cadru legal adecvat.

Principalul obiectiv al sistemului de protecție socială din Moldova constă în asigurarea prin intermediul mijloacelor normativ-legislative, economico-financiare, organizațional-tehnice a suportului pentru cei care sunt în dificultate. Reieșind din acestea, Guvernul Republicii Moldova și-a stabilit ca scop stabilizarea nivelului de viață al populației și asigurarea creșterii acestuia prin micșorarea consecințelor crizei pentru păturile vulnerabile ale populației. Acest scop poate fi atins numai prin formarea unui sistem eficient de protecție socială. Echitate, eficiență, transparență, solidaritate socială – sunt principiile în baza cărora statul și-a stabilit de a organiza un sistem contemporan de protecție socială.

Sistemul protecției sociale este dezvoltat astfel ca în condițiile economiei de piață să fie administrat prin procedee simple, transparente, clare și eficiente. Cu alte cuvinte, sistemul protecției sociale se conformează celor trei criterii ce determină oportunitatea lui politică și socială:

- 1) echitate față de beneficiari;
- 2) eficiență socială;
- 3) stabilitate financiară.

La ora actuală în Moldova *protecția socială* a devenit o temă majoră pentru întreprinderi, stat, salariați și toți ceilalți factori implicați în acțiuni sociale, reprezentând nu doar un element fundamental al politicii sociale (ca instrument), cât mai ales obiectivul său central. Sărăcia, ca o sursă majoră a tensiunilor sociale, impune o accentuare a funcțiilor protective ale colectivității. Acțiunile de protecție socială vizează mai multe domenii, în care sunt necesare eforturi individuale a unor lideri politici și eforturi colective, privind condițiile sociale de trai. Aceste acțiuni, sunt promovate la nivel de drept internațional de Organizația Internațională a Muncii (1952, Convenția nr.102).

În studiul consacrat locului și rolului dreptului protecției sociale în sistemul de drept al Republicii Moldova (2010) cercetătoarea I. Odinoceaia denotă că protecția socială are următoarele *particularități definitorii*:

1. Recunoașterea de către comunitate a necesității asigurării material a persoanelor defavorizate prin consacrarea normativă a dreptului la protecție socială;
2. Reglementarea legală a situațiilor de risc social care generează nașterea, modificarea sau stingerea raporturilor de protecție socială;
3. Stabilirea pe cale normativă a beneficiarilor protecției sociale, standardelor și condițiilor minime de acordarea protecției sociale;
4. Crearea unor mecanisme adecvate de colectare și distribuire a fondurilor cu menire socială.

Rațiunea pentru care protecția socială este atât de apreciată se datorează importanței și rolului distinct pe care îl are ansamblul de politici, masuri, institutii și organisme care asigura sprijinul persoanelor și al grupurilor aflate în dificultate pentru a elimina sau diminua decalajele și diferențele dintre acestia și populația majoritară.

Condițiile concrete și nevoile diferite, care se cer acoperite, fac ca și modalitățile de realizare a protecției sociale să fie diferite. Există mai multe categorii de persoane care cer protecție socială: protecția șomerilor, protecția persoanelor cu dizabilități, protecția copilului și a tinerilor, protecția socială complementară (protecția socială în caz de deces, incapacitatea de muncă, boala profesională).

În Moldova reforma protecției sociale este la o permanentă adaptare și readaptare în raport cu evoluția fenomenelor economice și sociale, cu noile forme de risc social aparute în procesul trecerii la economia de piață și susceptibile să apară în continuare. Teoretic, protecția socială trebuie să-și dovedească maximum de beneficiu uman. Practic, ea reprezintă o temă de mare sensibilitate economică privind depistarea și utilizarea tuturor resurselor economice (dar și noneconomice) pentru crearea confortului social la nivelul întregii colectivități.

În procesul reformei, sistemul public de protecție socială a suferit schimbări esențiale, divizându-se în două componente distincte: *sistemul de asigurări sociale și sistemul de asistență socială*. Sistemul de asigurări sociale face parte din conceptul mai

extins al protecției sociale care include programe de asistență socială. **Asigurarea socială** constituie instrumentul fundamental al protecției populației de riscurile sociale: bătrânețe, boală, pierderea parțială, temporară sau totală a capacității de muncă, șomaj, fiind un sistem de alocații bănești care permit compensarea tipurilor de bază ale veniturilor din motive obiective. Asigurările sociale se bazează pe principiul participativ, adică sunt constituite din contribuțiile personale ale asiguraților. Cea mai mare parte a cheltuielilor de protecție socială este direcționată spre programul de asigurări sociale.

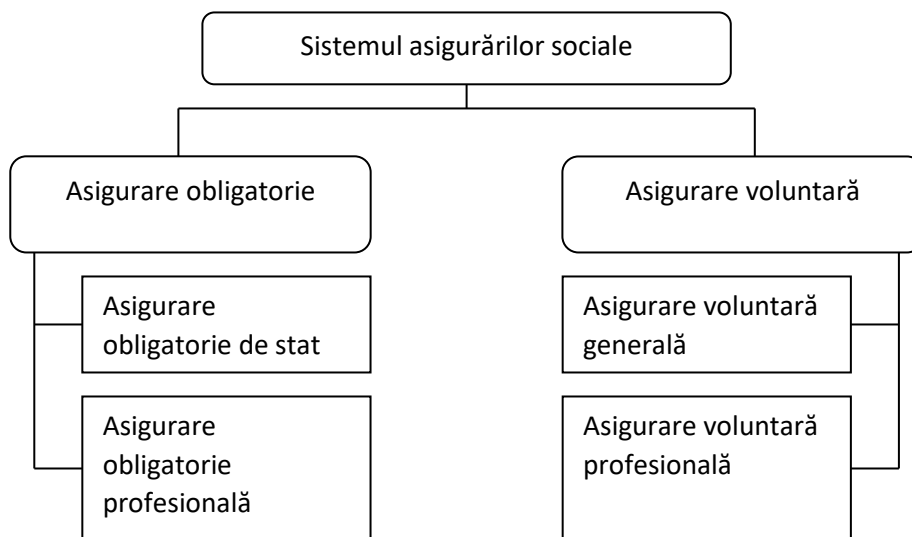
Practica mondială demonstrează că sistemul de asigurare socială este unul din principalele instituții de protecție socială în condițiile economiei de piață, care asigura realizarea dreptului constituțional al cetățenilor pentru asigurarea materială în caz de riscuri sociale.

În Dicționarului explicativ al limbii române, prin *asigurările sociale* se înțelege „forma de ocrotire a persoanelor încadrate, constând în acordarea de ajutoare materiale și asistență medicală în caz de boală, în trimiterea la odihnă sau tratament”, dar în Dicționarul dreptului securității sociale *asigurările sociale*: „ansamblul normelor obligatorii privind: asigurarea materială de bătrânețe, boală sau accident, persoanelor care sunt subiecte într-un raport de muncă sau a altor categorii de persoane prevăzute de lege sau urmașilor acestora; recuperarea socială și profesională a persoanelor care nu pot lucra, datorită accidentelor sau bolilor profesionale; măsurile pe care angajatorii sunt obligați să le ia cu privire la salariați”.

Definirea legală a conceptului este enunțată în art.1 din *Legea privind sistemul public de asigurări sociale*, care prin *asigurări sociale* determină „sistemul de protecție socială a persoanelor asigurate, constând în acordarea de indemnizații, ajutoare, pensii, de prestații pentru prevenirea îmbolnăvirilor și recuperarea capacității de muncă și de alte prestații”[10], iar *sistemul public de asigurări sociale*, care este administrat și gestionat de Casa Națională de Asigurări Sociale, reprezintă un ansamblu organizat de forme de asigurări sociale, care își păstrează individualitatea, depind unele de altele, realizându-se aspectul de totalitate prin care sunt ocrotiți asigurații.

Asigurarea socială se compune din două componente: asigurarea obligatorie și asigurarea voluntară. În Moldova este stabilită asigurarea obligatorie ce presupune

achitarea obligatorie a primelor de asigurare socială de către patron și angajat. Sumele colectate pentru asigurarea socială constituie bugetul asigurărilor sociale de stat.

Figura 1. Sistemul asigurărilor sociale

Din cele expuse putem deduce următoarele particularități ale asigurărilor sociale:

1. constituie un subsistem al sistemului de protecție socială, instituit, controlat, garantat de stat și fundamentat pe principiul contributivității;
2. reprezintă o formă a asigurării materiale a persoanelor care au fost afectate de situațiile de risc social;
3. acordarea prestațiilor de asigurări sociale este condiționată de existența a doi factori: reglementarea legală și plata contribuțiilor.
4. raporturile de asigurări sociale reprezintă relațiile juridice care se nasc, se modifică și sting în legătură cu acoperirea unor riscuri sociale).

Legiuitorul, în art.1 din Legea asistenței sociale din 2003 conturează prin *asistență socială* o componentă a sistemului național de protecție socială, în cadrul căruia statul și societatea civilă se angajează să prevină, să limiteze sau să înlăture efectele temporare sau permanente ale unor evenimente considerate drept riscuri sociale, care pot genera marginalizarea ori excluderea socială a persoanelor și a familiilor aflate în dificultate.

În această definiție conceptul asistență socială este corelat cu cel de risc social, astfel evidențiindu-se menirea economică a acestui sistem – ajutorarea materială a persoanelor afectate de situații de risc social. Ca mecanism principal prin care societatea intervine el se manifestă prin dezvoltarea serviciilor sociale prestate persoanelor în dificultate în bani, servicii de asistență socială la domiciliu, protecția dreptului copilului, servicii comunitare și alte tipuri de servicii.

Literatura de specialitate definește prin asistența socială – „ansamblul de servicii sociale, în bani sau în natură, servicii medicale, diverse forme de recuperare socială și profesională, servicii de plasare în câmpul muncii, servicii sociale acordate familiei, bătrânilor invalizilor etc., având la bază principiul nominativ sau categorial”. Sau „o componentă esențială a securității sociale reprezentată de un sistem de norme juridice prin care se pun în aplicare măsurile de protecție și acordare a unor prestații familiilor cu copii, diferitelor categorii de minori și bătrâni, persoanelor cu handicap și altor beneficiari, suportate, după caz, din bugetul de stat sau bugetele locale”.

Al. Athanasiu menționează că noțiunea de asistență socială desemnează, într-un prim înțeles, principiile generale pe care se întemeiază ajutorul acordat comunităților sociale aflate în nevoie, iar într-o altă accepție, ansamblul mijloacelor tehnico-financiare utilizate de puterea publică pentru aplicarea politicilor sociale.

Asistența socială, în sens juridic, constituie o instituție a dreptului securității sociale care grupează ansamblul normelor juridice care reglează relațiile sociale născute între o persoană sau familie afectată de consecințele economice negative ale pierderii potențialului fizic, statutului ocupațional sau social (boală, accident, disabilitate, îmbătrânire, deces, maternitate, șomaj, inadaptare socială etc.) și organele competente, cu privire la acordarea prestațiilor și/sau serviciilor sociale.

Sub aspect juridic raporturile de asistență socială sunt deosebite de cele de asigurări sociale, ultimele având o sferă de cuprindere mai redusă datorită calității de asigurat și care, la rândul său, sunt condiționate de o anumită situație juridică, de exemplu, cea de salariat. Aria de cuprindere a raporturilor de asistență este mai extinsă, derivată din *noțiunea de nevoie, sărăcie*, adică celor aflați în situații dificile din punct de vedere material, totodată asistența socială are vocație și este finanțată pe principiul solidarității

naționale. De asemenea, distincția raporturilor de asistență socială și asigurarea socială în calitate de instituții ale dreptului protecției sociale, este redată prin faptul că în cadrul raporturilor de asigurări sociale prestațiile se acordă în formă bănească, iar în cele de de asistență socială prestațiile se acordă în formă bănească, în natură și sub formă de servicii sociale.

Specificul acestor raporturi constă în aceea că: sunt reglementate exclusiv prin lege; subiectele raporturilor sunt persoanele fizice aflate în nevoie, pe de o parte și statul, prin organismele sale specializate, pe de altă parte; în conținutul acestor raporturi intră dreptul persoanelor asistate social de a primi prestațiile în bani sau în natură stabilite de lege, precum și obligația organelor specializate ale statului de a le acorda; prestațiile au un quantum forfetar și ele nu sunt în mod obligatoriu succesive ca cele de asigurări sociale.

În concluzie, intenționăm să deducem unele trăsături definitorii ale asistenței sociale:

1. Este unul din elementele constitutive ale sistemului de protecție socială.

2. Dimensiunea juridică a asistenței sociale presupune baza legală pentru executarea programelor asistențiale. Astfel, prin adoptarea *Legii asistenței sociale și Hotărârii cu privire la eficientizarea sistemului de asistență socială*, nr.1117 din 27.10.2005 are loc reorientarea sistemului de asistență socială național, când accentul se pune nu numai pe depășirea stării de dependență socială sau în înlăturarea stării de dificultate a persoanelor sau a familiilor și în asigurarea integrării lor sociale, cu respectarea principiului autonomiei, dar și pe reintegrarea socială a persoanei sau a familiei cu statut social lezat, prin restabilirea și îmbunătățirea relațiilor acestora în societate.

3. Reformele în domeniul asistenței sociale din ultimii ani demonstrează schimbarea opticii politicii sociale: creșterea rolului statului în protecția socială a acelor grupuri afectate de schimbările economice ale tranziției și garantarea prestațiilor în bani și în natură familiilor cu copii, mamelor solitare, copiii invalizi minori, bătrânilor și persoanele cu dizabilități, lipsiți de sprijin material și susținători legalietc.

Deoarece în majoritatea statelor, sistemul asigurărilor și al asistenței sociale este cunoscut sub denumirea generică de *securitate socială* și nu de *protecție socială*, iar

ramura de drept poartă denumirea de „dreptul securității sociale” și nu „dreptul protecției sociale”, vom analiza și conceptul de securitate socială.

Pentru informație și concretizare ținem să remarcăm –

- ✓ termenul de ”securitate socială” a fost utilizat, pentru prima dată, în SUA, ca titlu al unei legi votate de Congres (Social Security Act din 14 august 1935);
- ✓ ramura „dreptul protecției sociale”, existentă în Republica Moldova, în România este numită „dreptul securității sociale”, în Franța „droit de la sécurité sociale”, în SUA și Marea Britanie „social law” sau „social security law”.

Conceptul de *protecție socială* este mai complex decât cel de *securitate socială*, deoarece înglobează nu numai activități de ordin juridic și economic, dar și sociale, morale, culturale, etc. În cadrul dreptului protecției sociale se utilizează noțiunea de protecție socială, în sens îngust, pledând pentru sinonimia „protecției” – „securității” sociale, referindu-se la sistemul de asigurare și asistență socială.

Problematica securității sociale se întinde de la politica de sănătate la serviciile sociale, prestațiile de asigurări sociale, modalitățile de finanțare și până la rolul sectorului privind evoluția structurilor și instituțiilor siguranței sociale.

Pe termen lung, securitatea socială trebuie să aibă cu mult mai multe obiective decât cele la care s-a redus uneori acest domeniu al dreptului social. Ea trebuie să urmărească și menținerea calității vieții, să dezvolte sentimentul individual al securității sociale, să țină cont de mutațiile ce au intervenit în comportamentul individual și familial care antrenează noi răspunderi pentru **solidaritatea socială**.

În baza politicilor internaționale, în Republica Moldova a fost elaborat și adoptat cadrul normativ național care reglementează diferite aspecte specifice ale drepturilor civile, politice, sociale, economice și culturale ale cetățenilor. Legea fundamentală a țării, alte legi organice și hotărâri guvernamentale asigură dreptul la asistență și protecție socială prin care statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, astfel ca cetățenii să fie asigurați în caz de: șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență. Art. 47 din Constituție, intitulat „Dreptul la asistență și protecție socială”, conferă valoare constituțională unuia dintre principiile de bază ale statului democratic. Acest principiu

stabilește că dezvoltarea omului liber nu este problema lui personală sau a familiei lui, ci o componentă esențială a politicii de stat.

Într-un sistem legislativ atât de dinamic cum este cel din Republica Moldova putem surprinde actele normative care, alături de Codul Familiei, au ca obiectiv protejarea familiei, pe de o parte și, pe de altă parte înlăturarea situațiilor care ar putea fi definite ca riscuri sociale la care sunt supuse familiile cu copii și, totodată, devin generatoare de vulnerabilitate. *Codul familiei* reglementează relațiile personale nepatrimoniale și patrimoniale născute din căsătorie, rudenie și adopție, condițiile, modalitatea, formele și efectele protecției juridice a copiilor orfani și a celor rămași fără ocrotire părintească sau aflați în alte situații vulnerabile, precum și alte relații sociale similare celor familiale; determină drepturile și obligațiile părinților privind educația și instruirea copiilor, exercitarea drepturilor părinților.

Constituția Republicii Moldova este documentul fundamental, care reglementează dreptul familiei și a copilului la protecție, inclusiv prin garantarea dreptului la viață și integritate fizică și psihică, asigurarea asistenței și protecției sociale, protecția mamelor, copiilor, orfanilor și tinerilor, protecția persoanelor cu dizabilități, garantarea dreptului la asistență medicală și a dreptului de a locui într-un mediu sigur.

Legislația Republicii Moldova cu privire la protecția socială nu stabilește statutul de părinte singur, noțiunea de mamă solitară/mamă singură. Conform afirmațiilor specialiștilor din cadrul Ministerului Muncii și Protecției Sociale se tinde spre neutilizarea conceptelor date pentru a evita etichetarea socială. Protecția socială a tuturor familiilor cu copii este fundamentată pe principiul echității sociale, nu este bazată pe categorii de populație, ci pe evaluarea veniturilor gospodăriilor casnice.

Sistemul de protecție socială a copilului și familiei în Republica Moldova se caracterizează printr-o serie de probleme, printre care: lipsa de încredere în privința faptului că politicile sociale declarate și lansate vor avea o implementare coerentă și durabilă; păstrarea fragmentării sistemului de protecție a copilului și familiei între diferite ministere și departamente, insuficiența unor programe viabile și eficiente de asistență socială la nivel de comunitate, capabile să acopere problemele cu care se confruntă familiile și copiii la ora actuală, orientarea strategiei de dezvoltare a serviciilor

de asistență socială mai mult ca răspuns la urgențe și mai puțin la prevenirea problemelor sociale, gradul de profesionalism al serviciilor sociale extrem de inegal.

Actualmente în Republica Moldova sunt foarte puține oportunități de protecție a acestei categorii social vulnerabile, cum este părintele singur, legislația actuală în domeniul asistenței și protecției sociale nu și-a pus încă problema asigurării unei protecții individualizate a mamelor singure, alocațiile, indemnizațiile și serviciile sociale nu sunt diferențiate pentru mamele singure ca un fenomen special în cadrul societății. De aici implicit se deduce faptul că mamele singure beneficiază de unele drepturi, înlesniri, servicii, doar datorită faptului că au statut de mamă, acestea se reflectă în sistemul serviciilor sociale destinate copilului și familiei. Cu excepția Centrelor Maternale, care reprezintă un spațiu în care mamele singure aflați în dificultate se pot refugia pentru un timp cu copiii, respinse de rude sau apropiați, predispuse la abandonul copilului, ele beneficiază de o gamă complexă de servicii ce au ca scop prevenirea abandonului și resocializarea cuplului mamă-copil.

Cu toate că există o insuficiență legislativă de servicii de informare și susținere socială, beneficiile statale și nonguvernamentale de care poate profita o mamă singură datorită statutului ei de „mamă” pot fi regăsite în unele documente și acte juridice și legislative: Hotărâre nr. 828 din 20.11.2015 cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a organului local de specialitate în domeniul asistenței sociale și protecției familiei și a structurii-tip a acestuia; Hotărîrea Guvernului nr. 1512 din 31.12.2008 pentru aprobarea Programului național privind crearea sistemului integrat de servicii sociale pe anii 2008-2012; *Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți* (în vigoare de la 01 ianuarie 2014) ș.a.

Analiza legislației referitoare la protecția familiei și copilului conține reglementări generale, precum și reglementări specifice privind protecția și serviciile sociale, adresate acestora. *Codul familiei* pune accent pe stabilirea priorității a formelor de protecție de tip familial sau similare acestora pentru copiii rămași fără ocrotirea părintească, astfel, încât autoritatea tutelară trebuie să asigure menținerea sau reintegrarea copilului rămas fără ocrotire părintească în familia biologică sau dacă acest lucru nu este posibil – în familia extinsă.

Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți (în vigoare de la 01 ianuarie 2014) reglementează procedurile de identificare, evaluare, asistență, referire, monitorizare și evidență a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. *Legea asistenței sociale* stabilește raporturile juridice în cadrul sistemului de protecție socială, integrarea socială prin diversificarea și dezvoltarea rețelei de servicii sociale, inclusiv destinate copiilor și familiilor: copiii și tinerii, ale căror sănătate, dezvoltare și integritate fizică, psihică sau morală sunt prejudiciate în mediul în care locuiesc; familiile care nu își îndeplinesc în mod corespunzător obligațiile privind îngrijirea, întreținerea și educarea copiilor; familiile fără venituri sau cu venituri mici; familiile afectate de violența intrafamilială; familiile cu trei și mai mulți copii; familiile monoparentale cu copii; alte persoane sau familii afl ate în dificultate.

Legea cu privire la serviciile sociale stabilește cadrul general de creare și funcționare a sistemului integrat de servicii sociale, cu determinarea sarcinilor și responsabilităților autorităților administrației publice centrale și locale, ale altor persoane juridice și fizice abilitate cu asigurarea și prestarea serviciilor sociale, precum și protecția drepturilor beneficiarilor de servicii sociale. Totodată, legea prevede procedura de acordare a serviciilor sociale și inspecția serviciilor sociale.

În perioada 2002-2014 a fost elaborat și adoptat un nou cadru legislativ, care reglementează asigurarea calității serviciilor sociale, prestate familiilor cu copii. *Legea privind acreditarea prestatorilor de servicii sociale* are drept scop îmbunătățirea calității serviciilor sociale prestate tuturor categoriilor de beneficiari, inclusiv familiilor și copiilor.

Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie conține prevederi importante privind violența în familie și formele acesteia și stabilește cadrul instituțional, atribuind responsabilități specifice autorităților competente. Legea prevede crearea centrelor de asistență pentru victimele violenței, precum și un mecanism eficient pentru soluționarea cazurilor de violență, proceduri de plângeri, aplicare a ordonanțelor de protecție și izolare a agresorului familial. În scopul asigurării protecției speciale a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, au fost aprobate *Instrucțiunile*

privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului.

Strategia pentru protecția copilului pe anii 2014-2020 a fost aprobată cu scopul de a continua și a îmbunătăți reformele, a asigura respectarea și promovarea drepturilor copilului și a atinge cele mai bune standarde și practici în acest domeniu. Obiectivul Strategiei pentru protecția copilului este de a dezvolta și a eficientiza sistemul de protecție pentru familiile cu copii aflați în situație de risc și pentru copiii în dificultate.

Concluzionând, remarcăm că Republica Moldova promovează politici de protecție în diverse domenii (protecție socială, educație, sănătate și altele). Politicile de protecție a familiei și copilului reprezintă un domeniu separat. *Constituția Republicii Moldova* este documentul fundamental, care reglementează dreptul familiei și a copilului la protecție, inclusiv prin garantarea dreptului la viață și integritate fizică și psihică, asigurarea asistenței și protecției sociale, protecția mamelor, copiilor, orfanilor și tinerilor, protecția persoanelor cu dizabilități, garantarea dreptului la asistență medicală și a dreptului de a locui într-un mediu sigur.

Conform art. 48 alin. (1) din Constituție, familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului. Statul facilitează, prin măsuri economice și prin alte măsuri, formarea familiei și îndeplinirea obligațiilor ce îi revin. În același sens, normele constituționale sunt dezvoltate de prevederile Codului familiei, din care deducem că familia în Republica Moldova se află sub ocrotirea statului, acesta trebuind să manifeste grijă față de familie prin: crearea și dezvoltarea unei largi rețele de case de naștere, de creșe și grădinițe de copii, de școli și de alte instituții pentru copii; organizarea și perfecționarea sferei de deservire socială și alimentație publică; acordarea de ajutor la nașterea copilului; acordarea de ajutor și de înlesniri mamelor singure și familiilor cu mulți copii; acordarea unor alte feluri de ajutoare și sprijin familiei.

Ținem să remarcăm, că familiile monoparentale sunt cele mai des expuse riscului de sărăcie. BNS a publicat indicatorii sărăciei absolute pe Medii pentru a. 2022 (statistica.md). Deși rata sărăciei absolute în Republica Moldova este de 24,5%, doar

2,8% din populație beneficiază de ajutor social și doar 11,7% de ajutor pentru perioada rece a anului (APRA). Indemnizația pentru copii și ajutorul social contribuie cu doar 4,1 puncte procentuale la reducerea sărăciei gospodăriilor cu copii. Serviciile sociale incluse în Pachetul minim de servicii sociale (asistența personală, sprijinul familial și suportul monetar) nu acoperă cererile din partea populației.

De asemenea, lipsa serviciilor sociale comunitare pentru copii constituie o problemă în prevenirea riscurilor de bunăstare a acestora. Numărul copiilor aflați în situație de risc a crescut substanțial în ultimii ani, de la 3743 de cazuri în 2017 la 8252 de cazuri noi în 2021 (Rapoartele statistice anuale CER 103, 2017-2021, ale MMPS). Deși Legea 14/2023 cu privire la protecția specială a copilului prevede angajarea de către autoritatea publică locală de nivelul întâi (APL I) a specialistului în protecția drepturilor copilului pentru îndeplinirea atribuțiilor autorității tutelare locale reprezentată de primar, doar în 30 de primării acesta a fost angajat. În celelalte cazuri, atribuțiile sunt delegate asistentului social comunitar care nu poate acorda toate tipurile de asistență necesare prevenirii situațiilor de risc și separării copiilor din cauza volumului mare de lucru pe alte componente. La nivelul APL I sunt angajați doar 56 de specialiști în protecția drepturilor copilului care colaborează cu sistemul social comunitar în planificarea și acordarea asistenței sociale copiilor. Numărul mic de specialiști angajați de primării afectează calitatea serviciilor sociale acordate copiilor.

Recent, MMPS din Republica Moldova a inițiat în martie 2023 Reforma sistemului de asistență socială RESTART: pentru acces echitabil la servicii sociale de calitate. Sistemul public de asistență socială, componentă a sistemului protecției sociale, este reglementat de Ministerul Muncii și Protecției Sociale (MMPS) și implementat de Agenția Națională Asistență Socială (ANAS) din subordinea MMPS și structurile teritoriale de asistență socială (STAS) din subordinea autorităților publice locale de nivelul al doilea (APL II) (raioane, municipiile Chișinău și Bălți, UTA Găgăuzia).

Reforma inițiată menționează că sistemul de asistență socială a traversat o perioadă de relativă stagnare. În contextul actual, asistența socială reprezintă un domeniu prioritar de intervenție al statului pentru atenuarea efectelor inflației, reducerea riscurilor sociale și menținerea păcii sociale. Disponând de resurse limitate, guvernarea sistemului

asistenței sociale trebuie îmbunătățită pentru a spori accesul populației la prestații și servicii sociale de calitate.

În ultimii ani în cadrul sistemului serviciilor sociale au avut loc schimbări considerabile. A demarat procesul de dezvoltare a unui sistem diversificat de servicii sociale comunitare, centrate pentru satisfacerea necesităților beneficiarilor, dezvoltarea abilităților și capacităților lor, precum și pentru limitarea riscului de marginalizare și excludere socială a acestora. Serviciile sociale aplicate sunt adresate copilului și familiei (intrând și mamele singure) în baza unor politici orientate spre comunitate, care contribuie la evaluarea necesităților reale și soluționarea problemelor copiilor și familiilor prin stimularea inițiativelor comunității, împuternicirea tuturor actorilor comunității în luarea deciziilor referitoare la asigurarea bunăstării familiei și copilului. Aceste servicii au scopul de a preveni eroziunea valorilor familiale, destrămarea familiei și intrarea copiilor în instituțiile rezidențiale, precum și de a facilita dezinstituționalizarea copiilor și reintegrarea lor în medii familiale, prevenirea abandonului infantil.

În Republica Moldova se structurează dezvoltarea serviciilor destinate copiilor și familiilor în dificultate, clasificate după cum urmează:

- servicii universale (servicii de sănătate în școală, servicii de planificare familială și consolidare a capacităților parentale, servicii de zi, de consiliere pentru orientarea de îngrijire în muncă a tinerilor, măsuri de prevenire a devianței comportamentale și a riscurilor ce decurg din stilul de viață etc.)
- servicii orientate spre nevoile speciale ale copiilor și familiilor (servicii de asistență medico-socială și monitorizarea copiilor de vârstă fragedă, programe educaționale speciale pentru copiii excluși din punct de vedere social, programe ce promovează integrarea socială a tinerilor în perioada post-instituțională, educația pentru un mod sănătos de viață, servicii de sprijin familial, de consiliere parentală și familială, servicii de reabilitare a victimelor abuzului, grupurile de suport mutual, etc.)
- servicii orientate spre nevoile acute ale copiilor și familiilor pe termen scurt sau pentru perioada de criză (centre de criză pentru adolescenți și victime ale

abuzului și ale violenței domestice, servicii de sprijin familial, de consiliere familială, grupuri de suport mutual, asistența parentală profesionistă (plasamente de urgență), centre de plasament temporar (pe termen scurt sau mediu), centre de zi pentru copii cu nevoi speciale, pentru copiii străzii, serviciul de tip „hot-line”, consultații medicale / psihologice pentru adolescenți și părinți, etc.);

- servicii de îngrijire a copilului în medii de tip familial (tutelă / curatelă, adopție, case de tip familie, centre de plasament de tip familie pentru copii, asistența parentală profesionistă (pe termen mediu sau lung, plasamente de răgaz), servicii de reintegrare a copilului în familie, îngrijire în unități rezidențiale de proporții mici, locuințe sociale pentru tineri și cuplu părinte-copil, etc.).

De menționat, că serviciile sociale nominalizate nu în toate cazurile se bazează pe evaluarea necesităților comunității. Accentul este pus mai mult pe reacții de răspuns la urgențe, și nu pe strategii de prevenire. În sistemul actual de servicii de protecție a copilului se prefigurează a fi necesară redirecționarea mijloacelor financiare spre familie, reducerea ponderii îngrijirii instituționale a copiilor, promovarea unor politici sociale orientate spre comunitate.

Pentru mamele singure indemnizațiile reprezintă principalul suport economic din partea statului. Deși, în Republica Moldova există un sistem sofisticat de prestații bănești, oferite copilului sau familiei cu copii, totuși, acestea nu reușesc să le asigure, în majoritatea cazurilor, nici minimumul de existență. Reieșind din faptul, că indemnizațiile preconizate familiilor cu copii, constituie principalele prestații bănești și, cu toate că mărimea acestora este nesemnificativă în raport cu cheltuielile suportate la îngrijirea copilului, acestea au drept scop susținerea familiilor cu copii.

Potrivit Raportului Social al Ministerului Muncii și Protecției Sociale sunt următoarele tipuri de indemnizații pentru familiile cu copii de care pot beneficia și mamele singure datorită statutului de mamă:

- indemnizația unică la nașterea copilului (indiferent de venitul familiei);
- indemnizația lunară pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 1,5 ani (indiferent de venitul familiei pentru persoanele neasigurate);

- indemnizația lunară pentru îngrijirea copilului pînă la vîrsta de 3 ani (indiferent de venitul familiei pentru persoanele asigurate);
- indemnizația lunară pentru mama, care are copil în vîrstă de la 1,5 pînă la 16 ani, inclusiv pentru copilul aflat sub tutelă sau curatelă (elevilor școlari, gimnaziilor, liceelor pînă la absolvirea instituției respective).

După toate analizele menționate anterior se poate afirma că prin intermediul legilor, actelor, codurilor naționale și proiectelor internaționale mamele singure pot beneficia de o mică susținere financiară și materială, dar cea mai mare dificultate este lipsa unui loc de trai și a unor instituții ce ar participa la creșterea și educarea copiilor de la o vîrstă fragedă. Centrele maternale sunt unica instituție ce oferă o gamă complexă de servicii psiho-sociale, materiale, educative, dar important că oferă și cazare, totul cu scopul prevenirii abandonului infantil și resocializării tinerii mame.

Reforma sistemului de asistență socială, planificată pentru perioada 2023-2026, își propune la nivel de impact promovarea și respectarea dreptului la protecție și asistență socială a populației vulnerabile din Republica Moldova, conform standardelor internaționale din domeniul drepturilor omului. În vederea atingerii acestui impact, MMPS își propune să obțină patru rezultate pînă în anul 2026, și anume:

Rezultat 1. Populația vulnerabilă are acces crescut la servicii și prestații sociale.

Rezultat 2. Serviciile sociale corespund standardelor minime de calitate și răspund adecvat necesităților populației.

Rezultat 3. Sistemul de asistență socială dispune de resurse umane suficiente, motivate și capabile să ofere prestații populației eligibile și servicii sociale de calitate.

Reforma sistemului de asistență socială, anunțată de MMPS în 2022, este focalizată pe asigurarea unui acces echitabil al populației la servicii sociale de calitate. Deși prevede o serie de intervenții dedicate eficientizării sistemului de prestații sociale, reforma asistenței sociale își propune în mod prioritar să creeze condițiile necesare pentru stimularea dezvoltării serviciilor sociale.

Cu referire la **spațiul internațional**, menționăm că începând cu mijlocul anilor 1960, termenul *one (single) – parent family* apare în literatura anglo-saxonă. După 10

ani, civilizația franceză începe să utilizeze un termen având aceeași conotație și aproximativ aceeași structură gramaticală – *famille monoparentale*. Introducerea acestor coneepe noi în terminologia engleză și franceză nu se produce întâmplător, ci ca urmare a unor modificări de amploare în ansamblul comportamentelor demografice înregistrate până în acea perioadă. În esență, aceste modificări s-au concretizat în: reducerea semnificativă a ratei nupțialității și extinderea modelului uniunilor consensuale, în strânsă legatură cu explozia fenomenului divorțialității.

Asfel, frecvența cu care este utilizat termenul *familie monoparentală* începe să crească vertiginos, în raport cu utilizarea altor coneepte desemnând aceeași realitate precum: *părinți izolați*, *menaje conduse de femei*, *mame singure în dificultate*, *mame necasătorite*, *menaje monoparentale*, etc. Această terminologie științifică nou introdusă având inclus coneeptul de “familie”, marchează “normalizarea fenomenului” monoparentalitatea începând să fie privită ca o alternativă la, și nu ca o deviație de la familia “clasică”.

În ceea ce privește situația familiilor monoparentale și evoluțiile ce au avut loc în ultimele decenii, în diferite țări europene și în alte țări ale lumii se remarcă următoarele. Creșterea ratei divorțialității, a fertilității ilegiteime, schimbările valorice, de mentalitate din ultimele decenii au făcut ca acest tip de familie să cunoască o răspândire deosebită. În societățile occidentale contemporane, problematica familiei cu un singur părinte este din ce în ce mai amplu luată în considerație. În unele țări, cum ar fi Norvegia, ponderea familiilor monoparentale tinde spre 20%. De asemenea, în Marea Britanie aproximativ una din 5 familii cu copii este monoparentală.

De-a lungul timpului, numărul familiilor monoparentale din *Statele Unite ale Americii* a înregistrat o evoluție ascendentă - numărul mamele singure a crescut de la 3 milioane la 10 milioane (a.2000), în timp ce numărul taților care-și creșteau copiii singuri a crescut de la 393.000 la 2 milioane. În anul 2005, statisticile arată că 84% din părinții ce dețin custodia copiilor erau femei, în restul familiilor (16%) - tații deținând custodia copiilor. A.Tofler, menționează că în S.U.A. numărul familiilor monoparentale este foarte mare (unul din șapte copii americani este crescut de un singur părinte, iar în mediile

urbane proporția este de unul la patru incluzînd și copiii nelegitimi, copiii adoptați de femei singure sau chiar de bărbați singuri).

Motivele pentru care aceste persoane se găseau în situația de a-și crește singuri copiii erau variate: 44% dintre mamele singure erau divorțate, 33% nu au fost niciodată căsătorite, 22% dintre ele s-au recăsătorit, 1% erau văduve. 79% dintre mamele singure erau angajate și aduceau un venit în familie - 50% dintre mamele salariate lucrau în regim full-time și 29% în regim part-time. Dintre mamele singure 27,7% trăiau sub limita sărăciei.

În 2006, 12.9 milioane de familii din SUA erau de tip monoparental iar dintre acestea, în 80% dintre cazuri părintele implicat era părintele de sex feminin. Din 1994 și până în prezent procentajul familiilor monoparentale în totalul familiilor americane a rămas aproximativ constant la aproximativ 9% din totalul familiilor. Cu toate acestea, față de anul 1970 acest procentaj este de două ori mai mare. Numărul familiilor monoparentale care au ca îngrijitor principal părintele de sex masculin a crescut de mai mult de patru ori în intervalul 1970-2011, de la 390.000 de familii în anul 1970 (anul intrării în vigoare a custodiei comune) la peste 1.700.000 în anul 2011.

În 2003, 14% din familiile *australiene* erau familii de tip monoparental.

În *Japonia* numărul familiilor monoparentale a evoluat, ponderea acestora dublându-se, practic în anul 2005 față de anul 1980 (creșterea a fost de la aproape 5% în anul 1980 la aproape 10% în 2005). În 1997 17% din totalul gospodăriilor erau conduse de mame singure.

Numărul și ponderea familiilor monoparentale în *Danemarca* au înregistrat o evoluție asemănătoare ca și în alte țări europene. Astfel, dacă în anul 1980 13,4% din totalul gospodăriilor erau conduse de un singur părinte, în anul 2006 această proporție a crescut la peste 20%.

În *Fransa* ponderea familiilor monoparentale a crescut din 1970 cu peste 50%. Dacă în anul 1988 11,9% din numărul total al familiilor erau compuse, practic, dintr-un singur părinte, în anul 2000 peste 17% dintre familii erau în această situație.

În *Germania* numărul părinților care-și cresc singuri copiii s-a dublat în ultimele decenii, aproape toate familiile monoparentale sunt conduse de mame singure. Între anii

1991 și 2005 numărul gospodăriilor monoparentale a crescut cu peste un milion, ponderea acestora înregistrând, de asemenea, o creștere de la 15,2% (1991) la 20,1% (2005).

În *Irlanda* evoluția gospodăriilor formate dintr-un singur părinte a avut o ascendență accentuată. Ponderea gospodăriilor monoparentale în numărul total al gospodăriilor cu copii a crescut de la 7,2 % în 1981 la 22,6% în anul 2006, înregistrându-se o creștere de peste 3 ori.

În *Olanda și Suedia* gospodăriile monoparentale au înregistrat – atât în formă absolută, ca număr – cât și în formă relativă, ca pondere în totalul gospodăriilor cu copii – o evoluție asemănătoare. În Olanda numărul acestor gospodării a fost ceva mai ridicat decât în Suedia, dar ca pondere – valorile superioare s-au înregistrat în Suedia.

În *Marea Britanie* evoluția ascendentă a numărului familiilor monoparentale este mai accentuată decât în SUA: ponderea familiilor biparentale a scăzut în perioada 1961-2001 de la 38% la 23%; 80% din numărul total al copiilor reprezentau copiii care trăiau în familii formate din ambii părinți, iar 20% proveneau din familii monoparentale. Pentru prima dată proporția familiilor monoparentale tinde să ajungă la 25%, reflectând o creștere substanțială a numărului de mame care nu au fost niciodată căsătorite, precum și o escaladare semnificativă a numărului de divorțuri, în ultimii 30 de ani.

Proporția văduvelor în totalul mamelor singure din Marea Britanie este aproape neînsemnată, majoritatea acestora fiind cazuri de femei care au fost căsătorite (au trăit împreună) cu tatăl copiilor lor. În același timp se constată scăderea vârstei mamelor, situație explicată, pe de o parte, de creșterea ratei divorțurilor la femeile care s-au căsătorit timpuriu și, pe de altă parte, de creșterea numărului femeilor tinere cu copii ilegitali.

În Anglia, în anul 2009, au fost înregistrate 1.9 milioane de familii monoparentale având în total peste 3 milioane de copii. Aproximativ 1 din 4 familii care au copii de vârstă școlară sunt familii monoparentale iar dintre aceste familii între 8 și 11 la sută dintre ele au cap de familie un bărbat.

În cazul mamelor singure, se apreciază că prima problemă care va apare va fi experiența dificultăților financiare. Ele pot afecta monoparentalitatea pe termen lung. Copilul devine un suport economic pentru multe dintre ele. Adolescențele care nu reușesc

să-și termine studiile și, deci, nu se pot angaja, de obicei, rămân dependente de ajutoarele sociale acordate, chiar atunci când copiii cresc și ele ar putea să lucreze măcar cu program redus. Cert este că situația economică a mamelor singure este din ce în ce mai gravă și că ceea ce se numește “feminizarea sărăciei” nu mai este demult doar o temă din cărți, ci o realitate. Datele din Europa referitoare la mamele singure, prezentate în tabelul următor, pot fi edificatoare.

Situația familiilor monoparentale și a mamelor singure în Europa

Familii monoparentale (%) față de toate familiile din țara respectivă	Țara	Mame singure care lucrează sau sunt în căutare de lucru
19	Marea Britanie	50
15	Danemarca	87
13	Germania	69
11	Franța	85
10	Olanda	48
10	Portugalia	71
9	Islanda	37
6	Italia	67
5	Grecia	65
21	Norvegia	90
5	Polonia	30
10,5	România	-

În SUA, familiile conduse de o femeie singură înregistrează o probabilitate de a se afla sub limita de sărăcie de 3 ori mai mare decât familiile conduse de un bărbat singur și de 6 ori mai mare decât familiile conduse de ambii părinți. Spre deosebire de tații singuri care, conform statisticilor, se ocupă de copiii cu vârste mai mari, mamele singure se văd în imposibilitatea de a lucra, în condițiile în care vârsta copiilor este foarte mică și ajutorul din partea rudelor inexistent.

Politica socială a majorității țărilor europene prevede acordarea de asistență semnificativă părinților singuri din partea statului; asemenea demersuri din partea statului arată direcția juridică, socio-psihologică și materială a asistenței familiilor

monoparentale, soluționând anumite probleme ale acestora (experiența SUA, Franța, Suedia și alte țări).

În România au fost (2018) câteva zeci de mii de persoane singure care au în întreținere copii, din diferite cauze, pentru care asigurarea unor condiții de trai decente este un deziderat greu de îndeplinit. Ministerul Muncii și Justiției Sociale nu știe, în statisticile sale, câte zeci de mii de familii monoparentale primesc alocație pentru susținerea familiei (dacă îndeplinesc condițiile legale de acordare). Datele disponibile arată că 84,5% din nucleeele familiale monoparentale în 2006 sunt de tipul "mame cu unul sau mai mulți copii", restul de 15.5% fiind "tați cu copii". Din totalul nucleelor familiale cu copii (4.260.609), nucleeele monoparentale reprezintă mai mult de o cincime (20,1%). Se constată că la toate nucleeele monoparentale (materne și paterne) tipul predominant de nucleu monoparental este cel cu 1 copil (în jur de două treimi), urmat de cele cu doi copii. La polul opus, se situează nucleeele monoparentale cu 5 copii și peste, care dețin mai puțin de 1% din total, pe fiecare dintre tipurile de astfel de nucleu monoparentale. Nucleeele familiale monoparentale dețin 13,4% din totalul nucleelor familiale, fiind repartizate între mediile de rezidență diferențiat, 7,7% în mediul urban și 5,7% în mediul rural.

Conform datelor oferite de recensământul populației din 2008, familiile monoparentale în România reprezintă 11,72% din totalul familiilor. Numărul familiilor cu un singur părinte, în prezent este de aproximativ 496.035, reprezentând cca 6,8% din numărul total de familii. Ponderea cea mai mare o reprezintă mamele singure, 84,9% din familiile monoparentale. Astfel, familia românească se află într-un complex proces de schimbare (proces ce va continua și se va accentua), la răscrucea dintre tradiționalitate și modernitate, dintre valorile și principiile caracteristice celor două stiluri de viață.

Spre susținerea familiilor monoparentale România dispune de asemenea lege (2019). Legea declară Prin dispozițiile prezentei legi se reglementează modalități de sprijinire a familiilor monoparentale aflate în situație de dificultate, în scopul prevenirii separării copiilor de familie, având în vedere respectarea principiului interesului superior al copilului.

În concluzie, sunt peste 13 milioane de familii monoparentale în întreaga lume și să fii părinte este o misiune grea, iar să fii părinte singur este o provocare pentru oricine.

Sună cumva trist, dar copiii pot crește perfect fericiți și atunci când sunt crescuți doar de mamă sau doar de tată. Studiile arată că, dacă părintele e fericit cu el însuși, atunci și copilul va putea crește fericit chiar și într-o familie monoparentală.

Să nu uităm că multe dintre celebritățile lumii au fost crescute de părinți singuri. Barack Obama, Bill Clinton, Madonna, Julia Roberts sau Adele, iar lista e mult mai lungă.

21 martie este Ziua Internațională a Părinților Singuri.

6. DIFICULTĂȚI SPECIFICE FAMILIILOR MONOPARENTALE ȘI SERVICII DE SPRIJIN ȘI PROTECȚIE

La etapa actuală în *Republica Moldova* sunt înregistrate 140743 de gospodării alcătuite din familii monoparentale, dintre care 74091 sunt în mediul urban, iar 66652 în cel rural (BNS).

Experiența internațională de asistență a familiilor monoparentale, în care un părinte își crește copiii, arată că conceptul de „familie incompletă” ar trebui să includă nu numai caracteristici cantitative, ci și calitative. Indicatorii laturii calitative a familiilor incomplete se bazează pe un complex de probleme cu aspecte materiale, locative, psihologice, sociale și de altă natură.

Problema materială a familiilor incomplete de astăzi este una dintre cele mai urgente. Sarcina serviciilor sociale este de a determina nevoia reală a fiecărei familii monoparentale de sprijin financiar. Un sprijin important pentru părinții singuri este asistența în găsirea unui loc de muncă. Această asistență este oferită de serviciile sociale prin interacțiunea cu serviciile teritoriale de ocupare a forței de muncă și în mod independent - prin aflarea ce întreprinderi solicită lucrători din profesia pe care o are o mamă sau un tată singur, ajutând în caz de necesitate cu pregătirea profesională sau recalificare. Unul dintre cele mai importante domenii de asistență poate fi angajarea cu fracțiune de normă.

Mulți părinți singuri nu au condiții normale de viață. Nu au posibilitatea de a cumpăra sau de a-și construi propriile locuințe. Și chiar și cu creșterea veniturilor, o familie incompletă nu este capabilă să-și îmbunătățească condițiile de trai și viață. Băncile care acordă diverse tipuri de împrumuturi și împrumuturi pentru achiziționarea de locuințe practic nu le alocă familiilor monoparentale.

Desigur, nu toate familiile incomplete pot fi clasificate ca fiind nevoiașe material. Printre aceștia se numără și cei care sunt înstăriți din punct de vedere financiar, dar în astfel de familii în care mama (tatăl) își dedică aproape tot timpul muncii, vor apărea și alte probleme, în special problema neglijării copilului.

Următoarea problemă a unei familii incomplete este sănătatea copiilor. S-a dovedit că copiii din familii monoparentale sunt mult mai predispuși decât copiii din familii complete să sufere de boli acute și cronice. Indicatorii nefavorabili ai sănătății copiilor sunt asociați cu activitatea medicală scăzută a mamei (tatălui).

Studiile arată că delincvenții și criminalii minori au fost crescuți cel mai adesea în familii monoparentale.

Problemele tipice ale unui părinte singur sunt dificultățile domestice și lipsa timpului pentru menaj. Depășirea acestor dificultăți este îngreunată atât de insecuritatea materială a familiilor monoparentale, cât și de aspectul costisitor al sistemului de deservire pentru consumatori.

Părinții singuri se confruntă și cu probleme juridice: stabilirea paternității, neplata alocațiilor pentru copii sau a pensiilor de urmaș, moștenirea, înregistrarea reședinței sau eliberarea de la locul de reședință după un divorț, schimbarea numelui de familie al copilului și alte probleme pe care o mamă (tatăl) nu știe întotdeauna cui să se adreseze în legătură cu problemele materiale, gospodărie și alte.

Problemele personale sunt, de asemenea, caracteristice unei familii incomplete: adaptarea la un nou mod de viață după un divorț, probleme psihologice ale văduvelor, atitudinea părintească și neprietenoasă a celorlalți față de mamele singure cu un copil nelegitim.

Factorii importanți care facilitează refacerea familiei după stres sunt deschiderea comunicării în familie, sprijinul emoțional unul pentru celălalt, comunicarea cu persoane care s-au confruntat cu aceleași probleme.

Toate problemele de mai sus în combinație cauzează adesea stres la părinții singuri, care poate avea un impact negativ asupra sănătății mamei (tatălui) și a copilului, asupra îndeplinirii funcțiilor educaționale și a altor funcții, precum și asupra construirii unui anumit model de familie. Având un sprijin cuprinzător și în timp util al unui asistent social, psiholog, profesor, o familie monoparentală creată obiectiv sau subiectiv va putea intra (sau se va readapta) într-o societate socială cu stres minim.

Astfel, o definiție mai completă a conceptului de „familie monoparentală” include indicatori cantitativi și calitativi care nu pot fi considerați separat fără interacțiune și

influență reciprocă unul asupra celuilalt. O familie incompletă este un obiect social al instituției familiale, care are un set de probleme care trebuie abordate în mod specific, individual și în timp util pentru a socializa familia în condiții moderne.

Problemele asociate familiilor monoparentale redau momente legate de faptul că a trăi într-o familie în care unul dintre părinți lipsește presupune confruntarea cu probleme majore care țin atât de interacțiunea familiei cu mediul exterior, cât și de relațiile dintre membrii familiei, de interacțiunile din interiorul familiei ca subsistem social.

Responsabilitățile părintelui singur cresc atât în exteriorul familiei, cât și în interiorul acesteia, iar statul preia adesea prea puțin din acest surplus de solicitări. Văduv, divorțat sau niciodată căsătorit, femeie sau bărbat, părintele singur are nevoie de sprijin exterior pentru a-și rezolva problemele care în mod normal sunt rezolvate de două persoane (soțul și soția).

Potrivit unei sinteze realizate de Bawin-Legros, studiile asupra familiilor monoparentale arată că probabilitatea de a identifica nașteri ilegite, abandonuri ale copiilor, tulburări de comportament, abandon/eșec școlar sau chiar delincvență este mai mare în această categorie de populație. Familiile monoparentale sunt adesea victime ale sărăciei, iar copiii au tendința de a repeta experiența părinților.

Studiile sociologice indică faptul că familiile monoparentale sunt mai expuse riscului de sărăcie decât familiile cu doi părinți. Aceleași studii arată că monoparentalitatea rezultată din divorț este corelată cu o diminuare a activității educative: mama este suprasolicitată atât din punct de vedere emoțional cât și material și relațional și este mai puțin disponibilă pentru copil exact când acesta are mai mare nevoie de atenție și eforturi sporite. În acest timp rolul patern este analizat în termenii "absenței paterne", "deprivării paterne", "deresponsabilizării paterne". În urma rupturii, capacitatea de a exercita adecvat sarcina de părinte este puternic diminuată, părinții comunică mai puțin bine cu copiii, sunt mai puțin afectuoși și le controlează mai puțin bine comportamentul.

Este menționată situația copiilor familiilor monoparentale, apărute în urma divorțului și a celor născuți de mame adolescente, ca fiind deosebit de dificilă și precară. Copiii sunt puternic afectați de schimbările din anturajul familial, ce au loc înainte sau în timpul divorțului, însoțit de certuri frecvente, violențe și abuzuri. Astfel, odată cu

separarea părinților, copiii se confruntă cu o mulțime de probleme, așa ca: dorul de celălalt părinte, când sunt mici se învinovătesc pentru divorțul părinților, alții încearcă într-un mod disperat să-i împace, sunt triști, se plîng, unii dezvoltă comportamente negative.

Copiii din familiile monoparentale care au experimentat trauma divorțului părinților sunt marcați de numeroase probleme psihologice și relaționale. Totuși, acești copii reacționează diferit în funcție de vârstă, sex, timpul trecut de la ruptura intervenită între părinți, calitatea relației trecute și prezente cu fiecare dintre aceștia. Cei mai puternic afectați în urma unui divorț sunt copiii de vârstă mică, ei devenind mai neascultători, agresivi și mai puțin afectuoși. Studiile arată că sunt marcați de tristețe, de sentimente de frustrare, confuzie și anxietate, mulți dintre ei căutând contactul cu părintele absent. Copiii de vârste mai mari sunt adesea furioși pe părintele pe care îl consideră vinovat. Nici în adolescență experiența divorțului nu este suportată fără probleme, existând sentimente de tristețe, furie, neliniște în legătură cu viitorul.

Pe de altă parte trebuie remarcată creșterea substanțială pe care au înregistrat-o tinerele mame necăsătorite. Situația lor nu este deloc de neglijat, cu atât mai mult cu cât adesea nasc copii la vârste mici (adolescență). Datorită copilului, în cele mai multe cazuri nu reușesc să-și termine studiile și să dobândească o calificare pentru a se angaja. De obicei, rămân dependente de ajutoarele sociale chiar și atunci când copiii cresc și ar putea lucra măcar cu program redus.

În atenția specialiștilor care sunt preocupați de creșterea numărului familiilor incomplete, intră numărul tot mai crescut al mamelor tinere, adolescente cu copii ilegitali. Se apreciază faptul că prima problemă care apare în dreptul lor este experiența dificultăților financiare. Copilul devine un suport economic pentru multe dintre ele.

Adolescentele care nu reușesc să-și termine studiile și, deci nu se pot angaja, de obicei, rămân dependente de ajutoarele sociale acordate, chiar atunci când copiii cresc și ele ar putea să lucreze măcar cu program redus. Cert este că situația economică a mamelor adolescente singure este tot mai gravă, iar fenomenul a căpătat denumirea de „feminizarea sărăciei”. Neavând calificarea necesară pentru a găsi o slujbă, nu pot lucra datorită vârstei mici a

copiilor sau preferă să nu se angajeze pentru a nu pierde ajutorul social oferit de stat. În acest punct, foarte importante sunt politicile sociale ale fiecărui stat în parte, care pot încuraja sau descuraja mamele singure să-și caute o slujbă (Voinea, 2009).

Dincolo de problemele economice, mamele adolescente se confruntă cu dificultăți pe linia exercitării rolului parental și a relaționării interpersonale. Cele mai multe dintre ele „abdică” de la rolul de părinte. În multe situații ele tind să se sprijine pe copil, considerându-l suport emoțional, astfel copilul este implicat în structuri interacționale ce reclamă un anumit grad de maturitate în raport cu care el nu este suficient pregătit. Copilul este presat să preia acest rol, fapt ce conduce la apariția unor forme „marcate” de reacție, cum ar fi cazul unor somatizări sau conduite nevrotice (Ibidem).

Primul model comportamental, prima autoritate semnificativă în relațiile de gen și în relațiile familiale este oferită de părinți. În acest context familiile monoparentale influențează deosebit asupra socializării copilului. Spre deosebire de alte modele familiale menajele monoparentale se confruntă cu dificultăți economice și socializatoare mai mari. Implicațiile asupra copiilor sunt dramatice. Sărăcia afectează șansele de dezvoltare normală pe termen lung ale copilului conducând adesea chiar la abandon școlar, devalorizare a școlii și a menirii ei sociale.

N.Mitrofan accentuează că socializarea în familie se realizează printr-o serie de procese de învățare, deoarece familia este o mică societate, iar legătura de afecțiune dintre membrii ei este atât de mare, încât ea ajunge să trăiască oarecum ca un organism de sine-stătător, cu o personalitate aparte. De asemenea, socializarea în cadrul familiei presupune existența mai multor componente, după cum urmează:

- normativă - transmiterea principalelor norme și reguli sociale;
- cognitivă - dobândirea deprinderilor și cunoștințelor necesare acțiunii ca adult;
- creativă - prin care se formează capacitățile de gândire creatoare și de a da răspunsuri adecvate în situații noi;
- psihologică - dezvoltarea afectivității necesare relaționării cu părinții, cu viitorul partener, cu propriii copii și cu alte persoane.

Pauperizarea populației și lipsa oportunităților de acces la servicii educaționale în cadrul comunității pentru copiii din familiile monoparentale, reduce considerabil, șansele

acestora de a obține pe viitor un nivel de trai decent. Astfel, se formează un cerc vicios pe care părinții, în circumstanțele actuale, nu sunt în stare să-l depășească singuri.

Majoritatea anchetelor despre integrarea socială a copiilor proveniți din familii dezorganizate pun în legătură delincvența juvenilă cu structurile familiale. Nu putem afirma că toți copiii proveniți din familii monoparentale au sau vor avea comportamente delincvente doar pentru că aparțin unei astfel de structuri familiale.

Familia monoparentală rămâne o realitate socială. În aceste condiții, pentru a obține succese în procesul de socializare, părintele singur ar trebui să apeleze la familia sa extinsă, precum și la serviciile sociale specializate, să încadreze copilul său în activități extracuriculare, să discute cu propriul copil în momentul în care acesta are nevoie, să fie sincer și consecvent în comportament, să impună un model disciplinar și să-l urmeze foarte strict. Copii au nevoie de o legătură neîntreruptă cu familia, ei sunt acei, care au nevoie de afecțiune și posibilitatea de a se afirma, ei sunt cei în care puteți avea încredere și cei ce învață de la voi a fi oameni.

Între familiile paternale și familiile cu ambii părinți apar niște diferențe în tiparul relațiilor cu copiii. Astfel, părinții singuri se așteaptă la mai multă independență din partea copiilor, aceștia din urmă adoptă atitudini și obiceiuri noi. Tații sunt mai preocupați de calitatea îngrijirii copiilor și mai puțin de disciplinarea lor decât în familiile cu ambii părinți, unde tații sunt mai stricți iar mamele se ocupă de îngrijirea celor mici. De asemenea, ei sunt mult mai protectori cu copiii lor și îi interesează mai mult experiențele educaționale. Tații solitari manifestă un interes aparte pentru fetele lor, în direcția dezvoltării lor ca viitoare mame și soții. Ei sunt preocupați de socializarea potrivită a fetelor și de dezvoltarea lor pe plan sexual. Acești tați ezită să poarte discuții cu fetele lor pe teme sexuale și își declară îngrijorarea pentru viitor și pentru cum se vor adapta ele la ceea ce aspiră societatea.

Studiile pe problema adaptării sociale a copiilor din familii monoparentale au indentificat probleme comportamentale și emoționale la ei, de genul: hiperreactivitate; comportamente devinante; anxietate, fobii; negativism, refuz de a merge la școală; tulburări de somn, tulburări de concentrare a atenției; agresivitate față de frați, față de

colegii de școală, părintele rămas; stări preneurotice și neurotice (enurezis, encompresis, cefalee, grețuri); complexul inferiorității.

Totodată comunicarea și relațiile familiale în asemenea familii sunt superficiale, de scurtă durată și nu satisfac trebuințele copilului. Integrarea în comunitate depinde de imaginea copilului și a familiei, de un șir de condiții sociale: cultură, economie, rețeaua educativă și efortul parintelui

În concluzie, nu se poate afirma cu certitudine că familia monoparentală nu este indicată pentru evoluția ulterioară a copilului, din moment ce și familia clasică se confruntă cu probleme similare. Ceea ce se desprinde tot mai clar, dincolo de varietatea și complexitatea cazurilor de monoparentalitate, este că urmând percepția monoparentalității, ca “experiență traumatizantă” sau ca o “continuitate logică”, există două modalități de a trăi și de a se raporta la monoparentalitate: ca marginalitate sau ca model familial alternativ, liber ales, cu specificarea că a doua variantă începe să se impună tot mai mult, în defavoarea celei dintâi.

Protecția socială a populației în general și a familiilor, în special, este elementul-cheie al reformelor sociale și direcția principală a politicii sociale de stat. Implementarea politicii sociale în condițiile actuale presupune aplicarea de noi formule de protecție socială a categoriilor de populație social dezavantajate, noi instrumente de intervenție în politicile de dezvoltare socială, realizarea reformelor social-economice cu implicarea activă a societății prin informare, dialog și consultări. Promovarea consecventă a politicilor sociale proactive servește drept garant al drepturilor cetățenilor la protecție și securitate socială.

Dezvoltarea unui sistem coerent și unitar de suport al familiei constituie unul din obiectivele prioritare ale protecției sociale. Politicile din domeniul protecției sociale a familiei și copilului ca parte componentă a sistemului de protecție socială au menirea de a oferi o asistență adecvată copiilor, familiilor cu copii în scopul asigurării unui trai decent. Ele sunt orientate spre modernizarea și diversificarea serviciilor comunitare și a celor de tip familial în vederea combaterii sărăciei și a excluziunii sociale, prevenirii instituționalizării copilului, creșterii calității vieții familiei, dar și încurajării natalității.

Serviciile universale, bine planificate și prestate, concepute pentru a fi accesibile familiilor și copiilor în situație de risc, pot oferi cea mai mare parte a asistenței necesare familiilor. Sistemul național de protecție socială a familiei și copilului din Republica Moldova include două componente de bază:

1. *Prestații bănești.*

2. *Servicii sociale.*

Prestații adresate familiei și copilului. Conform prevederilor articolului 47 al Constituției „statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare.”

Indemnizațiile adresate familiilor cu copii reprezintă principalul suport financiar din partea statului pentru familiile cu copii și este exprimat sub formă de plăți unice sau periodice acordate familiei pentru nașterea și creșterea/îngrijirea copilului. În temeiul Hotărârii Guvernului cu privire la indemnizațiile adresate familiilor cu copii nr.1478 din 15.11.2002, familiile cu copii beneficiază de următoarele tipuri de indemnizații:

a. indemnizația unică la nașterea copilului (la nașterea primului copil și la nașterea fiecărui copil următor);

b. indemnizația lunară pentru creșterea copilului pînă la împlinirea vârstei de 3 ani, persoanelor asigurate (30% din baza de calcul stabilită conform articolului 7 al Legii nr. 289-XV din 22 iulie 2004 privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale);

c. indemnizația lunară pentru îngrijirea copilului pînă la împlinirea vârstei de 1,5 ani, persoanelor neasigurate.

În conformitate cu Hotărîrea Guvernului nr. 581 din 25.05.2006 „Pentru aprobarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă” *pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă, părinților adoptatori, tutorilor/curatorilor li se plătesc lunar indemnizații pentru alimentație, procurarea îmbrăcămintei/încălțămîntei, obiectelor de igienă personală.*

În conformitate cu prevederile Legii nr.140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, autoritățile tutelare teritoriale asigură plasamentul planificat al copiilor separați de părinți. În plasament planificat copiii pot fi plasați: în serviciul de tutelă/curatelă, serviciul de plasament de tip familial (casă de copii de tip familial, asistență parentală profesionistă) și serviciul de plasament de tip rezidențial (casă comunitară, centru de plasament temporar, alt tip de instituție rezidențială).

În ceea ce privește **serviciile sociale**, de care pot beneficia familiile monoparentale, se prezintă astfel:

a) servicii socio-educationale:

1) servicii de tip rezidențial – Centrele Maternale ce oferă protecție mamei și copilului, pentru prevenirea situațiilor ce pun în pericol securitatea și dezvoltarea copilului. Serviciul se adresează mamelor cu risc crescut de abandon, care se confruntă cu dificultăți de natură materială, socială, profesională sau relațională. Mamele care pot beneficia de acest serviciu sunt: gravidele cu risc crescut de abandon, cuplul mama- copil abuzat sau neglijat, cuplul mama-copil inclus într-un program de restabilire a legăturilor familiale etc. Serviciile furnizate de această instituție se regăsesc în următoarele activități, care converg totodată spre atingerea principalelor obiective:

- găzduirea – asigură suport material mamei pe o perioadă de timp limitată, constând în: acordarea de spațiu de locuit mamei și copilului; acoperirea costurilor de îngrijire pentru mama și copil;
- acompanierea pluridisciplinară.

2) servicii de zi, care au rolul de a asigura menținerea, refacerea și dezvoltarea capacității copilului, și părinților pentru depășirea situațiilor care ar putea determina separarea de familia sa. Din această categorie fac parte:

- Centrele de zi,
- Centrele de Consiliere și Sprijin pentru Părinți,
- Centre de Asistență și Sprijin al femeii gravide cu risc să abandoneze copilul.

3) servicii de tip familial, care au rolul de a asigura creșterea și îngrijirea copilului separat, temporar sau definitiv, de părinții săi.

b) servicii socio-medicale

Aceste servicii reprezintă un complex de activități care se acordă în cadrul unui sistem social și medical integrat ce au drept scop:

- menținerea autonomiei personale;
- prevenirea agravării situației de dependență;
- prevenirea malnutriției și a îmbolnăvirilor;
- reducerea mortalității infantile;
- asigurarea serviciilor medicale pentru mame în perioada prenatală și postnatală;
- informarea părinților și a copiilor cu privire la sănătatea și alimentația copilului;
- dezvoltarea de acțiuni și programe pentru ocrotirea sănătății;
- verificarea periodică a tratamentului copiilor care au fost plasați pentru a primi îngrijire, protecție sau tratament.

Legea cu privire la serviciile sociale nr. 123 din 18.06.2010 constituie cadrul general de creare și funcționare a sistemului integrat de servicii sociale. Aceasta determină sarcinile și responsabilitățile autorităților administrației publice centrale și locale, ale altor persoane juridice și fizice care asigură protecția drepturilor beneficiarilor de servicii sociale.

Conform prevederilor Legii menționate, serviciile sociale sunt definite ca ansamblu de măsuri și activități realizate pentru a satisface necesitățile sociale ale persoanei/familiei în vederea depășirii unor situații de dificultate, de prevenire a marginalizării și excluderii sociale. Dreptul la serviciile sociale existente este stabilit în mod individual, în baza evaluării necesității familiei/persoaneide aceste servicii.

Serviciile sociale adresate familiei asigură protecția acesteia prin măsuri preventive, precum și prin intervenții adecvate și eficiente. Acestea vizează conservarea puterii de familie și unitate, în special în familiile care se confruntă cu dificultăți[40, p.6]. Luând în considerare Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei (CoE CM/Rec(2011)12 privind Drepturile Copilului și Serviciile sociale prietenoase copilului

și familiei (2011), serviciile sociale pentru copii și familii trebuie organizate conform principiului subsidiarității și să ofere o gamă de servicii preventive, comprehensive și sensibile, cu o atenție specială față de familiile cu cele mai mari necesități.

Legea cu privire la serviciile sociale nr. 123 din 18.06.2010 prevede clasificarea serviciilor sociale în următoarele tipuri:

1. *serviciile sociale primare*, care se acordă la nivel de comunitate tuturor beneficiarilor și au drept scop prevenirea sau limitarea unor situații de dificultate care pot cauza marginalizarea sau excluderea socială;

2. *serviciile sociale specializate*, care implică antrenarea specialiștilor și au drept scop menținerea, reabilitarea și dezvoltarea capacităților individuale pentru depășirea unei situații de dificultate în care se află beneficiarul sau familia acestuia;

3. *serviciile sociale cu specializare înaltă*, sunt serviciile prestate într-o instituție rezidențială sau într-o instituție specializată de plasament temporar, care impun un șir de intervenții complexe ce pot include orice combinație de servicii sociale specializate, acordate beneficiarilor cu dependență sporită și care necesită supraveghere continuă (24/24 ore).

Conform Nomenclatorului de servicii sociale, familiile și copiii aflați în situație de risc pot beneficia de următoarele *servicii primare*:

- *Asistență socială comunitară*. Serviciul prestează asistență socială persoanelor, familiilor și grupurilor sociale, la nivel de comunitate, pentru depășirea situațiilor de dificultate.

- *Centrul comunitar de asistență socială*. Centrul (multifuncțional) este o instituție publică creată la nivel comunitar/municipiu în cadrul căreia se organizează și se prestează o gamă largă de servicii sociale pentru persoanele/familiile aflate în dificultate. Beneficiarii acestui centru pot fi persoanele, familiile și grupurile sociale aflate în situație de dificultate din comunitate. Centrele comunitare oferă servicii de: a) informare; b) consiliere; c) consultanță; d) reintegrare în familie și în comunitate; e) servicii de dezvoltare a capacităților ocupaționale; f) alimentare.

Servicii sociale specializate

1. *Centrul de asistență socială a familiei și copilului* este un serviciu public, care activează pe lângă structura teritorială de asistență socială și este destinat să acorde asistență metodologică și practică în procesul implementării la nivel local a politicilor și prestării serviciilor în domeniul asistenței sociale a familiilor cu copii și copiilor aflați în situații de risc. Centrul oferă următoarele servicii:

- asistență metodologică și practică în managementul de caz al familiilor în situație de risc; familiilor cu copii în situații de risc, copiilor separați de mediul familial și copiilor rămași fără ocrotire părintească;

- asistență metodologică în managementul și prestarea serviciilor în domeniul asistenței sociale a familiilor cu copii și copiilor în situații de risc;

- asistență specialiștilor de resort din cadrul structurii teritoriale de asistență socială în colectarea/analiza și sistematizarea datelor și informațiilor în domeniul protecției familiei și copilului. Pe parcursul anului 2014, în țară au activat 6 centre de asistență socială a familiei și copilului, care au oferit asistență și suport specialiștilor din cadrul Direcțiilor/Secțiilor de asistență socială și protecție a familiei.

- *Centrul de zi pentru copii în situații de risc* reprezintă o instituție publică sau privată de asistență socială care prestează servicii sociale specializate de îngrijire în regim de zi a copiilor în situație de risc, în vederea (re)integrării sociale și familiale a acestora, precum și în scopul prevenirii separării copiilor în situație de risc de mediul familial. Centrele de zi pentru copii în situație de risc activează în baza prevederilor Hotărrii Guvernului nr. 441 din 17.07.2015 pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social Centrul de zi pentru copii în situație de risc și a standardelor minime de calitate. Serviciul prestează un spectru larg de servicii care variază în funcție de necesitățile beneficiarilor: alimentație; formarea deprinderilor de viață; dezvoltarea abilităților cognitive, de comunicare și comportament; suport în studierea și asimilarea programelor școlare; orientare profesională; consiliere și reabilitare psihosocială a copiilor; petrecerea timpului liber; facilitarea accesului la servicii din comunitate (educație, sănătate, cultură, etc.); consolidarea abilităților

părințești în creșterea și educarea copiilor; alte servicii, în funcție de necesitățile beneficiarilor.

2. *Centrul de zi pentru copii cu dizabilități* reprezintă o instituție publică sau privată de asistență socială care prestează servicii în regim de zi pentru recuperarea/reabilitarea copiilor în vederea (re)integrării sociale, precum și în scopul prevenirii separării copiilor de mediul familial și excluziunii sociale. Centrul prestează următoarele servicii: servicii pentru dezvoltarea abilităților cognitive, de comunicare și comportament; servicii de recuperare/reabilitare; suport pentru incluziunea educațională; consilierea membrilor familiei/a îngrijitorilor; activități de petrecere a timpului liber; alimentare; orientare profesională; transport zilnic; servicii de recuperare la domiciliu (după caz).

3. *Centrul de plasament temporar pentru copii în situații de risc* reprezintă o instituție publică sau privată de asistență socială care prestează servicii în regim de plasament temporar copiilor în scopul (re)integrării sociale și familiale a acestora. Centrele de plasament temporar activează în baza Hotărârii Guvernului nr. 1018 din 13.09.2004 cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru al centrului de plasament temporar al copilului și Hotărârii Guvernului nr. 450 din 28.04.2006 privind aprobarea Standardelor minime de calitate privind îngrijirea, educarea și socializarea copilului în centrul de plasament temporar. Centrul prestează următoarele tipuri de servicii: găzduire, întreținere, alimentare; servicii pentru dezvoltarea abilităților cognitive, de comunicare și comportament; suport pentru incluziunea educațională; consilierea membrilor familiei/îngrijitorilor; orientare profesională.

4. *Centrul de plasament temporar pentru copii cu dizabilități* reprezintă o instituție publică sau privată de asistență socială care prestează servicii în regim de plasament copiilor în scopul recuperării, reabilitării, (re)integrării sociale și familiale a acestora. Centrul activează în baza Hotărârii Guvernului nr. 823 din 04.07.2008 privind aprobarea Standardelor minime de calitate pentru serviciile sociale prestate în centrele de plasament pentru copii cu dizabilități. Centrul prestează următoarele servicii: găzduire, întreținere, alimentare; servicii pentru dezvoltarea abilităților cognitive, de comunicare și comportament; servicii de recuperare/reabilitare; suport pentru incluziunea educațională;

consilierea membrilor familiei/îngrijitorilor; activități de petrecere a timpului liber; orientare profesională; servicii de recuperare la domiciliu (după caz).

6. *Centrul maternal* este o instituție publică sau privată de protecție a cuplului mamă-copil în scopul prevenirii abandonului copilului și asigurării formării, menținerii și consolidării legăturilor familiale. Centrul activează în baza Hotărârii Guvernului nr. 1019 din 02.09.2008 pentru aprobarea Standardelor minime de calitate privind serviciile sociale prestate în cadrul centrelor maternale. Centrul maternal este destinat să presteze: găzduire, întreținere și alimentare; suport în dezvoltarea abilităților de creștere și îngrijire a copilului; consiliere psihologică; asistență medicală; asistență juridică; suport pentru (re)integrarea familială, socială și profesională.

În cadrul Centrului maternal sunt acordate servicii:

a) cuplurilor mamă-copil aflate în una din următoarele situații de risc social:

- *mame cu copii nou-născuți cu intenție de abandon (mame solitare, mame minore traficate, mame provenind din familii mici cu venituri mici, marginalizate etc.);*

- *mame cu copii care nu au locuință;*

- *mame cu copii care se confruntă cu probleme materiale și/sau relaționale;*

b) cuplurilor mamă-copil abuzate sau neglijate:

- *mamă și/sau copilul abuzați sub diferite forme în familie;*

- *copilul maltratat fizic/psihic, prin neglijare, din neștiință și/sau din cauza dificultăților materiale etc.;*

c) cuplurilor mamă-copil incluse în programul de restabilire a legăturii familiale:

- *situații în care copilul a trecut printr-o formă de protecție (de tip familial sau rezidențial) și este necesară o etapă intermediară de asistență complexă și suport pentru mamă în vederea reintegrării familiale definitive a copilului;*

d) gravidelor în dificultate pe parcursul ultimului trimestru de sarcină aflate în una/mai multe situațiile expuse anterior.

7. *Asistența parentală profesionistă* este un serviciu social specializat, care oferă copiilor îngrijire familială substitutivă în familia unui asistent parental profesionist. Prin Hotărârea Guvernului nr. 760 din 17.09.2014 a fost aprobat Regulamentul-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului de asistență parentală profesionistă și a

standardelor minime de calitate, acestea fiind corelate cu Liniile directoare ONU pentru îngrijirea alternativă a copilului. Beneficiarii Serviciului sunt:

1. copilul lipsit efectiv de grija părinților în situații determinate de absența acestora, cu excepția copilului ai cărui părinți sunt plecați peste hotare;
2. copilul luat de la părinți din cauza existenței pericolului iminent pentru viața sau sănătatea acestuia ori aflat în situație de risc;
3. copilul căruia i s-a stabilit statutul de copil rămas temporar fără ocrotire părintească;
4. copilul căruia i s-a stabilit statutul de copil rămas fără ocrotire părintească;
5. copilul cu dizabilități, părinții sau persoanele în grija cărora se află copilul care au nevoie de timp pentru recuperare;
6. mamele minore cu risc de abandon al copilului.

Totodată, scopul Serviciului este de a oferi copilului îngrijire într-un mediu familial substitutiv pentru perioadă determinată de timp, iar obiectivele implică:

- asigurarea îngrijirii copilului în conformitate cu necesitățile individuale de asistență și dezvoltare ale acestuia;
- facilitarea (re)integrării familiale și sociale a copilului, ținând cont de necesitățile individuale de asistență și dezvoltare ale acestuia.

Mărimile alocațiilor pentru copiii plasați în serviciul de asistență parentală profesionistă sunt stipulate în Hotărîrea Guvernului nr. 924 din 31.12.2009 cu privire al alocațiile pentru copii plasați în serviciul de asistență parentală profesionistă. Tipul alocației depinde de tipul plasamentului stabilit și durata acestuia.

Începînd din anul 2012, în Republica Moldova a fost implementat *plasamentul de răgaz* în asistența parentală profesionistă, destinat copiilor cu dizabilități pentru a fi crescuți și educați într-un mediu cât mai apropiat de cel familial. Plasamentul de răgaz a fost practicat în două unități administrativ-teritoriale ale țării și anume, în municipiul Chișinău și în raionul Orhei.

8. *Casa de copii de tip familial* reprezintă o instituție creată în baza unei familiei complete, care oferă copilului rămas fără ocrotire părintească îngrijire familială substitutivă în familia părintelui-educator. În casele de copii de tip familial pot fi plasați

pentru întreținere și educație copiii rămași fără ocrotire părintească în vîrstă de pînă la 14 ani. Potrivit Hotărîrea Guvernului nr. 937 din 12.07.2002 pentru aprobarea Regulamentului casei de copii de tip familial, scopul casei de copii de tip familie este protecția copilului orfan sau rămas fără ocrotire părintească, socializarea și, după caz, (re)integrarea acestuia în familia biologică, extinsă sau adoptatoare, iar drept obiective sunt menționate: îngrijirea și creșterea copilului în condițiile unui mediu familial substitutiv, conform standardelor de calitate; asigurarea dezvoltării copilului plasat în CCTF corespunzător particularităților de personalitate și de vîrstă ale lui; facilitarea, în caz de posibilitate, a (re)integrării copilului în familia biologică, extinsă sau adoptatoare; facilitarea socializării copiilor și pregătirea lor pentru viața independentă după atingerea vîrstei majoratului.

În scopul asigurării protecției drepturilor copiilor rămași fără ocrotire părintească din casele de copii de tip familial, prin Hotărîrea Guvernului nr. 1733 din 31.12.2002 cu privire la normele de asigurare materială a copiilor orfani și a celor rămași fără ocrotire părintească din casele de copii de tip familial, a fost reglementată asigurarea materială a caselor de copii de tip familial.

9. *Tutela/curatela* reprezintă o formă de protecție, care se instituie asupra copiilor rămași fără ocrotire părintească în scopul educației și îngrijirii acestora, precum și al apărării drepturilor și intereselor lor legitime. Activitatea serviciului dat este reglementată prin Codul Familiei adoptat prin Legea nr. 1316- XIV din 26.10.2000, Codul Civil nr. 1107-XV din 06.06.2002.

Tutela/curatela se instituie cu scopul prestării anumitor servicii: îngrijirea și creșterea copilului în condițiile unui mediu familial substitutiv; reprezentarea legală a drepturilor și intereselor copiilor; administrarea bunurilor mobile și imobile ale copilului.

10. *Casa comunitară pentru copii în situație de risc* este un serviciu social specializat de plasament temporar pentru creșterea și educarea, într-o locuință de tip familial, a copiilor privați temporar sau permanent de mediul lor familial, precum și a copiilor aflați în situație de risc. Actul normativ care reglementează activitatea Casei comunitare pentru copii în situație de risc este Hotărîrea Guvernului nr. 52 din 17.01.2013 privind aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea

Serviciului social Casa comunitară pentru copii în situație de risc. Casa comunitară pentru copii în situație de risc prestează următoarele servicii: găzduire; întreținere; alimentație; formarea deprinderilor de viață (autoservire, igienă); dezvoltarea abilităților cognitive, de comunicare și comportament; suport în studierea și asimilarea programelor școlare; consiliere și reabilitare psihosocială; petrecerea timpului liber; orientare profesională; (re)integrare familială; incluziune comunitară și socială; însoțirea copiilor la instituțiile medicale, administrarea medicamentelor prescrise de către medici, acordarea de prim-ajutor medical, conform competenței.

11. *Sprrijinul familial* este orientat spre familiile cu copii, pentru a preveni și/sau a depăși situațiile de risc în vederea asigurării creșterii și educației copilului în mediul familial. Scopul Serviciului social de sprijin pentru familiile cu copii constă în susținerea dezvoltării capacităților familiei în creșterea și educația copilului, prin consolidarea factorilor protectori din interiorul familiei și conectarea ei la resursele relevante din comunitate.

Serviciul numit se prestează în două forme: sprijin familial *primar* și sprijin familial *secundar*. În cadrul sprijinului familial secundar familiile cu copii pot beneficia de ajutor bănesc. *Sprrijinul familial primar* include activități variate, flexibile, orientate spre consolidarea mediului familial și a factorilor protectori din interiorul familiei: formarea capacității de a depăși situațiile dificile, crearea rețelei sociale a familiei și a capacității acesteia de a oferi suport în perioadele dificile, formarea deprinderilor privind îngrijirea și educația copilului, formarea competențelor sociale și emoționale ale copilului, identificarea factorilor care pot conduce la apariția riscului de neglijare și abuz.

Acesta este realizat prin intermediul programelor de prevenire primară, în funcție de necesitățile comunității și existența serviciilor comunitare, care pot include: activități de informare și sensibilizare, școala părinților, grupuri de suport pentru părinți și pentru copii, activități comunitare cu copiii pentru susținerea dezvoltării emoționale, sociale și incluziunii sociale a acestora. Beneficiari ai sprijinului familial primar sunt toate familiile cu copii din comunitate.

Sprrijinul familial secundar include un ansamblu de activități adresate familiilor cu copii în situații de risc, cu scopul de a diminua factorii care afectează sănătatea și

dezvoltarea copilului, a preveni separarea copilului de familie sau a pregăti reintegrarea lui în familie, care sunt realizate în baza managementului de caz aprobat de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei. Pentru prevenirea separării copilului de familie sau reintegrarea acestuia în familie, sprijinul familial secundar se realizează în baza evaluării complexe.

Ajutorul bănesc se oferă în situațiile în care sprijinul familial secundar nu asigură diminuarea problemei/soluționarea cazului fără de asistență financiară. La stabilirea ajutorului bănesc se iau în considerare necesitățile familiei, numărul de copii în familie, condițiile de trai, factorii sezonieri, gravitatea problemei etc., precum și venitul familiei obținut din salarii, plăți sociale și alte surse de venit, declarate sub responsabilitatea familiei. Familia beneficiară de ajutor social are dreptul de a accesa ajutor bănesc. Beneficiari ai sprijinului familial secundar sunt familiile cu copii în situații de risc și/sau familiile ai căror copii se află în proces de reintegrare.

Legislația în vigoare asigură asistență suplimentară familiilor care au copii cu dizabilități, prin servicii specifice, specializate prestate în special de asistenții sociali și lucrători medicali. Referitor la serviciile specializate pentru copiii cu dizabilități, pot fi menționate următoarele:

✓ Îngrijirea la domiciliu, asigurată de asistenții personali, care a fost introdusă pentru a asista familiile cu copii cu dizabilități în timpul zilei. Acest tip de îngrijire este reglementat în legislația națională, începând cu anul 2013.

✓ Serviciul „Echipa mobilă” („outreach”) este reglementat de legislația în vigoare.

✓ Serviciile de tip respiro, în cadrul cărora copiii se pot afla o perioadă scurtă de timp în familiile asistenților parentali profesioniști sau în unități rezidențiale de tip respiro.

✓ Serviciile de ortopedie și protezare asigură gratuit beneficiarilor cu echipamente specializate.

✓ Suport și informare a părinților cu privire la satisfacerea necesităților speciale ale copiilor, oferite de asistenții sociali, conform competențelor.

La nivel comunitar, statul asigură diverse servicii familiilor cu copii în situație de risc, inclusiv:

✓ Instruirea părinților: suportul sau consilierea pentru părinții tineri sunt disponibile și oferite de către medicii de familie, iar familiile în situație de risc sunt asistate în procesul de accesare a serviciilor.

✓ Asistență în accesarea serviciilor de îngrijire medicală pentru copii și acordarea, în baza prescripțiilor medicilor de familie, a medicamentelor gratuite (conform listei aprobate de Guvern).

✓ Asistență în procesul de prevenire a mortalității la domiciliu a copiilor sub 5 ani, acordată la nivel de comunitate de către medicii de familie și asistenții sociali (conform Hotărârii Guvernului).

✓ Asistență în procesul de școlarizare a copiilor în situație de risc – alocație unică la începutul anului școlar, pentru a procura rechizite școlare/haine și/sau încălțăminte pentru copii. În plus, acești copii benefi ciază de manuale școlare gratuite.

✓ Alimentație gratuită, oferită în instituțiile educaționale pentru copiii din familiile social – vulnerabile.

✓ Servicii de meditație, oferite în cadrul programului prelungit în învățământul primar.

✓ Activități extrașcolare, organizate în instituții educaționale sau în centre de zi, accesate gratuit.

✓ Activități pe interese, organizate în centrele comunitare pentru copiii expuși riscurilor de comportament deviant;

✓ Consiliere, asistență psihologică, mediere și consultanță juridică pentru familiile cu copii, oferite de către asistenții sociali.

✓ Consiliere și asistență oferite de către asistenții sociali, în obținerea prestațiilor bănești, precum și la angajarea în câmpul muncii pentru părinții șomeri.

✓ Plasament temporar în centre de plasament, pentru membrii familiilor, care au părăsit locul de trai din cauza violenței în familie.

✓ Apartamente sociale familiilor cu copii, în cazurile în care lipsa spațiului locativ adecvat expune copiii anumitor riscuri sau apare riscul separării copilului de familie.

Servicii sociale cu specializare înaltă.

Acestea sunt serviciile prestate într-o instituție rezidențială sau într-o instituție specializată de plasament temporar, care impun un șir de intervenții complexe ce pot include orice combinație de servicii sociale specializate, acordate beneficiarilor cu dependență sporită și care necesită supraveghere continuă (24/24 ore). Acest tip de servicii se recomandă să fie prestate în ultimă instanță, când resursele comunitare sunt ineficiente.

În Nomenclatorul de servicii sunt incluse următoarele servicii cu specializare înaltă adresate familiilor și copiilor în situație de risc:

- *casa-internat pentru copii cu deficiențe mintale;*
- *centru pentru asistență și protecția victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane.*

MMPS coordonează activitatea a două instituții sociale rezidențiale pentru copii:

1. Casa-internat pentru copii cu deficiențe mintale (fete) din or. Hîncești;
2. Casa-internat pentru copii cu deficiențe mintale (băieți) din or. Orhei.

În concluzie, protecția socială a populației este elementul-cheie al reformelor sociale și constituie una din direcțiile principale ale politicii sociale de stat. Implementarea politicii sociale în condițiile actuale presupune aplicarea de noi formule de protecție socială a categoriilor de populație social dezavantajate, noi instrumente de intervenție în politicile de dezvoltare socială, realizarea reformelor social-economice cu implicarea activă a societății.

În acest sens, promovarea consecventă a politicilor sociale proactive servește drept garant al drepturilor cetățenilor la protecție și securitate socială. Acest deziderat devine și mai consistent în condițiile angajamentului asumat prin semnarea la 27 iunie 2014, la Bruxelles, a Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană. Astfel, prin acest angajament Republica Moldova a confirmat alegerea sa privind dezvoltarea social-economică în baza modelului european, spre democratizare și onorare a angajamentelor asumate față de valorile fundamentale europene.

Protecția socială optează pentru asigurarea unui standard de viață de bază pentru toți oamenii, indiferent de categoriile pe care le reprezintă și mijloacele de care dispun. În acest sens, condițiile concrete și nevoile diferite care se cer a fi acoperite conduc la

diversificarea modalităților de realizare a protecției sociale, dar avându-se un singur obiectiv final – *cel al asigurării unui nivel de trai decent al populației*.

Ministerul Muncii și Protecției Sociale este promotorul politicii sociale de stat în domeniul protecției sociale a populației, care are drept scop creșterea nivelului vieții cetățenilor și asigurarea garanțiilor sociale de stat. În vederea realizării acestui deziderat, Ministerul continuă implementarea și promovarea reformelor în domeniu, reforme ce sunt orientate spre asigurarea unei protecții sociale eficiente, juste și incluzive.

Protecția socială se concretizează prin programe sociale, care cuprind măsuri și instrumente menite să asigure creșterea nivelului de trai și îmbunătățirea calității vieții, precum și protecția populației de efectele negative ale fenomenelor sociale, precum: șomajul, sărăcia, exodul forței de muncă, inflația, pauperizarea, efecte ce pot apărea în anumite perioade determinate de diferitele condiții economice și sociale.

Pornind de la obiectivul principal al protecției sociale privind diminuarea și chiar înlăturarea consecințelor unor riscuri asupra nivelului de trai al segmentelor de populație social vulnerabile, la fundamentarea și promovarea politicilor sale sociale MMPSF stăruie asupra creării unui sistem de protecție socială a populației echitabil, social eficient și stabil din punct de vedere financiar.

Politicile sociale elaborate de MMPS contribuie la consolidarea familiei, asigurarea incluziunii sociale a copilului, persoanelor cu dizabilități și a altor grupuri vulnerabile, crearea unei pieți a muncii funcționale, facilitează crearea condițiilor decente de muncă salariaților și asigurarea unui nivel adecvat de protecție persoanelor în vârstă, precum și promovează egalitatea șanselor.

În concluzie, în funcție de criteriile de clasificare în *familia monoparentală maternă* și *familia monoparentală paternă*, tipizarea oferă o posibilitate de a întreprinde o abordare individualizată sub toate aspectele: cel al cunoașterii aprofundate a acestui grup de familii, precum și al elaborării unui sistem de măsuri diferențiate și adecvate pentru suport și depășirea problemelor apărute în familia monoparentală.

Rezultatele oferite de cercetările ce vizează tematica familiilor monoparentale permit să constatăm că problemele familiilor monoparentale sunt multiple și pot fi clasificate în: *probleme economice și sociale, de sănătate, de educație*.

În Republica Moldova, dar și în alte state, măsurile de suport al familiei monoparentale sunt integrate în cadrul sistemului național de protecție a familiei și copilului. Acesta conține două componente de bază: prestații bănești și servicii sociale, de care se bucură și familiile monoparentale. În multe familii însă, resursele financiare alocate nu sunt suficiente pentru creșterea și educarea copilului la nivelul cerințelor actuale. În opinia cercetătorilor, „*situația familiei monoparentale poate fi ameliorată prin alocații/indemnizații suplimentare și prin sistemul de servicii sociale*”, care au scopul de a preveni eroziunea valorilor familiale, destrămarea familiei și intrarea copiilor în instituțiile rezidențiale.

GENERALITĂȚI

Procesul transformărilor, inițiat în Republica Moldova la începutul anilor '90, s-a dovedit a fi marcat de o criză economică gravă și de o inconsecvență în întreprinderea acțiunilor de ordin social. În acest context a devenit evidentă degradarea pronunțată a stării materiale și a valorilor familiei, care a produs un impact simțitor asupra stabilității acesteia, a afectat capacitatea de a crea sau a menține în interiorul ei un climat protector, de a mobiliza resursele în vederea asigurării bunăstării sale. Consecințele principale ale acestei situații, atestate pe plan social, rezidă în sporirea fenomenului de dezintegrare a familiei, creșterea numărului cazurilor de abuz în familie, de abandon al copilului, majorarea numărului copiilor rămași fără ocrotire, cu părinți plecați la muncă în străinătate, copiilor născuți în afara căsătoriei și a mamelor singure. Sunt nenumărate situații în care copiii orfani sau părăsiți de ambii părinți cresc singuri, în grija unui frate (sau soră) mai mare, sau unui bunic/bunică, unchi/matusă iar legislația actuală nu reglementează asemenea cazuri.

Amploarea fenomenului de monoparentalitate, în Republica Moldova, nu are loc doar pe fonul tendințelor generale ale evoluției familiei: emanciparea femeii, creșterea independenței ei economice, opțiunea de a fi părinte singur, precum și răspândirea tot mai largă a cuplurilor neformale, dar constituie, mai degrabă, rezultatul dezintegrării familiale din cauza incapacității acesteia de a face față efectelor negative ale transformărilor social-economice: insuficiența veniturilor, reducerea consumului, lipsa locuințelor, rata înaltă a șomajului, migrația de muncă forțată etc. Menționăm, că procesele socio-demografice participă, în mod direct, la formarea familiilor monoparentale.

Familia monoparentală reprezintă un fenomen social-demografic, fiind rezultatul proceselor demografice, intensificate în ultimele decenii: decesul, divorțul, nașterea în afara căsătoriei și migrația. Ponderea cea mai mare îi revine divorțului, după care s-a înregistrat fenomenul „plecării partenerului la serviciu peste hotare”, urmează fenomenul „nașterii în afara căsătoriei”, decesul partenerului.

Dinamica negativă a locurilor de muncă are o influență dezastruoasă asupra nivelului de trai al familiilor monoparentale, deoarece părintele singur este unica sursă de

venit. Șomajul și sărăcia constituie cea mai mare problemă pentru părinții singuri. O altă problemă constituie riscul sărăciei, deosebit de mare, în cazul gospodăriilor familiilor monoparentale cu copii în vârstă de până la 18 ani. Riscul de a fi sărace este determinat și de numărul copiilor, aflați la întreținere din cadrul familiei monoparentale. De multe ori, din cauza sărăciei, nu pot fi asigurate condiții minime de îngrijire pentru copii și autoritățile sunt nevoite să intervină pentru ocrotireaminorilor prin măsuri legale de protecție specială, în sistemul instituționalizat public sau privat, extragând copilul din mediul său familial.

Astfel, familia monoparentală se dovedește a fi segmentul cel mai expus riscului de sărăcie. Din aceasta derivă o multitudine de probleme sociale, precum: subnutriția; calitatea proastă a produselor alimentare; retard în dezvoltarea fizică și psihică a copiilor, proveniți din familiile monoparentale, accesul limitat la bunurile sociale, nivelul scăzut de instruire, inegalitatea șanselor de realizare a potențialului uman.

Dezvoltarea personalității copilului din familia monoparentală, precum și socializarea acestuia, în mare măsură, depinde de influența factorilor informali. Părintele singur, fiind suprasolicitat de activitățile economice, adesea, nu acordă atenția necesară copilului, astfel, acest gol este suplinit de mediul social informal, în care activează copilul. Cele trei *obiective generale* propuse în Programul național pentru ProtecțiaCopilului pe anii 2022 – 2026 propun o altă abordare a procesului de stabilire a priorităților de dezvoltare a sistemului de protecție a copilului – una bazată pe impact prin evidențe, instituții puternice, societate informată și activă, precum și capacități consolidate de reacție eficientă. Această abordare pune în centrul schimbării copilul și interesul lui superior, pornind de la lecțiile învățate care indică necesitatea ajustării rapide a cadrului normativ, ce ar facilita reacția promptă a sistemului la nevoile copilului și susținerea lui în depășirea situațiilor de criză.

Se știe că interesul superior al copilului se circumscrie dreptului copilului la o dezvoltare fizică și morală normală, la echilibru socioafectiv și la **viața de familie**, prin identificarea de modalități de a rezolva nevoile de dezvoltare fizică, psihologică, de educație și sănătate, de securitate și stabilitate și apartenență la o familie asigurând totodată menținerea relațiilor personale cu persoanele față de care copilul a dezvoltat

relații de atașament. Astfel, programul își propune ca sistemul de protecție a copilului să răspundă prompt și eficient la nevoile fiecărui copil, copiii să crească într-un mediu familial sigur și protector, care le asigură bunăstarea.

Pentru aceasta, considerăm benefic și extrem de util ca statul să intervină cu o serie de măsuri de sprijinire a familiilor monoparentale, impunându-se atât o definiție clară a noțiunii, cât și identificarea unor măsuri de ajutorare eficiente pentru ameliorarea situației socio-economice a acestor familii. Se poate remarca faptul că mult mai benefic este să se acorde un sprijin financiar lunar unei asemenea familii monoparentale cu mai mulți copii decât ar costa întreținerea fiecăruia într-un centru de plasament. În plus, s-ar evita separarea copiilor de familii și s-ar facilita îngrijirea, creșterea și formarea, dezvoltarea și educarea acestuia în cadrul familiei. Mai ales că totuși răspunderea pentru creșterea și asigurarea dezvoltării copilului revine în primul rând părintelui, acesta având obligația de a-și exercita drepturile și de a-și îndeplini obligațiile față de copil ținând seama cu prioritate de interesul superior al acestuia.

Nivelul de protecție social-juridică al familiilor monoparentale în Republica Moldova rămâne în continuare nesatisfăcător. Republica Moldova recunoaște importanța asigurării primordiale a drepturilor copilului ca parte inalienabilă a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Dispozițiile constituționale au venit să consfințească grija autorităților moldovenești față de respectarea drepturilor copilului. Drepturile sunt garantate de un șir de acte normative și legislative, însă realizarea lor rămâne în continuare de drit.

Familia monoparentală reprezintă, astăzi, o realitate incontestabilă, fiind tratată ca defavorizată, ce experimentează dependență economică, cu un statut precar și pentru că această stare de lucruri poate ajunge la izolarea și marginalizarea persoanelor din cadrul ei, ea devine subiectul protecției sociale. Situația de dificultate a familiei monoparentale este situația în care se află familia care era sau, la un moment dat, pe parcursul vieții a devenit monoparentală și ai cărei membri, din cauze socioeconomice, de sănătate și/sau care rezultă din mediul social de viață, și-au pierdut sau le-au fost limitate propriile capacități de integrare socială.

La momentul actual, nu există legi ce ar reglementa și proteja direct familia monoparentală și, îndeosebi, „paternitatea”, adică familia monoparentală formată dintr-un părinte singur și copiii săi. Menționăm faptul, că spre regret, în Republica Moldova protecția socială nu desfășoară acțiuni specializate familiilor monoparentale, deși în Legea cu privire la asistența socială, pentru prima dată este menționată în mod direct, *familia monoparentală cu copii* face parte din categoriile de beneficiari, dar membrii ei pot beneficia de prestații bănești ale asistenței sociale ce sînt oferite copilului sau familiei cu copii. În prezent, familia monoparentală nu este inclusă nici în “pachetul de bază” al serviciilor sociale oferite de către stat. Din cauza incapacității statului de a diversifica serviciile sociale prestate, această responsabilitate a fost plasată pe umerii societății civile.

De aici rezultă că familia monoparentală este cel mai indicat grup care necesită protecție și sprijin socio-psiho-pedagogic din partea societății. Statul nu trebuie să se retragă pe considerentul că sunt alte mecanisme prin care se poate interveni pentru ajutorul acestor familii. Una dintre premisele care se înscrie în problematica familiei monoparentale, ca subiect al atenției asistenței sociale, include toate acele reglementări guvernamentale care prin ajustări succesive acordă beneficii de asigurări sociale și cele bazate pe prestarea de servicii sociale.

Pentru a acoperi carențele de reglementare pentru acest segment de populație extrem de vulnerabil, ar fi benefic să se elaboreze legea privind sprijinirea familiei monoparentale în R.Moldova. Sprijinul financiar să se asigure prin acordarea unei indemnizații lunare de întreținere, drept scop al căreia este completarea veniturilor familiilor monoparentale aflate în situație de dificultate în vederea asigurării unor condiții mai bune pentru creșterea, îngrijirea și educarea copiilor.

SURSE BIBLIOGRAFICE

Cadrul normativ:

1. Codul Familiei al Republicii Moldova. Chișinău, 2010. MODIFICAT LP246 din 15.11.18, MO30-37/01.02.19 art.89; în vigoare 01.03.19
2. Legea nr. 123 din 18.06.2010 cu privire la serviciile sociale.
3. Legea nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția socială a copiilor aflați în situație de risc și a părinților separați de copii. Publicat: 02.08.2013 în Monitorul Oficial nr. 167-172, art. nr. 534. Pe: <http://lex.justice.md/md/348972/>
4. Strategia intersectorială de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale pentru anii anii 2016-2022, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 1106 din 03.10.2016. În: Monitorul Oficial nr. 347-352, art. nr. 1198 din 07.10.2016.
5. MMPS. Reforma sistemului de asistență socială RESTART: pentru acces echitabil la servicii sociale de calitate. Proiect. Martie 2023.
6. LEGE Nr. LP 256/2023 din 17.08.2023 pentru modificarea unor acte normative (reforma sistemului de asistență socială „Restart”).
7. HG nr. 347 din 1.06. 2022 Cu privire la aprobarea Programului național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia.

Suporturi de curs universitar:

8. Stratan V., Cerneavschi V. *Asistența socială a familiei monoparentale*. Curs universitar. UPSC ”I. Creangă”. Chișinău, 2023.- 86 p.

Literatură de specialitate:

9. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Aspecte privind nivelul de trai al populației în 2020. Chișinău, 2021.
10. Maria Rodica Iacobescu. *Asistența socială a familiei*. Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava. 2022- 73p.
11. Mocanu, M. (2022). *Divorțul părinților și înstrăinarea psiho-emoțională în relația tată fiu*. Timișoara:Ed. Tritonic.

12. Situația copiilor în Republica Moldova în anul 2020. [Accesat: 12.02.2023]
Disponibil:
<https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7002>.
13. Efectele familiilor mono și biparentale asupra adolescenților. Coord. Sălceanu Claudia. Universitatea „Ovidius” din Constanța. 2022.- 32 p.
14. Aurica SERBOV. Familia monoparentală în sistemul protecției sociale: practici naționale și internaționale. Analele științifice ale USM. Seria „Lucrări studențești”. Ediția 2022, p.309.
15. V.Stratan, V. Cerneavschi. Particularități ale familiei monoparentale ca obiect al asisteței sociale. Conf. universitară UPSC. V.1, p.207-215. Chișinău 2019.
16. Warshak, Richard A. (2017). Divorțul toxic. Educația copiilor când părinții se despart. Editura Polirom, Iași.
17. Biolley, J. (2014). Copilul și divorțul. Cum ne protejăm copiii de efectele divorțului. București: Editura Philobia.
18. Marțian IOVAN, Maria OPREA. Aspecte sociale ale vulnerabilității familiilor monoparentale. Cazul județului Arad. Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM// Revista Filosofie, Sociologie și Științe Politice nr.2, 2016- p. 124-141
19. Daryanani I., Hamilton JL., Abramson LY., Aliaj LB. (2016). Mamă singură parenting și psihopatologie adolescent. Jurnalul de psihologie anormală a copilului. 2016; 44:1411–1423.
20. Gagauz O. Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale Viitorul. Monitorul Social nr. 8. Copilul născut în afara căsătoriei: realități și consecințe. Chișinău, 2011.
21. Șaragova, N., Probleme sociale ale familiei monoparentale în condițiile transformării societății. Autoreferat tezei de dr. în sociologie, Chișinău, 2008.
22. Neagoe Alexandru (2015). Asistența socială a familiei. O abordare sistemică. Editura Universității de Vest, Timișoara.
23. Neamțu, G. (2016). Enciclopedia asistenței sociale. Iași: Ed. Polirom.

24. Lilia MORARU, Valentina STRATAN. Activitatea Direcției Generale Asistență Socială și Protecția Familiei Cahul pe timp de pandemie. Asistența psihosocială în contextul noilor realități pe timp de pandemie: Conf. științifică națională, 16 aprilie 2021– Chișinău: C.E.P. UPS "Ion Creangă", 2021–p. 306-312
25. Scutaru A. Familia monoparentală, de la vulnerabilitate la autocontrol. Iași: Lumen, 2006.
26. Șerban, Petronela (2005). Asistența socială a mamelor adolescente. Editura lumen, Iași.
27. Stratan V., Plămădeală V., Cerneavschi V. PROTECȚIA SOCIALĂ A GRUPURILOR DE POPULAȚIE ÎN DIFICULTATE. Curs universitar. UPS "Ion Creangă", Fac. Psihologie și PPS, Catedra Asistență Socială. Chișinău, 2018, 148 p.
28. V. Stratan, V. Plămădeală, V. Cerneavschi. ASISTENȚA MEDICO-SOCIALĂ A FAMILIEI ÎN DIFICULTATE. Curs universitar. Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă", Facultatea de Psihologie și Psihopedagogie Specială, Catedra Asistență Socială. – Chișinău : S. n., 2020 (Tipogr. UPS "Ion Creangă"). – 85 p.
29. Voinea M. Monoparentalitatea și statutul marital al femeii din România. În: Sociologie românească, 2005, Vol. III, nr. 3, pp. 5-13.
30. Лапошина Э., Стратан В. Социализация детей, воспитывающихся в неполной семье. «Наука, образование, культура», Материалы Межд. Научно-практ. конференции: Посвященная 24-ой годовщине образования Комратского государственного университета, 11 февр. 2015 г. / сост.: Л.В.Федотова, Т.Г.Великова и др. Тип. „A@V Poligraf”. с. 381-383
31. Стратан В. Неполная семья как объект социальной работы. Межд. научно-практическая конф., посвящённая 20-летию Комратского Государственного Университета "Наука. Культура. Образование", 11 февр. 2011г. - Комрат: 2011. - с. 183-186
32. Стратан В. Особенности общения с детьми из неполной семьи. În: Conferința Științifică Internațională "Limba, etnie, comunicare". Culeg. de art. elab. în baza comunic. la Conf. șt. intern. din 12 mai 2011, 9 dec. 2011/Univ. de Stat din Comrat,

Catedra de Filologie română; coord.: Alexandru Burlacu [et al.]. – (Ed. 1-a; 2-a). – Comrat: S. n., 2012- p.175-181

33. Алёна КОЗАРЬ, Valentina STRATAN. Социальная защита детей оказавшимся в трудной жизненной ситуации (на примере АТО Гагаузия). Asistența psihosocială în contextul noilor realități pe timp de pandemie: Conf. științifică națională, 16 aprilie 2021– ChIO: C.E.P. UPS "Ion Creangă", 2021–p. 297-306

34. Valentina STRATAN, Aliona Kozari. Региональные программы социальной защиты и сопровождения семей находящихся в тжс (на примере Комратского р-на). Probleme actuale ale științelor socioumanistice: Materialele conferinței științifice a studenților și masteranzilor, 23 aprilie 2021/ coordonare științifică: Ludmila Armașu-Canțir, Silvia Chicu; colegiul de redacție: Maria Vîrlan [et al.]. – [Chișinău]: S. n., 2021 (C.E.-P. UPS "Ion Creangă"), p. p.127-133.

Literatură de specialitate (opțional):

35. Bonchiș Elena (2011). Familia și rolul ei în educarea copilului. Editura Polirom, Iași.

36. Buzducea D. (coord.). Asistența socială a grupurilor de risc. Iași: Polirom, 2010.

37. Cambir, A., Duma, V., Pietriceanu, M., Ionita, A. & Pacurar, C. (2009). A study of the evolution of single-parent families in Romania. National centre for training in statistics. Retrieved from <http://www.fundatia.ro/.../Studiu%202009%20Familii%20monoparentale.pdf>.

38. CIUPERCĂ, C. Familia monoparentală – o realitate a lumii contemporane. În: Psihologia (București), 1999, nr.2.

39. Cuznețov, L. Tratat de educație pentru familie. Pedagogia familiei. Ch.: CEP USM. 2008.

40. Cojocaru Șt. Vulnerabilitatea socială și intervenție. În: G. Neamțu (ed.). Tratat de asistență socială. Iași: Polirom, 2004, pp. 533- 547.

41. Dicționar de sociologie. Coord.: C. Zamfir, L. Vlăsceanu, Ed. Babei, București, 1998.

42. Dobrescu, A. I.(2016). *Aspecte psihosociale*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.

43. Gherghel, Ana. Familiile monoparentale: între marginalizare, excludere socială și model alternativ al familiei, în *Revista Română de Sociologie*, anul X-, nr.5-6, București, 1999.
44. Iluț P. Familia monoparentală în România și fenomene conexe. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujea- nă, 2009.
45. Irimescu, Gabriela (2004), *Violența în familie și metodologia intervenției* în Neamțu, George; Stan, Dumitru coord., *Asistența socială. Studii și aplicații*, Editura Polirom, Iași.
46. Irimescu, G. (2002). *Asistența socială a familiei și copilului*. Iași: Ed. Polirom.
47. Mitrofan I., Mitrofan, N. Familia cu un singur părinte, o nouă formă de familie. București: Alternative, 1992, nr. 1-2.
48. Neamțu, George, coord. (2003). *Tratat de Asistență socială*. Editura Polirom, Iași
49. Preda M. Grupuri sociale ignorate/excluse de politicile sociale din România. În Zamfir, C., (coord.), *Politici sociale în România*, București: Editura Expert, 1999.
50. Stănciulescu E. *Sociologia educației familiale*, vol. I. Iasi: Polirom, 2002.
51. ȘTEFAN, C. Familia monoparentală. O abordare politică. Iași: Polirom, 2006.
52. Ștefan, Cristina. Familia monoparentală. Aspecte privind protecția socială, Ed. Arefană, București, 2001.
53. Segalen, Martine (2011). *Sociologia familiei*. Editura Polirom, Iași
54. Șaragov N. Abordarea problemelor familiei monoparentale: aspecte sociale. Monografie. Chișinău. Ed. Monograf, 2008, 177 p.
55. Robila M. *Politica familială pentru Republica Moldova*, 2010.
http://demografie.md/files/1524_politici_familiale.pdf
56. www. mmpsf. Raportul social anual al MMPS/ 2021/Ch., 2022
57. <http://www.scrigroup.com/educatie/sociologie/Conceptii-despre-familia-monop14183.php>.